

ΧΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΤΟΣ ΙΓ'

ΑΡ. 158

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- ΦΑΝΘΟΥ ΛΥΣΙΩΤΗ..... 'Ιερουσαλήμ (ποίημα).
 Ν. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ..... Βραδυνή Προσευχή, Στη γή που μάς
 γέννησε (ποίηματα).
 Ν. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ... "Ένα Σημαντικόν 'Εθνικόν Κεφάλαιον (άπόψεις).
 Π. ΚΡΙΝΑΙΟΥ..... 'Η Νεκρώσιμη 'Ακολουθία τοῦ Ζιζικιοῦ (ποίημα).
 ΑΝΔΡΕΑ ΚΑΡΑΝΤΩΝΗ..... Γιάννης Ψυχάρης (μελέτη).
 Π. Σ. ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΗ..... Φιλολογία καὶ Λογοτεχνία (μελέτη).
 Γ. ΠΑΠΑ..... Θύμηςες (ποίημα).
 Ψ. ΧΑΤΖΗΣΩΤΗΡΙΟΥ..... Μιά Πέτρα ἀπό τό "Άρσος (διήγημα).
 Γ. Χ. ΠΑΠΑΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ..... Γύρω ἀπό τή ζωή τοῦ Λιπέρτη
 (σημείωμα).
 ΓΛΑΥΚΟΥ ΑΛΙΘΕΡΣΗ..... 'Η Οἰσία τῆς Τέννης (ἐπιστολή).
 Μ. ΚΙΤΡΟΜΗΛΙΔΗ... 'Η Νεοελληνική Ποίηση τοῦ 10' αἰῶνα (μελέτη).
 (Συνέχεια ἔπισθεν)

ΤΟΥ ΠΡΟΣ

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1948

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

Έτησία συνδρομή γιά τήν Κύπρο 15 σελίνια

» » » τὸ ἐξωτερικόν 1 λίρα

Οἱ συνδρομὲς ἀρχίζουσι πάντα ἀπὸ τὴν 1ην Ἰανουαρίου
ἢ τὴν 1ην Ἰουλίου κάθε χρόνου.

Διευθυντής: ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ, Ὁδὸς Μυκηνῶν 3, Λευκοσία.

Ἰδρυτές: Κ. ΠΡΟΥΣΗΣ, ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΣ, Ν. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ.

Τυπογραφεία: ΧΡ. ΣΤΑΥΡΙΝΙΔΗ & ΥΙΩΝ, Λυκούργου 7, 7Α Λευκοσία.

Συνεργασία, Συνδρομές, Ἐπιστολές, Ἐφημερίδες, Περιοδικὰ καὶ Βιβλία
νὰ στέλλονται στὴ διεύθυνση:

Ν. Κρανιδιώτην, Μυκηνῶν 3, Λευκοσία (Κύπρου)

Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται.

(Συνέχεια περιεχομένων) ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Henri Membre: Ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ξένη Λογοτεχνία.—ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ: Κ. Πρ ο υ σ ῆ: «W. S. Ethridge It's Greek to me».—Κ. Σ π υ ρ ι δ ᾶ κ ι: «Δω-δεκάνησος. Μελέτη τοῦ Ἵπουργείου Ἀνοικοδομήσεως».—Κ. Πρ ο υ σ ῆ: «F. Salten: Jibby the Cat». —ΟΙ ΕΚΘΕΣΕΙΣ: Τ. Κ ᾶ ν θ ο υ: «Ἡ Ἐκθεση Τέχνης τοῦ Π. Γυμνασίου».—Μ. Λ ι α σ ῖ δ ο υ: «Ἡ Ἐκθεση Ἔργου-χείρου τοῦ Π. Γυμνασίου».—Η ΕΠΕΤΕΙΟΣ ΤΗΣ 9ης ΙΟΥΛΙΟΥ.—ΓΡΑΜ-ΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑ: Τ. Μ. Φ.: «Τὰ Θέατρα, Οἱ Ἐκθέσεις, Ἡ Μουσική, Διάφορα Νέα».—ΕΙΔΗΣΕΙΣ.—ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ.

ΕΙΚΟΝΕΣ: Γιάννης Ψυχάρης (228), Δ. Λιπέρτης (236), Α. Χρυ-σοχοῦ: «Κόρη» καὶ Ν. Δυμιώτη «Κεφάλι» (253).

Μετὰ τὴν κόπωση τῆς ἡμέρας
τὸ πρῶτον ποὺ χρειάζεσθε εἶνε
ἓνα καλὸν ποτόν.

Ἀσφαλῶς :

Κ Ε Ο

ΓΕΝ. ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ

Α. Σ. ΑΡΑΟΥΖΟΣ

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΙΓ΄
ΑΡ. 158

ΛΕΥΚΟΣΙΑ (ΚΥΠΡΟΣ)

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1948

ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ

«... Σὺν μῦρο ποῦ ἀπ' τὴν κεφαλὴ
στὰ γένια κατεβαίνει,
στοῦ Ἄαρὼν τὰ γένια. Κι' ἀπὸ ἐκεῖ
στοῦ μανδύα κατεβαίνει
τὰ κρᾶσπεδα, σὺν τῇ θροσῷ
τοῦ Ἄερμῶν ποῦ κατεβαίνει
πάνω στὰ βουγὰ τῆς Σιών...».

(Ὁδὴ τῶν Ἀναβαθμῶν
132ος Ψαλμὸς Δαυὶδ).

Τώρα πού πέρα ἐκύκλωσε τὸ φρενιασμένο πάθος
καὶ γυροφέρνει ἢ ἀνάσα του στῶν ἀνέμων τὰ ρίγη,
προβάλλει μέσ' ἀπ' τῶν καιρῶν τὴ θαμπωμένη ἀνάσα
ἢ ἀσκηπικὴ σου, ὦ Ἀρχιερέα, μορφῇ. Πι ἤρμα τότε,
μέσα στῆς θείας σου ἔκστασης τὴ μαγικὴ ὀπτασία,
στὴ γαλανάδα ἐχάραξες τῶν αὐγινῶν παπύρων
τοὺς γαλανοὺς σου στοχασμούς, Ἄαρὼν, ὅπου ἀναδίναν
σμίρνες ἀποκαλυπτικὲς στῶν διαλεχτῶν τὰ φρένα.
Κι' ἂν κάποτε ἔφτανε βαρειά ἢ βουὴ τῆς ἀμαρτίας
πέρα ἀπὸ τῆς Ἱερουσαλήμ τοὺς πετρωμένους δρόμους,
ὅμως ἐσὺ — μέ τὴ μορφῇ ὅλο φῶς περιχυμένη,
μέ τὴ μελαγχολία τῆς γῆς στὶς κόρες τῶν ματιῶν σου —
τὸ φῶς τῶν οὐρανίων πυλῶν γλυκὰ δραματιζόσουν,
ἀφίοντας πὰ στὰ λευκά σου γένια νὰ σταλάξει
βαλσαμικὴ τοῦ Ὄρους Ἄερμῶν ἢ πρωϊνὴ δροσοῦλα.
Μὰ τώρα... μαῦροι ἐκάλυψαν καπνοὶ τὸ θεῖο τοπίο,
τῶν ἐλαιῶνων τὸ πέλαγο βαρειά ἄδραξε φουρτοῦνα
κι' ὁ πόνος ἔξωσε ἄγριος τὶς βιβλικὲς κοιλάδες
σκορπῶντας μιὰ πλατεῖα οἰμωγῇ. Μακρυὰ, πέρα ἀπ' τὴ Λίμνη,
κρωγμοὶ γοεροὶ φτεροπετοῦν στοὺς πικραμένους λόφους,
καὶ στὰ τεμένη τὰ ἱερά, σὺν πέπλο πού ἐξεσκίση,
ἢ αἰώνια ἐχάθηκε σιγὴ στὴν κλαγγὴ τῶν ἀρμάτων,
ἢ αἰώνια ἐσθύστηκε σιγὴ μέσ' τῆς Ὀβρηᾶς τὸ κλάμα
πού τ' ἄσπρα σκίζει μάγουλα σὲ χαμῶν μοιρολόγια.
Βαρηὰ κατάρρα ἐχύθηκε στῆς Ἰουδαίας τὴ χώρα...
Μ' ἀπάνω ἀπ' ὅλα ἐσὲ θρηνώ, βασανισμένη πόλη,
βασανισμένη Ἱερουσαλήμ! Πῶς κλαίω τὴν ὀμορφιά σου,
τὴν ὀμορφιά πού τοῦ Δαυὶδ ἐδόνισε τὴν ἄρπα,

καὶ τοῦ Κυρίου ἐσπάλαξε τὰ νεανικά τὰ στήθη,
τὰ στήθη πού ἀνοίξαν γλυκὰ στὸ μῦρο τῆς ἀγάπης
ὅπως ὁ κρίνος πού λευκὰ τὰ πέταλα του ἀνοίγει,
σκορπώντας τὸ ἄσπιλο ἄρωμα στῶν οὐρανῶν τις αὔρες.
Βασανισμένη Ἱερουσαλήμ! ὦ ἄς ἦταν νὰ ἠρημήσουν
τὰ μίση πού καλπάζουσε στοὺς πετρωμένους δρόμους
κ' ἐγώ, ἀλκυώνα θλιθερή, τὰ φτερά νὰ ταυίσω
καί, στήν ἀγῆ σκορπίζοντας τοῦ πόνου μου τις τρίλιες,
νὰ βυθιστῶ στὶς μαῦρες σκιές τῶν ὀραματισμῶν μου,
ἀφίνοντας μὲ τὸ πικρὸ τὸ δάκρυο μου νὰ σμίγει
βαλσαμικὴ τοῦ Ὄρους Ἐερμῶν ἢ πρωϊνὴ δροσοῦλα.

ΞΑΝΘΟΣ ΛΥΣΙΩΤΗΣ

ΒΡΑΔΥΝΗ ΠΡΟΣΕΥΧΗ

Ὅταν μᾶς γύμνωσαν ἀπὸ τις ψεύτικες ἐλπίδες μας,
ὅταν μᾶς πήρανε τις μάταιες ἀσχολίες τῆς ζωῆς μας,
μείναμε μόνοι, ὀλομόναχοι μὲ τὸ Θεό μας.....

Μὰ ἐδῶ οἱ οὐρανοὶ εἶναι μακρινοί,
κ' ἡ σκάλα τοῦ Ἰακώβ δὲ φτάνει,
δὲ φτάνει πιά τὸ ὑποπόδιον Ἐκείνου!

—Κύριε! Στείλε τουλάχιστον τὴν καταγιῖδα Σου,
στεῖλε τὸν ἄνεμο Σου νὰ σαρώσει τις μῆμερς μας,
νὰ στηλωθῆ ἴσὺν κισσὸς ἢ ζωὴ μας.

ΣΤΗ ΓΗ ΠΟΥ ΜΑΣ ΓΕΝΝΗΣΕ

Θὰ σταθοῦμε στὴ γῆ πού μᾶς γέννησε,
σὰ δεντρά, πού τὰ μάχεται ὁ ἄνεμος,
πού τὰ δέρνουν οἱ μπόρες, μ' ἀσάλευτα
τὸν καρπὸν ἐτοιμάζουν σὰ κλώνια τους.

Θὰ σταθοῦμε στὴ γῆ πού μᾶς γέννησε
μὲ τὴ μνήμην ἐκείνων πού διάθηκαν,
τὴν ἀγάπη γιὰ κείνους πού θάρθουνε
καὶ τὴ θεία γαλήνη σὰ σπλάγγνα μας....

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

ΑΠΟΨΕΙΣ

ΕΝΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΝ ΕΘΝΙΚΟΝ ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ

“Ένα από τὰ σοβαρώτερα ἔθνικα κεφάλαια τῆς Κύπρου — τὸ σοβαρώτερον ἴσως — ποὺ οἱ περισσότεροὶ ἐλάχιστα, δυστυχῶς, φαίνονται νὰ ἐκτιμοῦν, εἶναι ἡ πνευματικὴ τῆς ζωῆ γενικά, κ' εἰδικώτερα ἡ λογοτεχνία τῆς. Στὸ μακρὸ διάστημα τῆς πολυκύμαντης ἱστορίας τῆς, περισσότερο κ' ἀπὸ τοὺς πολιτικούς, τοὺς ἐμπορικοὺς καὶ τοὺς ἄλλους δεσμούς, κράτησε τὴν Κύπρον ἐνωμένη μὲ τὴ μεγάλη μητρόπολιν ἢ Ἑλληνικὴ τῆς σκέψης κ' ἢ Ἑλληνικὴ τῆς πνευματικῆς παράδοσης.

Ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ ἐπικοῦ Στασίου καὶ τοῦ στωϊκοῦ Ζήνωνος ἴσα μὲ τὴ σύγχρονον ἐποχὴ, ἡ πνευματικὴ ζωὴ τῆς Κύπρου ὑπῆρξε μιὰ παραφυάδα τοῦ ἀγέραστου Ἑλληνικοῦ πνευματικοῦ δέντρου. Δεμένη στὴν ἴδια ρίζα μαζί του, ποτίστηκε — σ' ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα — ἀπ' τὴ μεγάλη πηγὴ τῆς Ἑλληνικῆς πνευματικῆς παράδοσης. Ἐνίωσε τοὺς ἴδιους χυμούς νὰ πλημμυρίζουν τὰ κλαδιά τῆς, τίς ἴδιες καταγιγίδες νὰ σαρώνουν τὰ φύλλα τῆς. Κι' ὅταν ἡ Ἑλληνικὴ ἀνοιξὴ χάρισε καινούργια ζωὴ στὸ μαραζμένο ἀπ' τὴ δουλείαν δέντρο, φούντωσαν πάλιν κ' ἀνθίσαν μαζί του τὰ παλιὰ θλαστάρια τοῦ ἀνυπόμονου νὰ ὑψωθοῦν κ' αὐτὰ ὡς τὴν κορφή του καὶ νὰ δέσουν ἐκεῖ τὸν ἀνθὸν τοῦ σὲ καρπὸ.

Ἡ προσήλωση τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων τῆς Κύπρου πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν μητρόπολιν ὑπῆρξε — πραγματικὰ — μοναδικὸ φαινόμενον στὴν ἱστορίαν. Μέσα στὴ θύελλα τῶν ἔθνικων συμφορῶν καὶ τὴν ἐναλλαγὴν τῶν πολιτικῶν κυριάρχων τῆς, ἡ Κύπρος — χάρις στὸ σταθερὸ πνευματικὸ προσανατολισμὸ τῆς — διατήρησε ἀνθηρὴ τὴν ἔθνικὴν τῆς συνείδησιν κ' ἀλώθητο τὸν Ἑλληνικὸν χαρακτήρα τῆς. Ὁ χαρακτήρας αὐτὸς φαίνεται καθαρὰ μέσα στὴ γραπτὴ καὶ προφορικὴ φιλολογικὴ παράδοσιν τοῦ τόπου, μιὰν ἐκπληκτικὴν — γιὰ τὴν ἀγνότητά τῆς — παράδοσιν, ποὺ ὡδήγησε τὸν καθηγητὴν Ἐσσελιγγ στὸ συμπέρασμα πὼς «οὐδεμία ξένη δεσποτεία μετέτρεψε ποτὲ τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα ἐν τῇ οὐσίᾳ αὐτοῦ». (1)

Ἡ παράδοσιν αὐτὴ συνεχίζεται σήμερον μ' ἓνα ζωηρότερον ρυθμὸν. Οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι τῆς Κύπρου νιώθουν — τώρα περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ — νὰ πάλει μέσα τους ὁ σφυγμὸς ὅλου τοῦ ἔθνους. Δοκιμάζωσιν τίς ἴδιες ἀγωνίες μὲ τοὺς ἐλεύθερους ἀδελφούς τους κ' ἔχουν τὰ ἴδια ἰδεώδη, τοὺς ἴδιους πόθους καὶ τὰ ἴδια ὄνειρα. Πρωτοπόροι αὐτοὶ τ' ὄλες τῆς ὑγιεῖς ἔθνικῆς ἐκδηλώσεως κρατοῦν ἀναμμένη τὴ δάδα τῆς Ἑλληνικῆς πνευματικῆς παράδοσης, καὶ καθοδηγοῦν τὸ λαὸν στὸ μεγάλο δρόμον τῶν ἔθνικων τοῦ πεπρωμένων.

Δὲν πρέπει ἐν τούτοις νὰ νομισθῇ ὅτι — ὑποστηρίζοντας αὐτὸ — ὑπερτιμοῦμε τὴν ἀξίαν τῆς Κυπριακῆς πνευματικῆς παραγωγῆς. Κάθε ἄλλο. Οἱ ἰδιαιτέρως συνθηκῆς τοῦ τόπου (πολιτικῆς, οἰκονομικῆς, κλιματολογικῆς) ἦταν τέτοιαι ὥστε ἡ Κυπριακὴ πνευματικὴ παραγωγή νὰ μὴ μπορέσει ἀκόμην νὰ ξεπεράσει — στὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς — τὴ μετριότητα. Πίσω ὅμως ἀπὸ τὴ μετριότητα αὐτὴ κρύβεται μιὰ προσπάθεια κ' ἓνας ἀγώνας, ποὺ μόνον ὅταν ἐκτιμηθῇ σωστὰ κ' ὅπως τοῦ πρέπει εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ ἔχουμε κάποτε καλύτερα ἀποτελέσματα.

Ἐπάρχει δυστυχῶς ἓνα πλῆθος πραγμαμάτων ποὺ ἔπρεπε νὰ εἶχαν γίνῃ.

1) Δ. Κ. Ἐσσελιγγ : «Βυζάντιον καὶ Βυζαντινὸς Πολιτισμὸς», Μετάφρασις Σ. Κ. Σακελλαροπούλου, Ἐκδόσις τρίτη, Σελ. 367.

μά πού δὲν ἔγιναν. Τὰ σφάλματα εἶναι πολλά καὶ βαρύνουν καὶ τὰ δύο μέρη: καὶ τοὺς διανοοῦμενούς μας—προπάντων τοὺς λογοτέχνες—καὶ τὸ κοινὸ—ἰδιαίτερα τοὺς ἡγέτες του.

Ἐνα μεγάλο μέρος τῶν πνευματικῶν μας ἀνθρώπων—καὶ μάλιστα οἱ λογοτέχνες μας—ἀγνόησαν ἐπανειλημμένα πολλές ζωτικὲς ἐκδηλώσεις τῆς σύγχρονης Κυπριακῆς πραγματικότητος. Τὰ προβλήματα τοῦ λαοῦ παραμερίστηκαν ἀπὸ ἀφηρημένα ἰδεώδη καὶ στενὰ ὑποκειμενικά συναισθήματα, ἢ ἀντιμετωπίστηκαν πίσω ἀπὸ τ' ἀχνὸ μαγνάδι τῆς ἀοριστολογίας καὶ τοῦ ρωμαντισμοῦ. Κι' αὐτὸ ἀκόμη τὸ ἔθνικόν μας αἶτημα—πού ὑπάρχει εὐτυχῶς σάν ἔφεση σ' ὅλες σχεδὸν τὶς ἐκδηλώσεις τοῦ πνευματικοῦ μας βίου—δὲ βρῆκεν ἀκόμη τὴν ὀλοκληρωμένη του σύνθεση μέσα σ' ἕνα ἔργο—λογοτεχνικὸ ἐννοῶ—ἄρτιο καὶ φιλολογικὰ τελειωμένο. Ἡ παράλειψη δὲν εἶναι θέβαια σκόπιμη κι' ὀφείλεται σὲ ἔλλειψη ταλέντων μεγάλης πνοῆς, σὲ ἔλλειψη ἱκανοτήτων καὶ ὄχι προθέσεων. Εἶναι ὅμως κάτι πού πρέπει νὰ συγκεντρώσει τὴ γενικὴ προσοχή, ὥστε νὰ μπορέσουμε νὰ διοχετεύσουμε τὴ μελλοντικὴ λογοτεχνικὴ παραγωγή τοῦ τόπου πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτὴ μ' ὅλες τὶς ἱκανότητες κι' ὅλα τὰ μέσα πού ὁ καθένας ἀπὸ μᾶς ἔχει στὴ διάθεσή του.

Ἡ εὐθύνη ὅμως—ὅπως εἶπαμε—δὲν βαρύνει ἀποκλειστικὰ τοὺς ὤμους τῶν λογοτεχνῶν καὶ τῶν ἄλλων διανοομένων μας. Ἡ ἀπὸ μέρους τοῦ κοινοῦ ἔλλειψη σοβαρῶν πνευματικῶν ἐνδιαφερόντων εἶναι ἴσως ὁ σπουδαιότερος λόγος τῆς χαμηλῆς βαθμίδας, στὴν ὁποίαν θρίσκεται σήμερα ἡ Κυπριακὴ λογοτεχνία καὶ γενικώτερα ἡ Κυπριακὴ πνευματικὴ ζωὴ.

Μερικοὶ ἰσχυρίζονται ὅτι γιὰ τὴν ἔλλειψη αὐτὴ εὐθύνονται ἀποκλειστικὰ οἱ Κύπριοι λογοτέχνες, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔδωσαν τὸ σοβαρὸ ἐκεῖνο ἔργο, πού θὰ μπορούσε ἴσως νὰ κινήσει ἀνώτερα πνευματικὰ ἐνδιαφέροντα. Τὸ ἐπιχείρημα ὅμως αὐτὸ δὲν εὐσταθεῖ, γιὰτὶ στὴν Κυπριακὴ βιβλιαγορὰ ὑπάρχουν σὲ καταπληκτικὴ ἀφθονία καὶ ἄλλα—μὴ Κυπριακὰ—βιβλία, πρωτότυπα καὶ μεταφράσεις, πού καλύπτουν ἕνα ἐκτεταμένον πεδίο τῆς παγκόσμιας λογοτεχνικῆς παραγωγῆς, καὶ θὰ μπορούσε—ἀν ἤθελε—τὸ κοινὸ, διαβάζοντας τὰ καλύτερα ἀπὸ τὰ βιβλία αὐτά, νὰ ἀποκτήσει ἀνώτερα πνευματικὰ ἐνδιαφέροντα.

Δυστυχῶς ὅμως τὸ κοινὸ μας ἐσυνήθισε νὰ ἀδιαφορεῖ καί—σὲ μερικές περιπτώσεις—νὰ περιφρονεῖ κάθε πνευματικὴ ἐκδήλωση. Οἱ ἡγέτες μας—ἐκτὸς ἀσημάντων ἐξαιρέσεων—τότε μονάχα ἐνθυμοῦνται τὴν ὑπαρξὴ τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων τοῦ τόπου, ὅταν αὐτὸ ἀπαιτοῦν οἱ περιστάσεις ἢ τὰ συμφέροντα τοῦ κόμματος. Οἱ πολιτικοὶ μας δὲν ἐνέπνευσαν στοὺς ὀπαδοὺς τους τὴν ἀνάγκη τῶν ἀνωτέρων πνευματικῶν διαφερόντων καὶ τῶν αἰσθητικῶν συγκινήσεων. Ὅλη αὐτὴ ἡ ἀδιαφορία, ὅλη αὐτὴ ἡ ἀγνοία ἀποθαρρύνει τὸν Κύπριο δημιουργὸ καὶ γεμίζει τὴν ψυχὴ του μ' ἕνα αἰσθηματικρὴς ἀπογοήτευσης.

Εὐτυχῶς πού τὸ ἐπίσημο Ἑλληνικὸ κράτος ἔδειξεν ἐπανειλημμένα τὴ στοργὴν του γιὰ τὴν πνευματικὴ κίνηση πού γίνεται στὴ μακρυνὴν αὐτὴ Ἑλληνικὴ γωνιά. Πέρυσι μᾶς εἶχε στείλει τὸ Ἑθνικὸ Θέατρο, ἐφέτος δημιουργεῖ τὴν Κυπριακὴν ραδιοφωνικὴν ὥρα, καὶ δὲν ἀμφισβάλουμε ὅτι στὸ μέλλον θὰ ἐπιδείξει ἐνεργότερον ἐνδιαφέρον καὶ θὰ ὀργανώσει συστηματικώτερα τὴν ἐπαφὴν του μὲ τὴν πνευματικὴν Κύπρο. Ἡ διαφοροποίηση πού σημειώθηκε στὸ νησί τὰ τελευταῖα χρόνια δὲν ἐπιτρέπει ἀδράνεια ἢ ἀμέλεια. Πρέπει τώρα—περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ—οἱ πνευματικοὶ δεσμοὶ Κύπρου καὶ Ἑλλάδας νὰ συσφιγθοῦν, καὶ νὰ καλλιεργηθοῦν ἐντατικὰ οἱ σχέσεις τῶν Κυπρίων καὶ τῶν ἐλευθέρων Ἑλλήνων λογοτεχνῶν καὶ διανοομένων.

Ἐκτὸς ὅμως τοῦ ἐπισήμου Κράτους, καὶ τὰ διάφορα Ἑλληνικά πνευματικά σωματεία, ὁ Ἑλληνικὸς τύπος ἀλλὰ κ' οἱ ἴδιοι οἱ ἐλεύθεροι Ἕλληνες λογοτέχνες—σὰν ἄτομα—θὰ μπορούσαν νὰ προσφέρουν πολλὰ πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτή. Ἡ Κυπριακὴ λογοτεχνία δὲ μελετήθηκε ἀκόμη καὶ δὲν προσέχτηκε ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες κριτικούς καὶ διανοουμένους ὅσο τῆς ἔπρεπε. Στὶς Ἑλληνικὲς Ἀνθολογίες σπάνια διατίθεται χῶρος γιὰ τοὺς Κυπρίους λογοτέχνες (ἐννοῶ κείνους ποὺ μένουν μόνιμα στὴν Κύπρο). Νομίζω πὼς εἶναι καιρὸς νὰ δοθῇ περισσότερη προσοχὴ στὸ σημεῖο αὐτό. Οἱ Ἕλληνες λογοτέχνες ἔχουν ἔθνικὸ καθήκο νὰ καλλιιεργήσουν στενώτερες σχέσεις μ' ἓνα ἀλύτρωτο νησί, ὅπως εἶναι τὸ δικό μας. Νὰ στείλουν στὸν Κυπριακὸ τύπο συνεργασίες τους, νὰ ξαπλώσουν περισσότερο τὰ βιβλία τους—τὰ ὁποῖα, ὅπως εἶναι τώρα πανάκριβα στὴν ἀγορά μας, δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ ἀγοραστοῦν—κι' ὅσοι ἔχουν τὰ μέσα νὰ κατέθουν στὴν Κύπρο, νὰ μᾶς μεταδώσουν τὸ πνεῦμα τους καὶ τὸν παλμὸ τους, καὶ γυρίζοντας ὕστερα στὴν Ἀθήνα νὰ ἀναζωογονήσουν μὲ τὰ ἄρθρα καὶ τὶς ὁμιλίες τους τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν Κύπρο, ἓνα ἐνδιαφέρον ποῦ ὑπάρχει—ὅπως εἴμεθα βέβαιοι—στὶς ψυχὰς ὅλων τῶν Ἑλλήνων, ποῦ εἶναι ὅμως ἀκόμη στὸ θάθος τοῦ πολὺ ρωμαντικὸ καὶ—σὲ μερικές περιπτώσεις—ἀσαφὲς καὶ ἀκαθόριστο.

Θέλουμε νὰ ἐλπίζουμε πὼς τὰ ζητήματα ποῦ θίγονται στὸ σημεῖωμα αὐτὸ θὰ προσεχτοῦν ἰδιαίτερα ἀπ' ὅλους τοὺς ἐνδιαφερομένους, σὲ τρόπο ποῦ νὰ προαχθῇ καὶ ν' ἀποθῇ περισσότερο ἐξυπηρετικὸ καὶ καρποφόρο ἓνα ἀπὸ τὰ σοβαρώτερα—ὅπως εἴπαμε στὴν ἀρχὴ—ἔθνικὰ κεφάλαια τοῦ τύπου μας.

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

Η Η ΝΕΚΡΩΣΙΜΗ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΟΥ ΖΙΖΙΚΙΟΥ

Ἡ πρώτη θροχοστάλα ποῦ ἐσκότωσε τὴν ρέμβη τοῦ πελαργοῦ
 στὴ Θεσσαλικὴ στέγη.
 Ὁ ἀναπάνταχος ρόχθος ποῦ πάγωσέ τὴν ὀρθρινὴ τρίλια τοῦ κοτσιφιοῦ,
 τὸ παράθυρο ποῦ σφάλησε τὸ καλοκαιρινὸ βλέφαρο
 μουσκεμένο ἀπὸ λυγμικά πρωτοβρόχινα δάκρυα.
 Ὁ οὐρανὸς ἐρμηνεύει τὴν μελαγχολία του
 στὸ γήινο καλάμι τοῦ στεναγμοῦ χωρὶς ἀνταπόδοση.
 Ἐρχεται ἡ μνήμη πασπαλισμένη μὲ τὴν ἀνάσα τοῦ Ἥλιου,
 ὑψώνοντας τὰ εὐλαβικά χέρια τῆς ἱερατικῆς τῆς σπονδῆς.
 Μὰ ἡ λαθωμένη καρδιά περονιασμένη ἀπὸ σταυρωτὰ βέλη
 εὐλογεῖ τὴν γαλάζια πληγὴ ποῦ αἱμορροεῖ τὸν γλυκύτερο πόνο.
 Ὁ φρεσκοπλυμένο φύκι εὐωδιάζει τὸν θαλασσινὸ θυρεὸ τῆς
 τὸ ἐραλδικὸ τῆς οἰκόσημο, μιὰ κοχύλα τοῦ Αἰγαίου.
 Ἄναψε τὴν λάμπα τὸ τρεμάμενο χέρι τῆς Στοργῆς
 κι' ἐγίδιωσε φεγγαροφῶς τὸ λυπημένο χαμόγελο τῆς μητέρας,
 γιόμισε βοὴ καὶ κελάιδημα ὁ τάφος τοῦ μαθητικοῦ τετραδίου
 κ' ἓνα μεγάλο τροφαντὸ ἠλιοτρόπι
 κλώσσησε τὸν σπόρο τῶν ἀναμνήσεων.
 Κι' ὅταν ξεδιπλώθηκε στὸ γόνατο τῶν δεκαοκτῶ καλοκαιριῶν
 τὰσπροκέντημα σ' ἀφροκέντητο κύμα,
 ξανάδωκε ὁ πολύβουος ρόχθος τῆς μακρινῆς σοροκάδας
 κι' ἀντήχησεν ἡ νεκρώσιμη ἀκολουθία τοῦ ζιζικιοῦ!

ΠΑΥΛΟΣ ΚΡΙΝΑΙΟΣ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΨΥΧΑΡΗΣ

«Ένα λαός ύψώνεται άμα δείξει πώς δέ φοβάται την άλήθεια». Ή πολυλόγητη αυτή φράση πού μονάχα από τον νοῦ ενός Σολωμοῦ μπορούσε νά ξεπεταχτεί, είναι τοῦ Γιάννη Ψυχάρη. Ἐρμηνεύοντάς την από την πλευρά τοῦ λαοῦ μπορούμε νά ποῦμε πώς μέγανος άντρας εἶναι ἐκεῖνος πού ξοδεύει ὅλη του τή ζωή γιά νά ἐπιβάλλει τήν ἀλήθεια σ' ἕνα λαό πού τή φοβάται. Τέτοιος ἦταν κι' ὁ Γιάννης Ψυχάρης. Ἐνας από τούς μέγανους ἥρωες τοῦ νεώτερου ἑλληνισμοῦ. Στέκεται δίπλα στόν Βενιζέλο καί τόν Παλαμά κι' ἡ φυσιογνωμία του χαρακτηρίζει ἀντιπροσωπευτικά τήν προσπάθεια τῆς νεώτερης Ἑλλάδας νά μεγαλώσει τά πνευματικά καί τά ἠθικά της σύνορα. Ποιά ἦταν ἡ ἀπλή αὐτή ἀλήθεια πού τήν φοβόνταν ὁ ἑλληνικός λαός καί πού ἔπρεπε νά γεννηθεῖ ὁ Ψυχάρης γιά νά τοῦ τήν ἀποκαλύψει; Ἦταν ἡ ζωντανή γλώσσα μας, αὐτή πού σήμερα τή λέμε δημοτική. Γιά νά εἰμαστε δίκαιοι, ὁ λαός ποτέ δέν ἀγνόησε τήν ἀλήθεια τῆς ζωντανῆς του

Γιάννης Ψυχάρης

γλώσσας. Τήν ἔζησε καί τή ζεῖ πάντα σέ κάθε στιγμή τῶν ἐκδηλώσεων τῆς ζωῆς του. Ἐκεῖνο πού τήν περιφρονήσανε καί θαλθήκανε νά ξεράνουνε τή δροσερή ψυχή τοῦ λαοῦ σταματώντας μέ τή βία τῆς ἀρχαίας γραμματικῆς τήν λογοτεχνική καί τήν ἐπιστημονική ἀνύψωση τῆς γλώσσας του, ἦταν οἱ μορφωμένοι γλωσσασμύντορες, δηλαδή οἱ διανοοῦμενοι, οἱ ἐπιστήμονες, οἱ δάσκαλοι, οἱ πολιτικοί καί οἱ δημοσιογράφοι τοῦ παλαιοῦ καιροῦ. Αὐτοὶ προσπαθοῦσαν νά πείσουν τὸ λαό πώς ἡ γλώσσα πού μιλά εἶναι χυδαία καί βάρβαρη καί πώς ἡ πραγματική ἑλληνική γλώσσα εἶναι ἐκείνη πού μιλοῦσαν καί γράφανε οἱ ἀρχαῖοι "Ἕλληνες ! Κι' ὁ λαός καλοπροαίρετος πάντα κι' ἀκούοντας τούς μορφωμένους ἀρχηγούς του εἶχε ἀρχίσει νά μὴ λογαριάζει τὸν ἀνεκτίμητο γλωσσικό του θησαυρό καί νά ἐκστασιάζεται τι μπροστά στοὺς τροπαιοῦχους τῆς καθαρὸγλώσσης ρητορίας.

Αὐτή τήν τυραννική ἐπιβολή τῶν καθαρευουσιάνων λογίων τοῦ περασμένου αἰῶνα ἐπάνω στή γλωσσική συνείδηση τοῦ λαοῦ θέλησε νά ἐκμηδενίσει ὁ Γιάννης Ψυχάρης καί νά πείσει ὅλους τούς "Ἕλληνες ἀπὸ τὸν πῶ ὑπεύθυνο ὡς τὸν πῶ ἀνεύθυνο πὸς τότε μονάχα θά γίνουμε ἔθνος καί Κράτος Εὐρωπαϊκό μὲ δικό μας πολιτισμὸ καί μὲ ἀξιόλογη πνευματική ζωή, ἂν διώξουμε τήν καθαρῶσα καί τήν ἀντικαταστήσουμε παντοῦ μὲ τή δημοτική. Γιατί ἡ καθαρῶσα, ὅπως τόνιζε ὁ Ψυχάρης, εἶναι τὰ περασμένα πού δὲ γυρίζουν πιά ὅσα μάγια κι' ἂν τοὺς κάνουμε, ἐνῶ ἡ δημοτική εἶναι τὸ ζωντανὸ παρὸν, πηγάζει ἀπὸ τὴ γύρω μας ζωὴ πού ἐξελισσεται πρὸς

τὸ μέλλον καὶ πού πρέπει ἑμεῖς νὰ κατευθύνουμε μὲ φωτισμένη συνείδηση τὴν ἐξέλιξί της. Αὐτὴ ἦταν ἡ γενικὴ ἀντίληψη τοῦ Ψυχάρη πού γιὰ νὰ τὴ μεταδόσει καὶ στοὺς ἄλλους Ἕλληνες ἀγωνίστηκε ὅλη του τὴ ζωὴ μὲ ἀκαταμάχητη ἐνεργητικότητα, μὲ ἀνεξάντλητο δημιουργικὸ πάθος καὶ μὲ ὀλοκληρωμένο ἐπιστημονικὸ καὶ λογοτεχνικὸ σύστημα. Γιατὶ ὁ Ψυχάρης ἦταν ἐπιστήμων γλωσσολόγος, μαχητικὸς ἰδεολόγος καὶ λογοτέχνης προικισμένος μὲ σπάνια χαρίσματα. Σαράντα ὀλόκληρα χρόνια δὲν ἔπαψε νὰ τινάζει ἀπὸ τὸ Παρίσι στὴν Ἑλλάδα τοὺς ὀγκόλιθους τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ λογοτεχνικῶν του ἔργων, σὰν ἀκούραστη πολιορκητικὴ μηχανή. Μὲ κάθε τρόπο ἤθελε νὰ ἐκπορθῆσει τὸ κάστρο τῆς γλωσσικῆς ἀντιδράσεως τοῦ καιροῦ ἐκεῖνου γιατί πίστευε θρησκευτικὰ πῶς ἡ ἐκπόρθησί του θὰ σήμαινε τὴν καθολικὴ ἀναγέννηση τῆς Ἑλλάδας. Ὁ μεγάλος αὐτὸς ἀγῶνας τοῦ Ψυχάρη ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς ἔδωσε πλούσιους καρπούς, ὅσο κι' ἂν προκάλεσε τὴ φοβερὴ ἀντίδραση τῶν τότε ἐπισήμων ἑλληνικῶν κύκλων. Κι' ὅταν ὁ Ψυχάρης πέθαινε στὸ Παρίσι τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1929 θὰ στοχάζονταν ἴσως τὶς τελευταῖες του ὥρες πῶς ἓνα μεγάλο μέρος ἀπὸ ὅσο λαχταροῦσε νέος εἶχε πραγματοποιηθεῖ στὸν τόπο του. Εἶδε τὴν πνευματικὴ μας ἀναγέννηση, καὶ μαζί μὲ τὴν πνευματικὴ, τὸ ἔθνικὸ ξύπνημα καὶ τὸ ἔδαφικὸ μέγλωμα τῆς μικρῆς καὶ νικημένης Ἑλλάδας τοῦ 1897. Βέβαια ὁ Ψυχάρης δὲν ἔμεινε ἀπόλυτα ἱκανοποιημένος ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ ἀγῶνα του, γιατί ἦταν ἓνας ἄνθρωπος ἀπόλυτος καὶ δὲν παραδέχονταν κανένα συμβιβασμὸ καὶ καμμιὰ μέση λύση. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ τελευταῖο του ἔργο πού τὸ ἔγραψε γαλλικὰ καὶ πού ἀφοροῦσε τὸ γλωσσικὸ μας ζήτημα εἶχε τὸν χαρακτηριστικὸ τίτλο «Ἐνας λαὸς πού δὲ θέλει τὴ γλῶσσα του». Αὐτὸ βέβαια δὲν ἦταν πιά σωστό, δείχνει ὅμως πῶς ὁ Ψυχάρης τοῦ 1929 ἦταν ὁ ἴδιος ὅπως ἀκριβῶς ξεκίνησε : ἀπόλυτος, ἀσυμβίβαστος, ἀνικανοποίητος, ὀλοκληρωτικὸς. Ἦταν δηλαδὴ ἓνας γεννημένος ἀρχηγός, ἓνας ὁδηγός τοῦ λαοῦ, μιὰ συνείδηση καθαρά θρησκευτικὴ.

Ὁ Γιάννης Ψυχάρης, ἀνήκοντας σὲ πλοῦσια χιώτικη οἰκογένεια, γεννήθηκε στὴν Ὀδησσό, στὰ 1854. Μικρὸς πῆγε στὴ Γαλλία νὰ σπουδάσει φιλολογία καὶ νεώτατος διορίστηκε καθηγητὴς τῆς νεοελληνικῆς γλώσσας στὴ Σχολὴ Ἀνωτέρων Σπουδῶν. Στὰ 1904 διορίστηκε καθηγητὴς γιὰ τὸ ἴδιο μάθημα στὴ Σχολὴ τῶν Ἀνατολικῶν Γλωσσῶν. Παντρεύτηκε τὴν κόρη τοῦ Ἐρνέστου Ρενάν, κι' ἀπόχτησε δύο παιδιά τὸ γνωστὸ καθολικὸ συγγραφέα Ἐρνέστο Ψυχάρη καὶ τὸν Μιχάλη πού καὶ τὰ δύο σκοτώθηκαν στὸν προηγούμενο Εὐρωπαϊκὸ πόλεμο. Ἄν καὶ ὁ Ψυχάρης ἔζησε ὅλη του τὴ ζωὴ μακριὰ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα (τέσσερις πέντε φορές μονάχα κατέβηκε στὴν πατρίδα του) ἄλλο αἰσθημα κι' ἄλλη σκέψη δὲν εἶχε παρὰ τὴν πνευματικὴ προκοπὴ τοῦ τόπου του. Τὸ πάθος του γιὰ μιὰ νέα Ἑλλάδα, συγχρονισμένη καὶ προοδευτικὴ, ἡ τεράστια ἐπιστημονικὴ του κατάρτιση, καὶ τὸ φωτεινὸ του μυαλὸ τὸν κάμανε ἀπὸ νωρὶς νὰ ἀντιληφθεῖ τὴν ὀρθὴ πλευρὰ τοῦ ἑλληνικοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος καὶ νὰ συνεχίσει μὲ νέα μέσα καὶ μὲ διεγερτικὰ συνθήματα τὴ δημοτικὴ παράδοση καὶ τὶς γλωσσικὲς ἰδέες τοῦ Βηλαρά καὶ τοῦ Σολωμοῦ πού εἶχανε ἀτονήσει καὶ δὲν συγκινούσανε τὴν ἐπίσημη πνευματικὴ συνείδηση τοῦ ἔθνους. Ὁ Ψυχάρης πρωτοπαρουσιάζεται στὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα ὡς ὑπέρμαχος τῆς δημοτικῆς στὰ 1888 μὲ τὸ περίφημο «Τ α ξ Ἰ δ ι» του. Εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ πρωτότυπα καὶ τὰ πιὸ ζωντανὰ βιβλία πού γραφτήκανε ἑλληνικὰ, καὶ σήμερα ἀκόμα διαβάζεται σὰν ἔργο φρεσκοτυπωμένο. Στὸ «Τ α ξ Ἰ δ ι» του ὁ Ψυχάρης συνδύασε μὲ ἀπαράμιλλη δεξιότητα καὶ μὲ ἀπλούστατο ὕφος τὴν ἐκλαϊκευμένη γλωσσολογία, τὴν προπαγάνδα του γιὰ τὴν δημοτικὴ, τὴν ποίηση καὶ τὴν ἀγνὴ πεζογραφία. Χρησιμοποίησε συνδυασμένα ὅλες αὐτὲς τὶς ιδιότητες γιὰ νὰ ὑπερασπίσει τὰ δι-

καιώματα τῆς γλώσσας τοῦ λαοῦ ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ τὴ γράψει ἢ γλώσσα αὐτὴ ὅπως δὲν τὴν εἶχε γράψει κανένας ὡς τότε. Ἡ κύρια φροντίδα του στο «Ταξίδι» εἶναι πῶς νὰ μᾶς χαρίσει μιὰ δημοτικὴ τόσο καθαρὴ καὶ μὲ τέτοια γραμματικὴ συνέπεια ὅπως ἀκριβῶς γράφανε τὴ γαλλικὴ γλώσσα τὸν καιρὸ ἐκεῖνο ὁ Ρενάν καὶ ὁ Ἀνατόλ Φράνς. Γιατὶ ὁ Ψυχάρης ἦταν ἕνας γεννημένος κλασσικός, ἕνας μεσογειακὸς ποὺ εἶχε τὴν τύχη νὰ μὴ θολώσουνε τὰ μυαλά του ἀπὸ τὴν καταχνιά τῆς Γερμανικῆς μεταφυσικῆς, μὰ τὸ ἐναντίο, νὰ ὀλοκληρώσει τὸν ἔμφυτο νησιωτικὸ κλασικισμό του μὲ τὴ λαγαρὴ καὶ φωτεινὴ γαλλικὴ παιδεία. Νὰ πῶς ὁ ἴδιος χαρακτηρίζει τὴ γλώσσα ποὺ χρησιμοποίησε στὸ «Ταξίδι» του : «Δὲν ἔβαλα μιὰ λέξη, μιὰ συλλαβὴ στὸ βιβλίο μου χωρὶς νὰ τὸ συλλογιστῶ πρὶν ὄρες, μπορῶ νὰ πῶ μάλιστα χρόνια, ἀφοῦ κάθε χεῖμῶνα στὰ δημόσια μαθήματα ποὺ δίνω, τῆς γλώσσας τὴν ἱστορία μελετῶ. Διὴ μου γλώσσα δὲν ἔχω καὶ δὲν ἔφτιασα γλώσσα, γιατί πλάστης δὲν εἶμαι. Γράφω τὴν κοινὴ γλώσσα τοῦ λαοῦ. Ὅταν ἡ δημοτικὴ μας γλώσσα δὲν ἔχει μιὰ λέξη ποὺ μᾶς χρειάζεται, πέρνω τὴ λέξη ἀπὸ τὴν ἀρχαία, καὶ προσπαθῶ, ὅσο εἶναι δυνατό νὰ τὴν ταυρίσω μὲ τὴ γραμματικὴ τοῦ λαοῦ. Ἔτσι κάμανε ὅλα τὰ ἔθνη. Ἔτσι θὰ κάνουμε κι' ἐμεῖς. Μοῦ φαίνεται πῶς πρώτη φορὰ σ' αὐτὸ τὸ βιβλίο γράφηκε μὲ κάποια σειρὰ κι' ἐνότητα ἡ γλώσσα τοῦ λαοῦ. Προσπάθησα νὰ τὴ γράψω κανονικά, νὰ φυλάξω τοὺς νόμους, νὰ προσέξω στὴ φωνολογία, στὴ μορφολογία, στὸ τυπικὸ καὶ στὴ σύνταξη τῆς δημοτικῆς...» Αὐτὰ τ' ἀπλᾶ μὰ καὶ τὰ σπουδαῖα πραγματοποιήσε ἀπὸ τὸ 1888 ὁ Ψυχάρης καὶ γύρεψε νὰ τὰ διδάξει καὶ στοὺς ἄλλους. Κι' ὅμως γιὰ τ' ἀπλᾶ αὐτὰ καὶ τὰ σπουδαῖα ποὺ τὰ δέχτηκαν ὡς κανόνες μονάχα οἱ νέοι τότε λογοτέχνες, ὁ Παλαμάς, ὁ Πάλλης, ὁ Ἐφταλιώτης, ὁ Καρκαθίτσας, ὁ Γρυπάρης, ὁ Βλαχογιάννης, ξεσηκώθηκε ὅλη ἡ Ἑλλάδα ἐναντίον του. Κι' ἄρχισε ἀπὸ τότε ἕνας φοβερὸς ἀντιψυχαρικός πόλεμος ποὺ κράτησε δεκάδες χρόνια καὶ ποὺ ἀκόμα ἀκούεται κάποτε καὶ πότε ὁ ἀντίπαλός του. Στὸν πόλεμο αὐτὸ ὁ Ψυχάρης ἀκολουθημένους ἀπὸ ὅλα τὰ φωτεινὰ μυαλά τῶν νέων τῆς ἐποχῆς, δείχτηκε ὑπέροχος μαχητὴς ὅσο καὶ δημιουργός, ἂν καὶ συχνὰ ἔδινε μεγάλῃ σημασίᾳ σὲ μικρολεπτομέρειες γλωσσικῆς καὶ σὲ ἀνάξιους ἀντιπάλους. Τὸ ἕνα ἔργο του ἀκολουθοῦσε τὸ ἄλλο, μελέτες, ἄρθρα, γράμματα, διηγήματα, μυθιστορήματα, θέατρο, λιβέλλοι. Δὲν ἦρθα ἀκόμα ἡ ὥρα νὰ ἀξιολογηθεῖ στὰ καθέκαστά του τὸ πολὺμορφο αὐτὸ ἔργο. Ὅμως ὅλο μαζί μᾶς ἐπιβάλλει τὴ μορφή του μεγάλου πνευματικοῦ ἥρωα ποὺ τόσα τοῦ χρωστᾷ ἡ νεώτερη Ἑλλάδα. Στὶς ταραγμένες αὐτὲς μέρες ποὺ ζοῦμε, τόσο ἀκατάλληλες ἀλήθεια γιὰ μιὰ ψυχραϊμὴ καὶ δίκαιη κριτικὴ τῶν περασμένων καὶ τῶν τωρινῶν, ὡς θυμηθοῦμε τουλάχιστο τὴ μορφή του κι' ὡς ψιθυρίσουμε μελαγχολικά ἀλλὰ καὶ περήφανα τοὺς στίχους αὐτοὺς ποὺ ἔγραψε κάποτε ὁ Παλαμάς γιὰ τὸ μεγάλο του σύντροφο :

Ἀντάρτη καὶ καταλυτὴ, διδάχε καὶ οἰκοδόμη
 μὲ τοῦ οἴστρου τὰ κεντήματα, μὲ τῆς Σοφίας τὰ μέτρα,
 θέλεις δὲ θέλεις, μιὰ φορὰ, κι' ὡς εἶναι ἀργά, ἕνας βράχος
 θὰ σκαλιστεῖ γιὰ νὰ γενῆ ἑωμὸς μὲ τ' ἀγαλιὰ σου.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΑΡΑΝΤΩΝΗΣ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Ἐσπούδασα ἄχ! Φιλοσοφίαν
 Ἱατρικὴν καὶ Νομικὴν
 καὶ οἶμοι καὶ Θεολογίαν
 μὲ ἔφεσιν καρτερικὴν.
 Κι' ἰδοὺ ἐγὼ, φτωχὸς μωρὸς,
 ὅσοι καὶ πρότερον σοφός.

Οἱ στίχοι αὐτοί, τοὺς ὁποίους προτάσσει ὁ Γκαίτε στὸ «Φάουστ» δείχνουν μιὰ κρίσιμη καὶ ἀποφασιστικὴ ψυχικὴ στιγμή, κατὰ τὴν ὁποία ὁ σοφὸς Φάουστ ἔχει κατανοήσει τελικὰ τὴ ματαιότητα τῆς ἀποκτημένης μὲ τόσο μωρὰ καρτερίαι σοφίας του· καὶ ἀπὸ τὴ στιγμή αὕτη στράφηκε πρὸς τὴ ζωὴ, τὴ γεύση καὶ τὴν ἀπόλαυσή της. Ἡ πεποίθησι, ὅτι θὰ ἐξαντλήσει κανεὶς ποτὲ τὴ ζωὴ μὲ τὴ γνώση φάνηκε στὸ Φάουστ μιὰ σωστὴ μωρία. Μέσα ἀπὸ τὰ βιβλία, ὅσο συστηματικὰ καὶ σοφὰ καὶ κατοχυρωμένα μὲ παραπομπές καὶ ἄν εἶναι, ἡ οὐσία τῆς ζωῆς διαφεύγει.

Ἄλλ' ἀκριβῶς αὕτη τὴν ἴδια ἀδυναμία ἀποδειχεται ὅτι ἐνέχει καὶ ἡ βιβλιακὴ, ἡ συστηματικὴ, ἡ φιλολογικὴ προσπάθεια νὰ ἀνακαλύψει καὶ νὰ προσδιορίσει κανεὶς κάτι ἀπὸ τὸ ἀσύλληπτο φαινόμενο, ποὺ εἶναι τὸ λογοτέχνημα, τόσο ἀσύλληπτο, ὅσο καὶ ἡ ζωὴ στάθηκε γιὰ τὸ σοφὸ Φάουστ ἀσύλληπτη : ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖ τὴν οὐσίαν τοῦ λογοτεχνήματος εἶναι μιὰ σειρά ποιητῶν, τις ὁποῖες ἡ φιλολογία, ὅσο συστηματικὴ κι' ἂν εἶναι, δὲν θὰ μπορέσει ποτὲ νὰ αἰχμαλωτίσει καὶ νὰ ὀρίσει. Καὶ μάλιστα μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς, ὅτι ἐδῶ συμβαίνει τοῦτο τὸ παράδοξο, ὅτι ὅσο περισσότερο ὀπλισμένη, ὅσο περισσότερο συστηματικὴ εἶναι ἡ ἔρευνα πάνω σ' ἓνα λογοτέχνημα, τόσο τὸ ἀποτέλεσμα θὰ μᾶς φέρει τελικὰ πιὸ μακριὰ ἀπὸ τὸ κεντρικὸ αἶτημα τοῦ λογοτεχνήματος. Θυμοῦμαι τώρα τὸν κλασσικὸ ἐκεῖνο τρόπο φιλολογικῆς ἀποτυχίας τοῦ Δ. Βερναρδάκη, ποὺ εἶχε προσπαθῆσει μὲ τις ἀπειράριθμες παραπομπές του νὰ κατανοήσει καὶ νὰ ἐξηγήσει τὸ νόημα τῆς τραγωδίας, ὅπως τὸ ἀντιλήφθηκε ὁ Ἀριστοτέλης. Ὁλίγη φιλολογία ἴσως βοηθεῖ ὑπὸ ὀρισμένες συνθήκες τὴν κατανόησι κάποιων σημείων, ἐιδικώτερα ἐξωκαλλιτεχνικῶν, τοῦ λογοτεχνήματος, καὶ ἰδιαίτερα σημείων, ποὺ ἀναφέρονται στὶς προϋποθέσεις τῆς δημιουργίας τοῦ λογοτεχνήματος, ὅμως πολὺ φιλολογία καὶ πολὺ συστηματικὴ φιλολογία σημαίνει ἕναν κόπο ἄδικο νὰ φτάσει κανεὶς στὸ κέντρο τοῦ λογοτεχνήματος, στὸ ἀπότερο αἶτιο τῆς καλλιτεχνικῆς μαγείας.

Ἡ ἴδια ἡ μέθοδος τῆς φιλολογίας ἀποτελεῖ τὴν καταδίκη τοῦ ἑαυτοῦ τῆς προκειμένου νὰ ὀρίσει καὶ νὰ ἐρμηνεύσει ἓνα φαινόμενο, ποὺ εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του αἰσθητικὸ. Ἡ φιλολογία ζητεῖ πληροφορίες σχετικὰ μὲ τὸ ἔργο καὶ τὸ λογοτέχνη· ἐρευνᾷ τὴ ζωὴ του, τὸ περιβάλλον του, τὴν ἱστορία καὶ τὴν ψυχροσύνηση του, τὰ τεχνικὰ δεδομένα τοῦ ἔργου του, γενικὰ ὀρίζει τὸ κάθε τί, ποὺ ἐπιδέχεται ὀρισμὸ, μέτρηση, σταθερὴ σήμανση. Καὶ ἀκριβῶς γι' αὐτὸ μένει ἔξω ὅλη ἐκεῖνη ἡ οὐσία τοῦ ἔργου ποὺ ἀρνεῖται νὰ ὀρισθεῖ καὶ νὰ μετρηθεῖ. Ἡ φιλολογικὴ ἀλήθεια, μὲ δυὸ λόγια, καμμιά σχέση δὲν μπορεῖ νὰ ἔχη μὲ τὴν καλλιτεχνικὴ ἀλήθεια. Καὶ ἐδῶ κεῖται ἡ ματαιότητα τῆς λόγιας περιέργειας ὅσο συστηματικὴ κι' ἂν εἶναι. Ἐχω ὑπ' ὄψη μου τί μπορεῖ π.χ. νὰ μᾶς δώσει ἡ φιλολογία ἀπὸ μιὰ τραγωδίαν τοῦ Αἰσχύλου, ὅπως ὁ «Ἀγαμέμνων» : ὅλη ἡ χρονολογικὴ, κειμενοδιφικὴ, πραγματολογικὴ ἔρευνα, ἡ στιχουργικὴ, ἡ τεχνικὴ διάφραση τοῦ δράματος, ἡ ἐξέτασι τῶν πηγῶν τῆς αἰσχύλειας σκέψης, ὅλα αὐτὰ εἶναι μόνον βοηθητικὰ στοιχεῖα, ποὺ ἐτοιμάζουν γιὰ τὴν κατανόησι τοῦ «Ἀγαμέμνωνος». Ἀλλὰ ὁ «Ἀγαμέμνων» κυρίως ὁλόκληρος κεῖται πέρα ἀπὸ τὰ πραγματολογικὰ αὐτὰ στοιχεῖα,

στή μυστική σύνθεση τῶν καλλιτεχνικῶν ὄρων τῆς γένεσης καὶ δημιουργίας του, πού καταλήγουν νὰ μᾶς φέρουν μπροστά στὴ σπάνια γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ καλλιτεχνικοῦ πνεύματος ὥρα, κατὰ τὴν ὁποία ἀντικρύζουμε μιὰ διαρκῆ πύκνωση ἐνὸς φόβου γιὰ κάτι, πού μέλεται νὰ γίνει κατὰ τρόπο τρομερῶ, ἀδυσώπητο καὶ μοιραῖο. Ἡ ἐξήγηση τοῦ τραγικοῦ αὐτοῦ αἰσθήματος, πού θρίσκειται στὸ πλέγμα τῆς τραγωδίας, καὶ εἶναι ἓνα γεγονός ὀλικὸ καὶ ποτὲ μερικὸ καὶ λεπτομερειακὸ, ἢ σωστότερα μονωμένον, γιὰ τὸ ὁποῖο ἐνδιαφέρεται ἡ φιλολογία, ἡ ἐξήγηση τοῦ αἰσθήματος αὐτοῦ, ἐνὸς διαρκῶς πυκνωμένου δέους, ξεφεύγει ἀπόλυτα ἀπὸ τὶς πιὸ ἀκριβολογημένες φιλολογικῆς παρατηρήσεις καὶ μάλιστα ἐπειδὴ αὐτὲς εἶναι τέλεια ἀκριβολογημένες. Ἐν ὅ «Ἀγαμέμνων» περιεῖχε ἀκριβῶς προσδιορίσιμα κατὰ τρόπο θετικὸ καὶ λογικὸ στοιχεῖα, δὲν θὰ ἦταν κἄν ἔργο τέχνης. Καὶ ὅποιος ἐπιθυμεῖ νὰ εἰσέλθει στὸ λογοτεχνικὸ νόημα ἐνὸς ἔργου ἀπὸ τὴν πόρτα τῆς φιλολογίας, ἄς ἀκούσει ἐκεῖνα τὰ τρομερὰ λόγια τοῦ Δάντε.

«Ἀποβάλετε κάθε ἐλπίδα, ἐσεῖς πού μπαίνετε».

Ἡ πόρτα γιὰ νὰ μπεῖ κανεὶς στὸ νόημα ἐνὸς λογοτεχνήματος σὰν λογοτεχνήματος καὶ ὄχι σὰν δεδομένου ἱστορικοῦ καὶ πραγματολογικοῦ, εἶναι ἄλλη. Ἀλλὰ δὲν πρόκειται ἐδῶ σήμερα νὰ μιλήσουμε γιὰ αὐτήν.

Ἐνας ἀνατόμος μπροστά σ' ἓνα πτώμα, μὲ τὴ λαβίδα στὸ χέρι προσπαθεῖ νὰ κομματιάσει σὲ χίλια κομμάτια τὸ ἀντικείμενόν του γιὰ νὰ τὸ ἐννοήσῃ. Καὶ εἶναι ἀνατόμος μπροστά σ' ἓνα πτώμα ὁ κάθε φιλόλογος, πού θὰ θελήσῃ νὰ ἀπομονώσῃ, νὰ συλλάβῃ χωριστὰ τὰ μέρη τοῦ ἔργου, πού ἐρευνᾷ, ἀλλ' αὐτὸς δὲν θὰ μπόρῃ νὰ τὸ ἐννοήσῃ ποτέ. Γιατὶ τὸ ἔργο τέχνης, τὸ λογοτεχνήμα, δὲν ἔχει τίποτε ἀπὸ τὸ πτώμα καὶ τὴν ἀδυσώπητη ἀνατομικὴ λαβίδα, ἀλλὰ εἶναι ἓνας ὀργανισμὸς, εἶναι κάτι τὸ ζωντανό, ἀπὸ τὴν ὥρα πού θὰ θεωρηθεῖ σὰν ἓνα δεδομένο ψυχικὸ καὶ αἰσθητικὸ.

Καὶ ἐπειδὴ κάθε στιγμή ψυχικὴ, καὶ κάθε αἰσθητικὸ δεδομένο εἶναι σύνθετο, ἂν δὲ ἀναλυθεῖ χάνει αὐτὴν τὴν ἴδια του τὴν οὐσία, γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ καὶ τὸ λογοτεχνικὸ δημιούργημα ὕφίσταται καὶ εἶναι λογοτεχνικὸ δημιούργημα μόνο καθ' ὅσον θὰ ἀντικρουθεῖ μὲ τὸ σύνολο τῶν ψυχικῶν μας δυνάμεων, σὲ μιὰ ὀρισμένη, ἀποφασιστικὴ καὶ κρίσιμη στιγμή. Κατὰ τὴ στιγμή αὐτὴ εἰσδύουμε στὸ μυστικὸ τοῦ ἔργου. Καὶ πιὸ πέρα, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ δική μας ἰκανότητα καὶ λεπτότητα καλλιτεχνικῆς συγκίνησης καὶ κατανόησης νὰ ἀποδώσουμε ὀλόκληρη τὴν ἀξία, τὴν ὁποία τὸ ἔργο περιέχει, ἢ νὰ δώσουμε μιὰ φτωχὴ ἀπὴχησῃ ἀπὸ κάτι, στὸ ὁποῖο οἱ ἰκανότητές μας δὲν μᾶς ἄφησαν νὰ εἰσδύσουμε ὀλικά.

Κάθε καλλιτεχνικὰ εὐαίσθητος ἄνθρωπος ἐννοεῖ, δηλαδὴ μνεῖται στὸ μυστήριον τοῦ ἔργου τέχνης ὡς ἓνα σημεῖο, ὅμως εἶναι προνόμιον τῶν ἐξαιρετικῶν πνευμάτων νὰ φθάσουν ὡς τὸ ἔσχατο βάθος τοῦ μυστικοῦ ἐνὸς ἀριστοουργήματος καὶ νὰ μᾶς τὸ ἀποκαλύψουν.

Δὲν μιλοῦμε ἐδῶ καθόλου γιὰ τὴν ἰδιαιτέρη ἐκεῖνη ἰκανότητα μερικῶν ἀνθρώπων ὄχι μόνο νὰ μᾶς περιγράψουν τὴν ἐντύπωση, πού ἀποκόμισαν ἀπὸ τὴν εἰσδυση στὰ ἀνεξερεύνητα βάθη τοῦ καλλιτεχνικοῦ δημιουργήματος, ἀλλὰ καὶ νὰ ὀρίσουν τὴν ἀξία καὶ τὴν ἀπαξία του.

Ἐὰς ξαναγυρίσουμε στὸν καλλιτεχνικὰ εὐαίσθητο ἄνθρωπο. Αὐτὸς κομίζει μπροστά μας θησαυροὺς πολὺ ἀνώτερους ἀπὸ κείνους, πού μᾶς φέρνει ἢ πιὸ κοπιαστικὴ, λεπτομερειακὴ καὶ ἀκριβολογημένη φιλολογικὴ ἐργασία. Ὁ φιλόλογος δὲν τὸ κρύβει καὶ περηφανεύεται γιὰτὶ προσφέρει στοιχεῖα ἐπαληθεύσιμα καὶ ἀντικειμενικά, γιὰ τὰ ὁποῖα καμμιά ἀντίρρηση δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ, καὶ κατηγορεῖ τὸν ἄνθρωπο πού μᾶς προσφέρει τὸν ἀβέβαιον θησαυρὸ τῆς ἀτομικῆς του πείρας, ἐνῶ παράλληλα μ' αὐτὸν ἓνας ἄλλος κάπως διαφορετικὰ θὰ διερμηνεύσει τὸ μυστικὸ τῆς καλλιτεχνικῆς μα-

γείας. Καί ὅμως ἐδῶ πάλι συμβαίνει τὸ παράξενο, ὅτι αὐτὸ τὸ σαλευόμενον ἔδαφος τῆς καλλιτεχνικῆς ἐρμηνείας εἶναι ἀπείρως πιὸ κοντὰ στὴν ἀλήθεια τοῦ λογοτεχνήματος, παρὰ ὅσο ἢ πιὸ μνημειώδης φιλολογικὴ ἔρευνα. Καί γενικεύοντας τὴ διαπίστωση αὕτῃ καὶ τοποθετώντας τὴν στὸ φιλολογικὸ πεδίο, λέμε πῶς : στὴν περιοχὴ τῆς λογοτεχνίας κάθε ὀριστικὸ στοιχεῖο καὶ ἀντικειμενικὸ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν ἀλήθεια τόσο, ὅσο κάθε στοιχεῖο ὑποκειμενικὸ — μιλοῦμε γιὰ τὶς σοβαρὰς καὶ ὑπολογίσιμες περιπτώσεις — μᾶς πλησιάζει πρὸς τὴν ἀλήθεια. Οἱ διαφορὰς λοιπὸν τῶν προσωπικῶν ἐντυπώσεων δὲν ἀποτελοῦν τὴν ἀδυναμία στὸν τρόπο νὰ συλλάβουμε τὴν ἀλήθεια τοῦ λογοτεχνήματος, ἀλλὰ ἀδυναμία ἴσα ἴσα εἶναι ἡ μακαρισμένη φιλολογικὴ θεασιότητα καὶ προσφορά στερεῶν στοιχείων ἀντὶ ρευστῶν, ἢ ὑποκατάστασι τῶν ρευστῶν μὲ τὸ στερεὸν.

Καί σὲ μιὰ τελικὴ διατύπωση : στὴν περιοχὴ τῆς αἰσθητικῆς ἐντύπωσης τὸ πιὸ ἀντικειμενικὸ στοιχεῖο εἶναι (ὅπως θὰ ἔχει γίνῃ ἀντιληπτὸ τῶρα) τὸ ὑποκειμενικὸ, ἀφοῦ αὐτὸ εἶναι πού μᾶς φέρνει πιὸ κοντὰ στὴν καλλιτεχνικὴ ἀλήθεια.

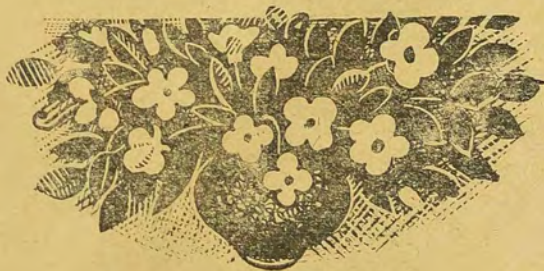
ΠΕΤΡΟΣ Σ. ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΗΣ

ΘΥΜΗΣΕΣ

“Ὅπως τὰ νούφαρα δροσσοσταλίζουν
 στὴ λιμνούλα, πού ἀφήνει
 τὸ ποτάμι πού κυλᾷ
 νερομάνα γιὰ νὰ γίνῃ,
 “Ἐτσι τὰ δάκρυα ροδοσταλάζουν
 στὴ στιγμούλα, πού τὴ θύμησή σου φέρνει,
 — ὄση μέσα στὴ ζωή—
 μέσ’ τοῦ δειλινοῦ τὴν ὥρα,
 πού τὰ πάντα σοῦ θυμίζουν
 τοῦ αἰώνιου τὴ χώρα.

“Ὅσο τὴ ζωὴ ξαναασταίνουν
 οἱ πνοές οἱ μυρισμένες
 πού ἀργὰ σιγοπεθαίνουν,
 τόσο οἱ θύμισες γλυκαίνουν
 κάποιας τίκρας τὶς ἡμέρες,
 σὰν ἀργὰ σιγοδιαθαίνουν
 μέσα στῆς ζωῆς τὸ ρέμα,
 καὶ οἱ πλῆξες μᾶς προσμένουν
 μιὰ κι’ ὁ κόσμος εἶναι ψέμα.

Γ. ΠΑΠΑΣ

ΜΙΑ ΠΕΤΡΑ ΑΠΟ ΤΟ ΑΡΣΟΣ

Στὸν καλλιτέχνη GERHARD WEBER

Κάθουμαι μέσα στο «Γαλάζιο Καλύβι». Τὸ συμπαθητικὸ καταφύγιο πούφτιαξε ὁ ἀδελφός μου γιὰ τὰ παιδιά του. Ὁ ἀδελφός μου ἔχει πολλὰ παιδιά. Τοῦ φωνάζουνε «Ἀρχηγέ». Τὸ προφέρουνε σὰ νὰ πιπιδανε καραμέλλα. Τὰ πιὸ τολμηρὰ τὸν κράζουν «Ξάνθο». Εἶναι μιὰ χαρὰ νὰ τὰ κοιτᾶς νὰ ἀσχολοῦνται καὶ νὰ μαστορεῦονται ἕνα σωρὸ πράγματα. Μοιάζουνε λιγάκι μὲ μελίσι.

Σήμερα εἶναι ἀλλοιώτικη ἡ χαρὰ πού αισθάνομαι. Μέσα στο καλύβι δημιουργεῖται ἕνα καλλιτέχνημα. Ἕνας Γερμανὸς προσπαθεῖ νὰ ζωντανέψει μιὰ πέτρα. Μιὰ δικιά μας πέτρα. Κοιμμένη ἀπὸ τὰ στήθια τῆς δικῆς μας γῆς. Ἀπὸ τὸ Ἄρσος.

Εἶχα δεῖ τὴν πέτρα σὰν τὴν πρωτοφέρανε. Ἦτανε ἕνας ἀκατέργαστος ὄγκος. Χίλιες ὀκτακόσιες περίπου ὀκάδες. Μοῦ φαινότανε ἀκόμα πὼς ζοῦσε τὴ δικιά της ζωὴ.

Χρόνια πολλὰ ἔμενε ἐκεῖ. Μιὰ ζύμη μέσα στὴν ἀπειρη ζύμη τῆς ἄσπρης ὕλης, πού ἀποτελοῦσε ὀλάκερο βουνό. Στὸ βάθος πού θρискότανε, ἄκουε κάποτε, κάποτε κάποιους βόγκους καὶ κάποιους κτύπους. Ρωτοῦσε τίς πιὸ πάνω ἀδελφές της πού τὴν πιέζανε ἀσφυκτικά :

— Ἀδελφή τί συμβαίνει ;

Κι' ἐρχότανε ἡ εἶδηση. Ἡ μεγάλη εἶδηση.

— Ἦρθανε οἱ ἄνθρωποι καὶ κόβουνε πέτρες !

— Γιὰ ποῖο σκοπὸ ;

— Γιὰ νὰ φτιάξουνε Θεοὺς !

Κτυποῦσε ἀνήσυχα ἡ καρδιά τῆς ἄσπρης πέτρας.

— Ἀδελφή, πότε θάρθει κι' ἡ δικιά μας ἡ σειρά ; Κι' οἱ ἄλλες πέτρες, οἱ χιλιάδες ἄλλες πέτρες μὲ τὴν πιότερη πεῖρα τῆς δίνανε κουράγιο.

— Θάρθει κι' ἡ δική μας ἡ σειρά. Ὁ βασιλιάς τῆς κοντινῆς πολιτείας θὰ φτιάξει πολλοὺς θωμούς. Θὰ μᾶς χρειαστοῦνε.

— Λές νάρθουν ἴσα μὲ μᾶς ; Λές νάρθουν ἴσα μὲ μᾶς ; Καὶ μέσα της ψιθύριζε : «Θάρθουν. Πρέπει νάρθουν».

Περάσανε τὰ χρόνια. Πολλὰ χρόνια. Πιότερα ἀπὸ δυὸ χιλιάδες ἀπὸ τότε πού ὁ βασιλιάς τῆς κοντινῆς πολιτείας ἐφτιαχνε τοὺς λευκοὺς του ναοὺς.

Τὸ ἄσπρο βουνὸ ἔχασε ὀλάκερη πλευρά του. Σωστὴ πληγὴ τοῦ ἀνοίξανε. Προχώρησε ἡ πληγὴ κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς. Ἡ ἄσπρη πέτρα ἔχει χάσει πιὰ ὀλότελα τὴν ὑπομονή της. Ἄκουε βέβαια καὶ τώρα κάποιους κτύπους καὶ κάποια θογκητά, μὰ ἡ εἶδηση πού ἐρχότανε δὲν ἔλεγε πιὰ γιὰ ναοὺς καὶ γιὰ θωμούς.

— Τί θὰ κάνουνε, ἀδελφή, οἱ καινούργιοι ἄνθρωποι τὴν πέτρα ;

— Σκάφες, ἀδελφή.

Γιόμιζε θλίψη ἡ ψυχὴ της. Τὸ λυγμικὸ της κλάμα γιόμιζε ἀπορίες τίς ἀδελφές της. Μονάχα ἡ πέτρα τῆς ἐπιφάνειας τὴν καταλάβαινε.

— Δὲν κάνει νὰ κλαῖς ἀδελφή. Σκέψου πὼς θὰ ἐξυμνητοῦμε τοὺς ἀνθρώπους. Εἶναι μεγάλη εὐτυχία νὰ μπορεῖς νὰ δίνεις τὴ χαρὰ. Καὶ μεῖς θὰ τὴ δίνουμε.

Περάσανε κι' ἄλλα χρόνια. Κι' ἄλλα. Ἡ ἄσπρη πέτρα ἔγινε τώρα ἡ πέτρα τῆς ἐπιφάνειας. Ἔβλεπε κι' ἄκουγε χίλια δυὸ πρωτόγνωρα πράγματα.

Μιὰ μέρα οἱ ἄνθρωποι τὴν πλησίασαν. Ἕνα χαμηλὸ γεροντάκι τὴν κύτταξε καλά. Πῆρε ὕστερα τὴν ἀξίνα του καὶ τὴ κτύπησε ἑλαφρὰ, λές καὶ τὴ χάιδευε. Ἔνοιωσε ἀγάπη, πολλὴ ἀγάπη σὲ τοῦτο τὸ κτύπημα ἡ ἄσπρη πέτρα.

—Είναι καλή για άγαλμα, θεϊε Παντελή ;

—Ναί γυιέ μου. ;

‘Η χαρά ξεπήδησε σάν τὸ λεύτερο πουλί.

—‘Αδελφές μου, ἦρθανε οἱ ἄνθρωποι ! Θά μὲ πάρουνε. Θά μὲ κάνουνε θεό ! ‘Ακούτε, ἀδελφές μου, θά μὲ κάνουνε θεό ! ! !

‘Η φωνή της γιόμισε τὸ ἄπειρο. Τὰ τριγυρνὰ θράχια ὑψώσανε τὰ κεφάλια τους καὶ τὴν κοιτάξανε μὲ ἀπορία. Πέρα, μακριά, τὰ ἀσπροπούλια—οἱ ψυχές τῆς θάλασσας—ξεσχίσανε τὸ γαλάζιο νὰ πάρουνε τὴν εἶδηση μακριά. Πέρα ἀπὸ τὴ θάλασσα. Στις ἄλλες χῶρες.

‘Ἦρθανε κάποτε οἱ ἐργάτες. ‘Η ἄσπρη πέτρα πόνεσε. Πόνεσε πολὺ. ‘Ο λάκερες μέρες προσπαθούσανε νὰ ξεκόψουνε τὸ κορμί της ἀπὸ τὶς ἄλλες της ἀδελφές.

Τὰ ξεφωνητὰ τοῦ πόνου κρατούσανε σὲ ἀγωνία ὀλάκερη τὴν ἔκταση.

—Πονῶ . . . Πονῶ . . .

—Κράτα. Σὲ λίγο ὁ κύκλος σου θά ὀλοκληρωθεῖ. Χαρά σου. Χαρά σου.

Κόπηκε. “Ἐνα «ἄχ» ἀνακούφισης καθησούχασε τὴν κουρασμένη ψυχὴ τοῦ τοπίου. Χίλια πανομοιότυπα «ἄχ» ἀκολούθησαν τὸνα τ’ ἄλλο σάν μουσικὴ ἄσκηση πρωτόπειρου.

Τὴ σφικτοδέσανε μὲ ἄλυσίδες καὶ τὴν ἀνεβάσανε σ’ ἓνα μεγάλο αὐτοκίνητο. Ξεκίνησε γιὰ τὸ καινούργιο της ταξίδι. Χίλια χαρούμενα «Στὸ καλὸ, ἀδελφή. Στὸ καλὸ.» κάνανε τὴν ἄσπρη πέτρα νὰ δακρύσει.

Εἶναι τώρα μέσα στὸ «Γαλάζιο Καλύβι». ‘Η θάλασσα πολλές φορές ἀφηλώνει καὶ τῆς χαμογελάει. Τ’ ἀσπροπούλια τὴν καλημερίζουν καλοσυνάτα. Τὸ εὐαίσθητο χέρι τοῦ Γερμανοῦ τρέμει ἀγγιζοντας τὴν πέτρα. “Ὀλος ὁ πόνος ποὺ σαρακώνει τὴ καρδιά του ξεχειλίσε καὶ χύθηκε ἀπὸ τὰ γαλάζια του μάτια. Ζήτησε ὁμορφιά καὶ ἀγάπη καὶ τὸν στείλανε στὸν πόλεμο.

—Πόσες ἀξημέρωτες νύκτες, ἐκεῖ κάτω μέσα στὰ προχώματα καὶ στὰ χαρακώματα δὲ σ’ ἀποζήτησε ἡ ψυχὴ καὶ τὸ κορμί μου ;

‘Η πέτρα παραξενεύτηκε. Εἶχε ἀκούσει γιὰ κάποιους Γερμανοὺς ποὺ σφάζανε καὶ καίανε. Τόση τρυφερότητα δὲ τὴν περίμενε.

Πόση χαρὰ λαμπύριζε τώρα μέσα στὰ γαλάζια του μάτια. Πρὶν λίγο καιρὸ, ὀλότελα ἀηδιασμένος ἀπὸ ὄλα, εἶχε γράψει στὴ γυναῖκα του πὼς δὲ μποροῦσε πιά νὰ βαστάξει. Θᾶδινε ἓνα τέλος.

Καὶ τὸ γράμμα τῆς γυναῖκας ἔφτασε αὐστηρὸ κι’ ἀλύγιστο.

«.” Ἐχε πίστη στὸν ἑαυτὸ σου. Πρέπει νὰ ζήσεις. Σὲ καρτεροῦμε νὰ γυρίσεις πίσω κοντὰ μας. Πρέπει νὰ ζήσουμε. Σκέψου τὰ παιδιὰ μας, τὴ φυλὴ μας. Μὲ τὰ δικά μας χέρια θά τ’ ἀναστήσουμε ὄλα τούτα.
Aclamani te... Aclamani te...»

‘Η πίστη ξανάνθισε. Τοῦτο τὸ θαῦμα θά ζωντάνευε στὴν πέτρα ἀπάνω : ‘Ὁ στρατιώτης ποὺ τᾶχει ὄλα ἀηδιάσει καὶ φεύγει γιὰ νὰ λυτρωθεῖ καὶ ἡ γυναῖκα ποὺ μὲ τὰ στιβαρά της χέρια τὸν ἐμψυχώνει «Aclamani te... Aclamani te...»

‘Ὀλάκερη ἡ πέτρα πρέπει νὰ πάλλεται ἀπὸ τούτη τὴ φωνή.

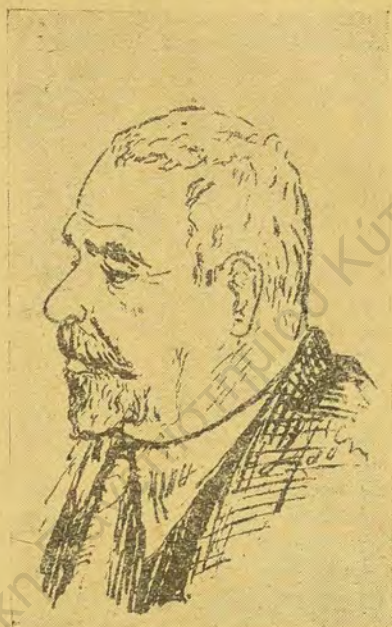
‘Αγκάλιασε σφικτὰ μὲ ἔρωτα καὶ θέρμη τὴν ἄσπρη πέτρα κι’ ἐκείνη τοῦ παραδόθηκε.

Τέλεψε. Τὸ σύμπλεγμα φωσφορίζει κυριαρχικὰ τ’ ἀπόβραδα στὴν ἀστροφεγγιὰ τῆς νύκτας. Τὰ λευκοπούλια εἶδανε τὸ θαῦμα. ‘Η εἶδηση ἔφτασε κάποτε τὶς ἀδελφές της καὶ τὶς γιόμισε καρδιοκτύπια : «Πότε θάρθουν καὶ σὲ μᾶς οἱ ἄνθρωποι;»

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΛΙΠΕΡΤΗ

16 Σεπτεμβρίου 1866 — 15 'Ιουλίου 1937

“Εντεκα χρόνια συμπληρώνονται τις μέρες αυτές από τη μέρα που ὁ θάρδος τραγουδιστής τῆς Κυπριακῆς ψυχῆς, βαρεῖα ἄρρωστος, μετέφέρθη ἀπὸ τὸ μοναστήρι, στὸ ὁποῖο ζήτησε νὰ περάσῃ τις τελευταῖες του μέρες, γιὰ νὰ παραδώσῃ τὸ πνεῦμα ἀνάμεσα στοὺς συγγενεῖς καὶ τοὺς λίγους φίλους καὶ θαυμαστές τοῦ ἔργου του, πού βρέθηκαν κοντὰ στὴν ἐπιθανάτια του κλίνη. “Εντεκα χρόνια πέρασαν καὶ κοντεύει νὰ ξεχαστῇ ὁ ποιητής, πού ὄνειρεύτηκε νὰ ζῆσῃ ἀνάμεσα στ' ἀρνάκια, τὰ πειὸ ἄθῶα πλάσματα τῆς γῆς, πού γνώρισε καὶ τραγούδησε ὅλες τις πτυχές τῆς Κυπριακῆς ψυχῆς, πού πήρε πάντα μιὰ θέση μπροστὰ στὸ κάθε ζήτημα πού ἀπασχολοῦσε τὴν Κυπριακὴ ψυχὴ—ἐκτὸς ἀπὸ τὰ κόμματα — γιὰ νὰ ψάλλῃ τοὺς πόθους τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ καὶ τοὺς πόνους, πού ἦταν καὶ δικοὶ του, γιὰ νὰ συμβουλευθῇ, αὐστηρὸς αὐτὸς τηρητῆς τῶν πατριῶν, καὶ νὰ σταθῇ αὐστηρὸς ἐπιτιμητής, μὰ καὶ ἀγαθὸς καθοδηγητής.

Δημ. Διπέρτης

“Ὅταν πέθανε μιὰ προσπάθεια εἶχεν ἀρχίσει γιὰ νὰ τιμηθῇ ἐπάξια τὸ ἔργο του, μὰ κατόπι, μὲ τὰ δύσκολα χρόνια τοῦ πολέμου, παραμελήθηκε. “Ἴσως θὰ ἦταν ἐξυτηρητικὸ γιὰ τὴν συμπλήρωση τῆς γνώσης μας γιὰ τὸ ἔργο τοῦ ποιητῆ, νὰ συναθροισθοῦν ὅλα τὰ σχετικὰ μὲ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο του ἀναμνηστικὰ κύπελλα, πού διάφορες ὀργανώσεις τοῦ χάρισαν στὰ ἑβδομηντὰ χρόνια του, ἀνέκδοτα χειρόγραφα του, πού ξέρουμε πὼς ὑπῆρχαν στὰ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς του καὶ χάθηκαν, καὶ γενικὰ ὅ,τι σχετίζεται μὲ τὸν ποιητῆ, γιὰ νὰ φυλαχθῇ σὲ κάποια ἀπὸ τις πνευματικὲς ὀργανώσεις τοῦ τόπου μας.

Παρακάτω παραθέτουμε ἓνα ἐπεισόδιο, σχετικὸ μὲ τὴ ζωὴ του :

Ἦταν Ἀπρίλις τοῦ 1937. Ὁ ποιητής ἔμενε σ' ἓνα δωμάτιο ἀπέναντι στὴν Ἀγγλικανικὴ ἐκκλησίᾳ. “Ὅταν ἄρχισαν οἱ πρῶτες ἡλιόλουστες μέρες τῆς Ἀνοιξῆς, ὁ ποιητής συνήθιζε λίγο πρὶν τὸ μεσημέρι νὰ κατεβαίνῃ στὴν πόλη, γιὰ νὰ θλέπῃ τοὺς φίλους καὶ συγγενεῖς του, καὶ νωρὶς ἐπέστρεφε στὴν «μονή» του, πρὶν ἀρχίσῃ νὰ πέφτῃ τὸ κρῦο.

Σὲ μιὰ ἀπ' αὐτὲς τις μέρες, ἐπιστρέφοντας στὸ δωμάτιό του, μᾶς πρόσεξε στὸ γραφεῖο μου, καὶ μὲ τὸ θάρρος πού εἶχε σὲ μᾶς — γιὰτὶ ἔνοιωθε τὴν ἀγάπη πού τοῦ εἶχαμε—μπήκε μέσα νὰ μᾶς δῇ γιὰ λίγα λεπτά. Μᾶς χαιρέτησε καὶ κάθησε. Τοῦ σύστησα μιὰ δεσποινίδα ἀπὸ τὴν Λάρνακα, πού ἦταν κοντὰ μας. Μόλις ἄκουσε τ' ὄνομα, μιὰ ζωῆρότητα χύθηκε στὸ ἀδρὸ του πρόσωπο καὶ στρεφόμενος πρὸς τὴν δεσποινίδα τῆς εἶπε :

—Εἶσαι κόρη τῆς Π. . . . ἡ μητέρα σου ἦταν πολὺ φίλη καὶ γνωστὴ μου.

Καὶ στρέφοντας στὰ περασμένα ἄρχισε νὰ μᾶς λέγῃ :

Ήταν τὰ καλύτερα χρόνια τῆς ζωῆς μου ἦταν τότε πού ἔτρεφα ὄνειρα γιὰ μιὰ κοπέλα ἦταν ὁμορφὴ καὶ «ζουμερή».

Μιὰ κίνηση τοῦ προσώπου καὶ ἕνα σφίξιμο τῶν χειλιῶν ζωντάνεψαν τὸ τί αισθανόταν ὁ ποιητὴς γιὰ τὴ «ζουμερή» του ἀγάπη, καὶ ἐξακολούθησε :

Δὲν εἶχα τὰ μέσα νὰ τὴν συντηρήσω ὅπως ὀνειρευόμουν «βασιλίσα στὴ ζωὴ μου» κ' αὐτὸ ἦταν τὸ μεγάλο πρόβλημα πού μὲ βασάνισε. Ἡ ἀγάπη μου ὅμως ἦταν ἀδόλη καὶ γι' αὐτὸ μὲ χαρὰν ἀδραχνα κάθε εὐκαιρία γιὰ νὰ βρεθῶ κοντά της, νὰ τῆς μιλήσω, νὰ χαρῶ τὰ κάλλη της. Ἔτοι ἄρπαξα μιὰν εὐκαιρία γιὰ ἐκδρομὴ στὸ Σταυροβούνι.

Μέσα στὴν παρέα ἦταν ἡ μάνα σου, λέει στὴν κοπέλα, πού τοῦ σύστησα, ὁ ὑποφαινόμενος, ἡ λεγόμενη καὶ καμπόσοι ἄλλοι. Ἐγὼ διάλεξα ἕνα δυνατὸ ἀρσενικὸ γαϊδούρι. Στὸ δρόμο, δὲν ἐπέρασε πολλὴ ὥρα καὶ νὰ σου τὸ ζῆσο μου «ἐπὶ τὰ ἴχνη τῆς γαϊδούρας τῆς λεγόμενης». Ἐτραβούσα πὰ χαλινάρια—στὰ μάτια τοῦ κόσμου ἔκαμνα πὼς θέλω νὰ τὸ ἐμποδίσω—μ' αὐτὸ, σὰν νὰ καταλάβαινε τὸν ἀφέντη του, δὲν ἄφηνε οὔτε στιγμή τὴ θέση του. . . . Ἐδι-βάσατε τὸ τραγούδι μου «πολυξερκὰ τζαὶ πονηρὰ» ; εἶναι σχετικὸ.

Ἔνα γλυκὸ μειδίαμα ἐφώτισε γιὰ μιὰ στιγμή τὸ γέρικο πρόσωπο τοῦ ποιητῆ.

Γ. Χ. ΠΑΠΑΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ

Η ΟΥΣΙΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Εὐγενική μου Τζένη,

Στὴν τελευταία σελίδα τοῦ μοναδικοῦ χειρόγραφου πού κρατᾶτε —«Με-τάφρασις» — χειρόγραφου ἀφιερωμένου σὲ σᾶς, γιατί εἴχετε παρακολουθή-σει μὲ στοργὴ τὴ δημιουργία του, γράφω :

«Πρέπει νὰ ξαίρει ὁ ἀναγνώστης πὼς τὸ ποίημα μου δὲν εἶναι ἐρωτικὸ. Ἀντικείμενό του δὲν ἔχει τὴ μιὰ γυναίκα, οὔτε τὴ γυναίκα. Θὰ τ' ὀνόμαζα βαθιὰ θρησκευτικὸ. Ἀλλὰ κ' ἡ θρησκεία δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ ἔρωτας.— Ἡ σύνθεσή του ἄρχισε τὴ μέρα τῶν Χριστουγέννων τοῦ 45, καὶ τελείωσε τὸ Φεβρουάριου τοῦ 46, ἀπηχώντας ἰδέες καὶ πράγματα, χρόνια καὶ παλῆα καὶ νέα».

Εἶν' ἕνα ποίημα χαρᾶς κ' εὐρωστίας. Ποίημα ὑψηλῆς αὐτοπαρηγορίας. Μὲ τὴν ἔκφασή του, σὰ νὰ ξαναγυρίζω τὸ πρόσωπό μου στὸν ἥλιο.

Ἰδέες πάντοτ' ἐκφράζει ὁ ποιητὴς. Ἰδέες καὶ πράγματα πού τὸν τυρ-ρανοῦν ἀπὸ χρόνια πολλά. Ἰδέες καὶ πράγματα παλῆα, πού ἡ νέα τους ἐκ-φραση, μὲ εἰκόνες ἢ ἐπεισόδια καθημερινῆς βιωμένης πείρας, ἡ νέα τους ἐκφραση, τὰ παρουσιάζει νέα.

Ἰδέα εἶναι τὸ κύριο πρόσωπο, πού σ' αὐτὸ στρέφεται μὲ προσήλωσι κατανυχτικὴ κ' ἐρωτικὸ θρησκευτισμὸ ὁ ποιητὴς. Ἰδέα εἶναι ἡ μυθικὴ Ἥγε-ρία τοῦ Νουμᾶ, ἡ θεία καὶ σιωπηλὴ. Εἶναι ἐφεύρημά του καὶ νύφη τοῦ ὄνειρου του. Μεταφορὰ τοῦ πόνου καὶ τοῦ ὕφους πού διάλεξε στὴ ζωὴ του.

Κ' ὑπάρχει πολλὸς πόνος στὴν ἐποχὴ μας καὶ στὸ ὕφος τῆς. Ὁ-ταν πετυχαίνει ὁ ποιητὴς νὰ ἐντάξει τὴ μουσικὴ σὲ ἀνάταση ἀγαλμάτων, τὸ χάος γίνεται γνῶριμο κ' ἀγαπημένον· πλανεμένος βρίσκει τὸν ἑαυτὸ του. Μὰ καὶ ξαναθυθᾶ σὲ ἀδιάλειπτη ἔρευνα, καλλιτεχνικοῦ πυρετοῦ κ' ἀνα-ζητήσεων.

Τὸ βρεφικὸ ποδαράκι πού πρωτοδοκιμάζει κάποιον ρυθμὸν ἰσορροπίας—τὸ πρῶτο βῆμα—εἶναι καὶ ρυθμὸς τοῦ κόσμου.

Ὁ ποιητὴς συλλογίζεται τὴν παγκόσμια ἁρμονία πού εἶναι ἡ μόνη ἀλή-θεια. Καὶ χιμαιρικὴ παραίσθησή του, πιστεύει πὼς εἶναι δυνατό τὴ μόνη ἀλή-θεια νὰ τὴν περικλείσει στὸ θεῖο τραγούδι του.

Ἀποτραβηγμένος στο θρόαχο τῆς θελημένης του ἐρημίας—ἀλλά ὄχι ξένος κι' ἀπόξενος τοῦ κόσμου ὄχι περιφρονητής κι' ἀπόστολος ἀηδίας—μπορεῖ νά ἐλέγχει τή ζωή, καί νά περιορίζει τὸ ἐφήμερο τραγοῦδι. Τὸ ἀνόητο τραγοῦδι τῆς καθημερινῆς χρονογραφίας κι' ἐπικαιρότητας. Ἡ τέχνη στοχάζεται τὸ αἰώνιο. Ὑπερπηδᾷ τὰ σύνορα τῆς ζωῆς. Βλέπει στὴν ἄλλη ὄχθη τὸν ἑαυτό του, μὲ δίχως σικιά καὶ δίχως θάρος, καὶ κράζει τὸν Ἔρωτα, σὲ ὕστατη ἐπίκληση. Τὸν Ἔρωτα τῆς ἀέννης δημιουργίας, Ἔρωτα τοῦ αἰώνιου, μὲ φωνὴ ὕμνων-δίας. Πόση προπόνηση καὶ προετοιμασία ψυχῆς. Τὶ ἀγῶνες σιωπῆς καὶ μουσικὴ ἐνατένιση πρὸς τὰ ὕψη ἑνὸς θανάτου, πού εἶναι τὸ ἀποκορύφωμα τῆς βιοθεωρίας τοῦ ποιητῆ. Γιατὶ ἐδῶ στὸ ἀκροτελεύτιο τοῦτο σύνορο, χάνεις τὰ πάντα καὶ προσανατολισμὸς πιά δὲν ὑπάρχει. Δίνεσαι, καλύτερα παραδίνεσαι τυφλὸς καὶ ξαρμάτωτος. Ἐγκαταλείπεις χωρὶς ἐπιδίωξη κέρδους ὕλικού, χωρὶς φαντασιοπληξία ὑστεροφημίας, χωρὶς ἀπαίτηση ἀξιοποίησης τῶν ἀρετῶν σου ἀπὸ τὴν κοινωνία :

Φοβήθηκα τὴ δόξα, τὸν ἑαυτό μου !

Σὲ τέτοια ὕψηλὴ ἐνατένιση πρέπει νά ἐξαρθῆ ὁ ποιητής, γιὰ νά προσευχηθῆ. Γιατὶ ἡ προσευχὴ πρέπει νάβαι λαχτάρα καὶ θαυμασμὸς καὶ ἀγάπη ! Πρέπει νά περιλασθαίνει τὸ ἄπειρο καὶ νά καταλήγει στὸν ἑαυτό μας. Ὁ Γκαίτε εἶχε δίκαιο ὅταν δογματίζε : «Ὅσοι ἔχετε Ἐπιστῆμη καὶ Τέχνη, ἔχετε καὶ Θρησκεία». Τὸ «Μετάφρασις» δὲν εἶν' ἄλλο παρά σύμβολο πίστεως, τῆς Θεᾶς Τέχνης. Ἡ ζωὴ ἀνακεφαλαιώνεται στὴν Τέχνη. Ὑλῆ—Πνεῦμα—Ὁμορφιά. Ἱερὸς Στάχυς—Μέλας Βότρυς—τὸ Ρόδο τοῦ Ὁρφέα.

Πανάρχαιοι μῦθοι, παναίωνιοι καὶ πανανθρώπινοι. Ζωικὴ εὐδαιμονία, τὸ χάρισμα τῆς φαντασίας καὶ ἡ ὠραιότητα. Χωρὶς τὴν τελευταία ἡ ζωὴ δὲν ἔχει κανένα νόημα. Θά μείνει στείρα καθὼς ἡ ζωὴ χιλιάδων αἰώνων, χιλιάδων φυλῶν. Ὁ ποιητὴς θέλει τὸν ἅγιο φανατισμό· πιστεῦει τὸ Χρυσὸ Ρόδο. Γιατὶ μέσο τῆς Τέχνης, ἐπικοινωνοῦμε μὲ τὴν αἰωνιότητα. Ἡ ἀρχαία Ἑλλάδα ζῆ, καὶ μιλά καὶ ἀναζωογονεῖ τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα, γιατί κατέχτησε τὴ μορφὴ. Τὸ ὕφος τῆς Ἀρτίας Τέχνης. Ἀλλὰ ἡ ἔφεση πρὸς τὴ δημιουργία ὑπάρχει στὴ φυσικὴ μας ὁρμῆ. Ὁ εὐνούχισμός εἶναι ἀντιφυσικός. Ὁφείλουμε νά δοκιμάζουμε πάντα, καὶ πάντα νά πειραματιζόμεσθε.

Ἡ ψυχικὴ δύναμη τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἔχει ὄρια. Περιφρονεῖ καὶ τὸ θάνατο ἀντιτάσσοντας τὴν ἀπλή διαπίστωση, τοῦ Ἐγώ της. Θ' ἀναθυμάστε Τζένη, βέβαια, κι' ἀναθυμάστε μὲ φρίκη τίς φοβερὲς ἄπνες νύχτες τῶν ἀεροβουβαρδισμῶν. Βαρύθυμος, ἐπέστρεψα σπῆτι, μέσα στὴν ἐγκατάλειψη κι' ἀτελειπία τῆς ἡρεμῆς ἀνοιξιᾶτικῆς νύχτας. Στὴν Ἑλληνικὴ συνοικία, πού ἀκόμα κρατᾷ τὸ πλουτοκρατικὸ ὕφος της, ἔστω κι' ἂν μερικὲς πολυκατοικίες, σήμερα τὴν ἀσχημίζουν, εἶδα τὸ περιεχόμενο τῶν στίχων πού ἀρχίζουν :

Μιά νύχτα τρόμου, νύχτα σιγῆς καὶ οἴχτου
μονάχος θάδιζα—

Εἶδα καὶ σκέφτηκα : Ὁ ἄνθρωπος ἀντιτάσσεται στὸ θάνατο ! Πόση ὠμορφιά καὶ γαλήνη χάρισαν στὴν ψυχὴ μου, τὰ λευκὰ πέπλα τῶν λυγμῶν ! Καὶ προχωρώντας ἄφοβα, μὲ ἥρεμο βῆμα, κάτω ἀπὸ τὰ τεχνητὰ φῶτα τῶν προβολέων, τῶν φωτοβολίδων, τῶν γδούπων, καὶ τῶν ἀντιαεροπορικῶν, σημειώσα στὸ κουτί τῶν σιγάρων, τὸν περίφημο στίχο :

Τὸ ὕφος ὑπάρχει στὴν ὁρμῆ τῆς Φύσης !

Τὸ παροδικὸ ἐπεισόδιο, συνδυάστηκε μὲ τὸ παλιὸ καὶ τὸ χρόνιο.

Καμμιά ἔφεση ἡδονισμοῦ δὲν ὑπάρχει στούς στίχους μου.

Καμμιά κατάχρηση τοῦ ἐπικαιροῦ. Ἀποχτοῦν κάτι τὸ χρόνιο ἴσως κάτι τὸ αἰώνιο.

Τὸ «Μετάφρασις» τελειώνει μὲ στίχους ὕμνητικούς· στίχους ἠχητικῆς χαρᾶς, εὐδαιμονικούς.

Ἄλλὰ προτοῦ τελειώσω τὸ γράμμα μου, θάθελα νά σᾶς παραπέμνω,

Σὲ ἄλλους μου στίχους καὶ σὲ ἄλλα μου ποιήματα, πού εἶν' ἕνας κρίκος καὶ εἶναι μαζί ἐνδειξη τῶν προθέσεων τῆς σύνθεσής μου. Ἄγαθὰ προμηνύματα. Διαμόρφωνα τὴ νύφη μου Ἑγερία. Στὸ «Παιδεία καὶ Ὑφος» τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου γράφω :

... Ἐμπνέει τὴν Τέχνη μονάχα ἡ Ζωή !

Στὸ ἴδιο βιβλίο καὶ στὸ σύνθεμα «Πυγμαλίων» :

Στὰ σκοτεινὰ τῆς μνήμης καὶ τῆς φτέρνας
πού τὸ ρυθμὸ κρατᾶει στὸ πεζοδρόμι
καθὼς ἀργοπορῶ καὶ τὴν ἰδέα
μιὰ χάνω, μιὰ τὴ βρίσκω—Ἐσένα, Ἐσένα
ἔσένα, πάντα γυρεύω.....

Καὶ κάπου ἄλλοῦ στὸ ἴδιο ποίημα :

Ἡ ζωὴ μου
στὸν ἴσκιό τῆς παλάμης σου κρατιέται,
πουλλάκι πού περνᾷ σὲ νύχτες ζόφου
ἀπὸ μιὰν ἡπειρο σὲ μιὰ ἄλλη, κ' ἔχει
ὀλοκληρωτικὴν ἐμπειρία θανάτου !

.....
Ἀφόπλισέ με· νὰ σταθῶ μπροστά σου
γυμνός, καὶ δίχως ψέμμα, λῆρο ἢ στόμφο,
χωρὶς Ναρκισσισμὸ καὶ μάταιη καύχηση
γυμνός, γυμνός σάν Ἔρωτα, πού ξαίρει
τὴν ἰκεσία τῆς λευτεριάς : Τὸ μέγα
Χαίρε τῆς Ζωῆς, τὸ Χαίρε τοῦ Θανάτου
κι' ὅτι ἄξιο ἐπιζωῆς, Ἄγαλμα Μνήμης !

Βλέπετε πού φτάνουμε Τζένη; Μιά φυσικὴ σας γυναίκεια περιέργεια, ἐμὲ ἀνάγκασε νὰ παραβῶ τὸ στίχο μου.

«... Ἄλλη ἐρμηνεῖα δὲ δίνω, μιὰ καὶ νοιώθω τὴ σιωπὴ σου.

Τίποτε τὸ προσωπικὸ δὲν ὑπάρχει στὸ ποίημα. Κανένας δεσμὸς, μὲ κάποιον πρόσωπο. Βάση τῆς δημιουργίας, ὅμως πάντοτε εἶναι ἡ ζωὴ. Κι' ἀντὶ τὴ σύλληψη ἀνήκει στὴ φαντασία, ἡ σύνθεση δὲν εἶν' ἄλλο παρὰ μαθηματικὸς σπυρίολογισμὸς. Ἡ ἐπαλήθευσή του εἶναι πού τέρπει τὸ πνεῦμα.

Κι' ἐσεῖς καταχτᾶτε τὴν Ἐπιστῆμη. Νὰ μὲ θυμᾶστε Τζένη πάντα, κι' ἐστὶν ὅταν πλουτίσετε μὲ Σοφία καὶ Γνώση.

Ν' ἀποχτήσετε τὴν Ἐπιστῆμη, μὰ ὄχι γιὰ βιοπορισμὸ.

Νὰ ἐρευνᾶτε τὴν ἀλήθεια, διαπιστώνοντας θεωρίες.

Ἀπόψε σὰς περιμένω ἔχουμε τὰ γενέθλια τῆς Γλαυκῆς, σὰς τὸ ὑπενθυμίζω νὰ μὴν ξεχᾶστε τὴν πρόσκλησή της ! Δὲ ἔχουμε ξένους.....

Ἄ Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἔδωσε τὸν ὄρισμό :

«Πίστις ἐστίν, ἐλπιζομένων ὑπόστασις, πραγμάτων ἔλεγχος, οὐ θεωρημάτων!» Ἐαῖρω, πῶς μὲ τὴ σύνθεση τῆς Ἑγερίας, ἡ λυρική μου φωνὴ ἀπόκτησε θεοδρασύτητα. Ὁ συνειρμὸς ὑπάρχει..... Μακάρι Τζένη, ὁ ἅγιος φανατισμὸς σου καὶ ἡ πίστη σας, νὰ σὰς κρατᾷ ὄρθια, στὴν ἀγάπη, στὸν Ἔρωτα καὶ στὸ ἴδιον Ἰδανικὸ σας !

Μὲ ὅλη μου τὴν ἀγάπη,

ΓΛΑΥΚΟΣ ΑΛΙΘΕΡΣΗΣ

Η ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΙΘ' ΑΙΩΝΑ*

Ὁ Ἀχιλλέας Παράσχος εἶναι ἀπὸ τοὺς τυπικώτερος ἀντιπρόσωπος τῆς ποίησης στὴν καθαρῆουσα καὶ τοῦ ρομαντισμοῦ στὴν Ἑλλάδα. Γεννήθηκε στὸ Ναύπλιο στὰ 1838 καὶ πέθανε στὴν Ἀθήνα στὰ 1895. Ἀνήκει στοὺς νεώτερος ρομαντικούς, πὺ παρουσιάστηκαν στὴν Ἑλλάδα ὕστερ' ἀπὸ τὸ 1850 καὶ πὺ ἔφεραν, ὅπως λέει ὁ Ἡλίας Βουτιερίδης, καὶ τὴν καθαρῆουσα καὶ τὸν ρομαντισμὸ στὶς μεγαλύτερες ὑπερβολές. Γράμματα πολὺ λίγα ἔμαθε. Γι' αὐτὸ ἡ καθαρῆουσα τοῦ ἔχει πολλὰ ἐλαττώματα. Ξένη γλῶσσα δὲν ἐγνώριζε· τοὺς ξένους ρομαντικούς, τὸν Β. Οὐγκά, τὸν Λαμαρτίνω, τὸν Μυσσέ, τὸν Μπάϋρον, τοὺς γνώρισε μονάχα τηματικά ἀπὸ τὰ λίγα τοὺς ποιήματα, πὺ μεταφράζονταν τότε στὴν καθαρῆουσα. Ἡ ἑλληνικὴ ὁμοίως ποίηση τῆς ἐποχῆς τοῦ—καὶ μάλιστα ἡ ποίηση τῶν ἀδελφῶν Σούτσων, πὺ στάθηκαν οἱ μεγαλύτεροί τοῦ δάσκαλοι στὴν ποιητικὴ τέχνη—ἦταν γεμάτη ἀντιγραφές ἀπὸ τοὺς ξένους ρομαντικούς. Ἔτσι ὁ Ἀχ. Παράσχος ἐξῆσε καὶ κινήθηκε ἀποκλειστικά μέσα στὸ κλίμα τοῦ ρομαντισμοῦ.

Ἡ ποίησή τοῦ εἶναι γεμάτη θρήνους καὶ ἀπελπισία. Κι' ὁμοίως ὁ Ἀχ. Παράσχος δὲν εἶχε λόγους νὰ εἶναι δυσαρεστημένος μὲ τὴ ζωὴ καὶ τὴν τύχη τοῦ. Ἦταν ὑγιέστατος καὶ ὠραιότατος, ἐξῆσε τὴ ζωὴ τοῦ ὅπως τοῦ ἄρεζε, δὲν βασανίστηκε ἀπὸ πεζὸ καὶ ἀντιποιητικὸ ἐπάγγελμα, γιατί δὲν ἐργάστηκε σχεδὸν ποτέ, γνώρισε τὴ δόξα τοῦ ποιητῆ, ὅσο κανένας ἄλλος ἀπὸ τοὺς σύγχρονούς τοῦ· στάθηκε τυχερὸς σύζυγος κ' εὐτυχισμένος πατέρας· οἱ ἰσχυροὶ τὸν διόριζαν ἀργόμισθο σὲ διάφορες κυβερνητικὲς θέσεις· τὰ ποιήματά τοῦ κι' οἱ θαυμασταὶ τοῦ τοῦ προμήθευαν ἄφθονα χρήματα· ὁ ἑλληνικὸς λαὸς τὸν λάτρευε. Κι' ὁμοίως ὁ Ἀχ. Παράσχος θρηνεῖ, θρηνεῖ, θρηνεῖ:

ὦ, ἔχω περιέργειαν θαθεῖαν ν' ἀποθάνω
Ἀπηύδησα, ἀπηύδησα νὰ διαμένω ἄνω....
Ποθῶ τὸν Ἀθῆν νὰ ἰδῶ, τὸν κόσμον τῆς σιγῆς
Ποθῶ νὰ ἰδῶ τὸν τροχὸν τῶν βασανιζομένων,
Τὴν Γέενναν καὶ τὰς ψυχὰς Τιτάνων κολασμένων.

Καὶ ἄλλοῦ :

Δὲν θέλω κάλλος αὔθαδες παρθένου ἀλαζόνος.

Τὴν θέλω ἀσθενῆ ἐγὼ τὴν φίλην μου
ὠχρὰν τὴν θέλω καὶ λευκὴν ὡς νεκρικὴν σινδόνην
μὲ εἴκοσι φθινόπωρα, μὲ ἄνοιξιν κ α μ μ ι α ν.

Τὸ ὕφος τοῦ Ἀχιλ. Παράσχου εἶναι πολὺ ρητορικὸ καὶ συχνὰ γίνεται ἀφόρητο μὲ τίς συχνές ἀδικοιολόγητες ἐπαναλήψεις.

«Καὶ προσδοκᾷ καὶ προσδοκᾷ καὶ πάντοτε προσμένει...»

«Κι' ἡξέυρει δὲν τὸ ἀγνοεῖ, γνωρίζει πᾶσα Φρῦνη,

ὅτι ἐκείνη ἡ γραμμὴ, ὅτ' ἡ γραμμὴ ἐκείνη..»

Γιὰ τὸ ἐλάττωμά τοῦ αὐτὸ ἔγιναν πολλὲς παρῳδίες τῶν στίχων τοῦ. Τέτοια εἶναι ἡ τόσο πολὺ γνωστὴ πὺ τοῦ ἔκαμε ὁ Γιαννοῦκος Μαυρομιχάλης :

«Τουτέστιν, ἦγουν, δηλαδή, ἐν ἄλλοις λόγοις, ἦτοι

ἡ Ἀφροδίτη εἶσαι σὺ, ἐσὺ εἶσαι ἡ Ἀφροδίτη».

Μ' ὄλες τίς ἀδυναμίες τοῦ ὁ Ἀχιλλέας Παράσχος ἦταν ποιητῆς. Ἡ ἐμπνευσὴ τοῦ ἦταν αὐθόρμητη, ὁ λυρισμὸς τοῦ συχνὰ εἰλικρινέστατος. Τὸ ἐξέπασμα τῆς ὁδύνης τοῦ φτάνει συχνὰ τὰ ὄρια τοῦ τραγικοῦ πάθους. «Τρα-

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο.

γούδησε πολύ όσο κανείς άλλος τὸν ἔρωτα, τὴν πατρίδα καὶ τὸν θάνατο». (1) Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἀγάπησε παράφορα τὸν Ἀχ. Παράσχο. «Τριάντα δλόκληρα χρόνια, γράφει ὁ Ξενόπουλλος, τὸ Ἔθνος ἦτο κρεμασμένον ἀπὸ τὰ χεῖλη του. Εἰς κάθε σημαντικὸν ἔθνικὸν γεγονός, θλιβερόν ἢ χαρμόσυτον, ἐπερίμενε νάκούσῃ τὴν φωνὴν του, καὶ μόνην αὐτήν, διὰ νὰ χαρῆ ἢ νὰ κλαύσῃ μαζί του. Τὰ ποιήματα τοῦ Παράσχου, πατριωτικὰ ἢ ἐρωτικὰ ἀπεστηθίζοντο ἀπ' ὅλους» (2). Μέχρι σήμερα ἀκόμα ὑπάρχουν στὰ χεῖλη τοῦ ἑλλήν. λαοῦ στίχοι πού πολὺ λίγοι ἴσως ξέρουν ὅτι εἶναι στίχοι τοῦ Ἀχιλ. Παράσχου. Οἱ κριτικοὶ τῆς ἐποχῆς του — Δημ. Βερναρδάκης, Ἐμ. Ροΐδης κ. ἄ. — ἀναγνωρίζαν τὴν ποιητικὴν του ἀξία. Μερικοὶ μάλιστα τὸν θεωροῦσαν — μαζί μὲ τὸν Σολωμὸ καὶ τὸν Βαλαωρίτη — ἓνα ἀπὸ τοὺς τρεῖς μεγαλύτερους ποιητῆς τῆς νέας Ἑλλάδας.

Τελειώνοντας παραθέτω λίγους στίχους ἀπὸ τὸ γνωστὸ ποίημά του «Καὶ νεκρὸς ἐλεήμων». Τὸ ποίημα εἶναι ὠραῖο κ' ἡ γλῶσσά του πολὺ ἀπλούστερη, σχεδὸν δημοτικὴ :

Στὸ ἐρημοκλήσι ἔτρεξαν ἀνήσυχ' οἱ πτωχοὶ του
κ' ἐκεῖ τὸν βρήκανε νεκρό. . τὸ ὑστερνὸ ψωμί του
κρατοῦσε σὰν νὰ τῶδινε' τὸ θᾶμμα εἶχε ἀρχίσει
Ὁ χάρος δὲν ἐμπόρεσε τὸ χέρι του νὰ κλείσῃ!
Ἐνας φτωχὸς τὸν φίλησε, τὸ ἔκαμε κομμάτια
καὶ τῶδωσε ἀντίδωρο μὲ βουρκωμένα μάτια.

Ὁ Ἀχιλλέας Παράσχος εἶχε καὶ ἀδελφὸν ποιητὴν, τὸν Γεώργιον. Ὁ Γεώργιος Παράσχος, μεγαλύτερος πολὺ ἀπὸ τὸν Ἀχιλλέα, ἦταν πολὺ πιὸ μορφωμένος ἀπὸ τὸν ἀδελφὸ του, ἀλλὰ σὰν ποιητῆς ἦταν πολὺ κατώτερός του. Ρομαντικὸς κ' αὐτὸς δημοσίεψε σὲ διάφορα περιοδικὰ ἀρκετὰ πατριωτικὰ ποιήματα καὶ μερικά ἐρωτικὰ. Ἡ ποίησή του δὲν ἔχει τίποτε τὸ ἀξιόλογο.

Δ. Παπαρρηγόπουλλος (1843—1873) καὶ Σ. Βασιλειάδης (1844—1874). Οἱ δύο αὐτοὶ ποιηταί, συνομήλικοι, φίλοι καὶ δεμένοι μὲ τὴν ἴδια θλιβερὴ μοῖρα — πέθαναν κ' οἱ δύο στὰ τριάντα τους χρόνια — εἶναι ἀπὸ τοὺς τελευταίους ποιητῆς τῆς καθαρεύουσας. Ἡ φιλολογικὴ παραγωγή σταμάτησε πρόωγα. Ἄν ζοῦσαν ἀκόμα μερικά χρόνια, θὰ πλούτιζαν τὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία μὲ ὀριμώτερα ἔργα. Καὶ στὰ λίγα ὅμως χρόνια, πού ἔζησαν, στάθηκαν δημιουργικοὶ καὶ χάρισαν στὸ ἔθνος τὴν ποιητικὴν τους ἐργασία, πού εἶναι ἀρκετὰ σημαντικὴ.

Ὁ Δ. Παπαρρηγόπουλλος εἶναι λυρικός ποιητῆς. Οἱ ποιητικὲς του συλλογὲς Στόνοι, Χελιδόνες καὶ τὸ ἐπικολυρικὸ Ὀρφεὺς καὶ Πυγμαλίων βρίσκονται τυπωμένα σ' ἓνα ὀγκῶδη τόμο μὲ τὴν ὑπόλοιπὴν του φιλολογικὴν παραγωγή. Γυῖός του μεγάλου ἱστορικοῦ Κ. Παπαρρηγόπουλλου ἔγραψε καὶ μιὰ σύντομη ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς ἐπανάστασης καὶ ὑπηρέτησε μὲ τὴ συγγραφικὴν του δράσιν καὶ τὴν ἐπιστήμην του, τὴ Νομικὴν.

Ὁ λυρισμὸς τοῦ Δ. Παπαρρηγόπουλλου εἶναι θλιβερός καὶ πικρός. Πηγάζει ἀπὸ μιὰ ψυχὴ μελαγχολικὴ καὶ ἀπαισιόδοξη, πού δὲν τὴ φωτίζει καμμιὰ χαρὰ καὶ καμμιὰ ἐλπίδα. Ἡ θλίψη τῆς ζωῆς, ἡ ματαιότης τῆς χαρᾶς, ὁ θάνατος εἶναι οἱ πηγές τῆς ἔμπνευσής του. Ὁ φόβος τοῦ θανάτου ἔγινε ἔμμονη ἰδέα στὸν Παπαρρηγόπουλλο κ' ἔδωσε ἓνα τόνο μακάβριον στὴν ποίησή του. Κ' ὅταν ἀκόμα εὐθυμεῖ καὶ θέλει νὰ ἀστευθεῖ — παρατηρεῖ ὁ Χ. Ἄνινος — ἡ ἰδέα τοῦ θανάτου δὲν λείπει ἀπὸ τοὺς στίχους του. Κάποτε διακηρύττει, ὅτι δὲν τὸν φοβάται, μὰ αὐτὸ ἀκριβῶς φανερώνει, πὼς ὁλοένα τὸν σκεφτεται καὶ τὸν προσμένει :

(1) Ἡλ. Βουτιερίδης «Ἱστορία τῆς Νεοελλ. Λογοτεχνίας» σελ. 353.

(2) Διαλέξεις περὶ τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν τοῦ ἸΘ' αἰ., τόμ. 2, σελ. 192.

«Δὲν τὸν φοβοῦμαι· ὄρθιος πρὸ τοῦ θανάτου βαίνω·
δὲν ψάλλω τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ αἰτῶν ἀθανασίαν,
τὸ φίλημά του τὸ ψυχρὸν ἀτάραχος προσμένω·
τίς τὴν γαλήνην δὲν ποθεῖ μετὰ τὴν τρικυμίαν;»

Ὁ ἑξοφικός καὶ πρόωρος θάνατος τοῦ ποιητῆ ἔδειξε, ὅτι ἡ ἀπέραντη ἀπαισιοδοξία κ' ἢ ἀγιάτρευτη μελαγχολία του ἦταν δικαιολογημένες. Ὁ Παπαρρηγόπουλλος στάθηκεν ὁ εἰλικρινέστερος "Ἕλληρ ρομαντικός" ὁ ρομαντισμὸς μὲ τὴ σκοτεινότερη καὶ βαρύτερῃ του μορφή ἦταν τὸ ἀληθινὸ ψυχικὸ του κλίμα. Γι' αὐτὸ ἡ ποίησί του μὲ τὴ λυρική τῆς ἀπελπισία, τὴ φιλοσοφημένη βαθύτητα καὶ τὴ δυνατὴ σκέψη εἶναι μιὰ ἀξιοπρόσεκτη δημιουργία — κί' ἄς μὴ λείπουν ἀπ' αὐτῆ μερικὲς τεχνικὲς ἀδυναμίες. Οἱ παρακάτω στροφὲς ἀπὸ τὸ ποιήμα του «Ὁ φανὸς τοῦ κοιμητηρίου Ἀθηνῶν» εἶναι χαρακτηριστικὲς τῆς ποίησός του :

«Ζῆς ὡς ἀνάμνησις ἐκεῖ, φανέ, μεμονωμένη
διπλῆν φωτίζων νέκρωσιν' τοὺς τάφους τῶν θανόντων,
τὴν λήθην, ἄλλον θάνατον, ὅστις αὐτοὺς προσμένει,
τὴν λήθην, κοιμητήριον ἐν τῇ ψυχῇ τῶν ζώντων.

.....
Θώπευε, θώπευε, φανέ, τὴν πλάκα τῶν θανόντων'
ὅποσοι ἐκοιμήθησαν χωρὶς τινος θωπείας,
πόσοι θά ἦταν σήμερον, ἐδῶ, ἐν μέσῳ ζώντων,
ἐὰν ἐθώπευεν αὐτοὺς ἐν βλέμμα συμπαθείας.

.....
Μόνος, καθὼς αὐτὸ τὸ φῶς εἰς τὸ νεκροταφεῖον,
φωτίζων πόθων μνήματα καὶ πτώματα ὀνειρών,
ἀγνώστου πόνου ἕρμαιον, διέρχομαι τὸν βίον
τὰ ράκη σύρων τῆς ζωῆς, τὸ παρελθὸν μου σύρων.

Φανέ, ὅταν τὸ ἔλαιον σὲ λείψῃ, τί θά γίνῃς ;
Τί ; θά σεσθεῖς ; Καλύτερον. Ἀφοῦ ἡ μοῖρ' ἀγρίως
προώρῃσε τὴν λάμπιν σου ἐπὶ σποδοῦ νὰ χύνης,
τί ὠφελεῖ εἰς σὲ τὸ φῶς καὶ εἰς ἐμὲ ὁ βίος ;

Ὁ Σ π. Βασιλειάδης εἶναι περισσότερορ δραματικὸς ποιητής· τὸ φιλολογικὸ του ἔργο τυπωμένο σὲ τέσσαρες τόμους μὲ τὸν τίτλο Ἀττικὰ καὶ Νύκτες εἶναι σημαντικὸ ἰδιαιτέρα γιὰ τὰ δράματά του. Στὰ λυρικά του ποιήματα ἀκολούθησε τὴ μόδα τῆς ἐποχῆς του καὶ τὸν φίλο του Δ. Παπαρρηγόπουλλο. Μὰ ἐνῶ ἐκεῖνος ἦταν εἰλικρινὴς στὸν ἀπελπισμένο ρομαντισμὸ του, ὁ Βασιλειάδης δὲν νοιώθει πολὺ βαθεῖα οὔτε ὁ ἴδιος τὴ θλίψη καὶ τὴν ἀπαισιοδοξία, ποῦ τραγοῦδησε. Γι' αὐτὸ δὲν μπορεῖ πιά νὰ συγκινήσει κανένα μὲ τὰ ποιήματά του ἐκεῖνα, στὰ ὁποῖα ἐθρήνησε ἀπὸ ὑποχρέωση τὴ ματαιότητα τῆς ζωῆς :

«Καὶ τέλος εὔρον τὸν σκοπὸν τοῦ βίου : ν' ἀποθάνω !
Φεῦ ! ποῖον δὲν ἐβάπτισεν εἰς δάκρυα ἡ Μοῖρα ;
Τὰ πάντα ψεῦδος εἶναι
Καὶ μόνον εἶναι ἀληθῆ ὁ τάφος κ' αἱ ὀδύναί.»

Κί' ὅμως ὁ Βασιλειάδης, ὅταν ἀκολουθεῖ μὲ εἰλικρίνεια τὴ δική του ἔμπνευση, εἶναι ἕνας ἀληθινὸς ποιητής. Τὸ ποιήμα του «Τὸ ἄσμα τοῦ Ὀρφέως» μὲ τὴν ἀπέραντη καὶ εἰλικρινέστατη νοσταλγία τῆς πατρικῆς γῆς καὶ τὴ γλυκύτατῃ του μελαγχολία εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ ὠραιότερα νεοελληνικά ποιήματα.

Παρήλθον ἡμέραι καὶ χρόνοι μεγάλοι,
εἰς θάτους ἐπνίγη τὸ εὔβοτρυ κλῆμα,
ἢ κόμη γονέων σεπτῶν ἐλευκάνθη

καὶ μείρακες ἤδη τὰ θρέφη θὰ εἶναι
ἀφ' ὅτου τῆς ξένης ἢ ἄλλῃ μᾶς ζῆ.

Ὁ ναύτης μὲ μόχθους ἰθύνων τὸ σκάφος
ἐν μέσῳ λαιλάπων κ' ἐν μέσῳ θηρίων,
ὁ πλόης περῶν τῶν ἐρήμων τὰ πλάτη,
πρὸς τ' ἄστρα τὸ βλέμμα ποσάκις ἐγείρει
ποθῶν νὰ εἰκάσῃ τὴν πάτριον γῆν !

"ὦ, πότε θὰ ρίψῃ ἀγκύρας τὸ πλοῖον
ἐν μέσῳ λιμένος φιλότατης πατρίδος ;
"ὦ, πότε θὰ κλίνη ὁ ναύτης τὰ στέρνα
ἐν μέσῳ ἀγκάλης μνηστῆς ἐρωμένης ;
Βοήθει τοὺς ἀνδρας ναυτίλους, Βορρά !

Ἐκεῖ εἰς ἐκάστου καλύθην πατρώαν,
ἐκεῖ εἰς ἐστίας φαιδρᾶν λαμπηδόνα,
ἢ ὅπου τὸ κύμα ἐκπνέει, τὴν δειλὴν
συνέρχεται ὄλος ὁ οἶκος εὐχέτης
καὶ κλαίει ἀπόντας γονεῖς, ἀδελφοὺς.

Ἄ, τίς ἐορτὴ καὶ φιλήματα ποῖα,
ὁπότεν τὸ φίλτατον ἔδαφος φθάσῃς,
ἐκεῖ ὅπου πρῶτον τὸν ἥλιον εἶδες
καὶ φθίνει τὸ στήθος πιστῆς σου συνεύου
κι' ὑγραίνεται τ' ὄμμα μητρὸς γηραιᾶς !

Ἄνδρας Κάλβος : Ἡ ποίησις τοῦ Κάλβου εἶναι πολὺ διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν ποίησις τῶν Ἑλλήνων ρομαντικῶν τῆς ἐποχῆς τοῦ ἢ καλύτερα δὲν ἔχει τίποτε κοινὸ μ' αὐτοὺς. Μέσα στὴν ἐποχὴ ποῦ ὁ ρομαντισμὸς θρυσκόταν στὸ γιγάντωμά του, ποῦ οἱ Σοῦτσοι κι' οἱ Παράσχοι μεσουρανοῦσαν καὶ δοξάζονταν μὲ τὴν καινούργια τεχνοτροπία, ὁ Κάλβος δὲν ἐμπρεάστηκε καθόλου ἀπ' αὐτὴ κ' ἔμεινε πιστὸς στὸν κλασικισμὸ. Γι' αὐτὸ δὲν συγκίνησε καὶ δὲν ἀγαπήθηκε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς του. Κι' ὅταν πέθανε στὸ Λονδίνο στὰ 1867 λησμονήθηκε ἀμέσως. Ὑστερα ὅμως ἀπὸ εἴκοσι χρόνια ὁ Κ. Παλαμᾶς μὲ τὸ ἀλάθητό του κριτήριον καὶ τὴν ποιητικὴν του εὐαισθησίαν ἀνακάλυψε πὼς στὴ συλλογὴ «Ἡ Λύρα» τοῦ σοφοῦ Ζακυνθινοῦ ποιητῆ Κάλβου ὑπάρχει ποίηση, πολλὴ ποίηση, μεγάλη ποίηση. Κι' ἀπὸ τότε ὁ Κάλβος ἀναγνωρίσθηκε.

Μερικοὶ ἔχουν ἀντιρρήσεις γιὰ τὴν ἀξία τῆς ποίησός του. Μὰ δὲν ἔχουν δίκαιον. Ὁ Κάλβος εἶναι ποιητής. Ἰδιόρρυθμος θέβαια μὰ ἀληθινὸς ποιητής. Τὸ ὕφος του ξαφνιάζει στὴν ἀρχὴ τὸν ἀναγνώστη — τὸ ἐπιθετικὸ μπαίνει ὕστερα ἀπὸ τὸ οὐσιαστικόν, οἱ λέξεις πλέκονται μὲ πολλὴν περίσκεψη — τὸ συνηθίζε ὅμως κανεὶς γρήγορα καὶ τὸ χαίρεται γιὰ τὴν πρωτοτυπία καὶ τὴ δύναμή του.

Ἡ γλῶσσά του ἔχει πραγματικὰ πολλὰς ἀνωμαλίας, ποὺ ζημιώνουν τὴν ἀξία τοῦ ἔργου του καὶ ποὺ κάνουν τὸ ὕφος του ἀπόλυτα προσωπικόν. Εἶναι καθαρεύουσα μὲ πολλὰς ἰδιοτροπίας τόσες ἰδιοτροπίας ὥστε οἱ Σοῦτσοι νὰ παραπονοῦνται ὅτι ὁ Κάλβος καὶ ὁ Σολωμὸς «μεγάλως παρημέλησαν τῆς γλώσσης μας τὰ κάλλη» χωρὶς νὰ σημαίνει αὐτὸ ὅτι ἡ γλῶσσα τοῦ Κάλβου ἔχει τίποτε κοινὸ μὲ τὴν ὑπέροχον καὶ τόσο σοφὴν σὲ συνέπειαν γλῶσσαν τοῦ Σολωμοῦ. Πλάϊ στὶς λέξεις τῆς καθαρεύουσας θρυσκει κανεὶς λέξεις ἀρχαιοτάτες : ἀμβροσιόμοι, ζύγωθρον, σίμβλα, θαλαπτήριον φῶς, μόρσιμος ὕπνος, ἀμιλλιτήρια πέταλα, θρέπτειρα γῆ καὶ πλάϊ σ' αὐτὰς λέξεις καὶ τύπους τῆς δημοτικῆς : γυρεύοντας, τῆς νύκτας, ἡ ἐλπίδες, ἀλλὰ καὶ ἡ χαράϊ, ἡ πρόφραι,

ή χαίται, ή κόραι. Κι' άκόμα βρίσκει κανείς αναδιπλασιασμό σέ λέξεις, πού μάς είναι πολύ γνώριμες από την καθημερινή όμιλία και πού αλλάζουν έτοι φυσιογνωμία : λελυτημένος, πεπυκνωμένα νέφη, τετριχωμένος λαιμός, πεποτισμένη γή. Κάποτε αλλάζει τή θέση του τόνου για νά προσαρμόσει τή λέξη στις απαιτήσεις του μέτρου : τά εύωδη προσκέφαλα, των ξίφων, των μελισσών. Χρησιμοποιεί πολλές λέξεις, ιδιαίτερα ρήματα, με άσυναίρετα φωνήετα, διαφορετικά όμως άπ' εκείνα, πού χρησιμοποιούμε στην καθημερινή όμιλία : κτυπάουσι, κεντάουσι, θροντάουσι, άργυρέα, πρόνοος. Έχει τύπους έξεζητημένους, άφύσικους : άνθρωπική φωνή, θέλω συντριφθείν, ήθελε προκριθείν, εάν ή δόξα θερμώση, μιμήσατε, τοιούτως, ταχύτερος. Και όμως ό Κάλβος είναι ποιητής.

«Σπάνια ένα έργο ποιητικό, λέγει ό Κ. Τσάτσος, δίνει τόσες άφορμές νά σκεφθούμε τά γενικώτερα προβλήματα τής τέχνης, όσο τό σύντομο έργο του Κάλβου. Ίσως γι' αυτό νά δυσκολευόμαστε, όταν προσπαθούμε νά εκφράσουμε τό πνευμά του και νά εξηγήσομε τήν τεχνική του. Διαισθανόμαστε τήν πολύτιμη ουσία πού βρίσκεται εκεί κι' όμως δέν είναι εύκολο νά τήν άρίσομε».

Όσοσο θα προσπαθήσομε, όσο μάς επιτρέπει ό χρόνος κι' όσο μάς είναι δυνατό, νά πούμε μερικά λόγια για τήν αξία του ποιητικού έργου του.

Η ποίηση του Κάλβου έχει μιá πνευματικότητα άσυνήθιστη, μοναδική θα μπορούσε νά πη κανείς στην Νεοελληνική ποίηση. Κι' ή πνευματικότητα αυτή δέν έχει τίποτε τό θαμπό και σκοτεινό, κανένα νεφέλωμα και καμμιάν άσφειαν' είναι φωτεινή και διάφανη σαν τόν άέρα τόν έλληνικό, σαν τό έλληνικό τό φώς. Κι' όμως ό Κάλβος δέν μιλάει στα ποιήματά του για γενικότητες και για άφηρημένες έννοιες, όπως θα μπορούσε κανείς νά υποθέσει, αλλά για ώρισμένα πρόσωπα και περιστατικά, για τόν ιερό άγώνα τής φυλής, για τους μαρτυρικούς της ήρωες, για τήν έλληνική ιστορία, και για τήν έλληνική φύση.

Η «ύλη» αυτή, πού στα χέρια των καθαρολόγων ρομαντικών ποιητών είχε διατηρήσει όλο της τό θάρρος και τήν τραχύτητα, στην ποίηση του Κάλβου έξαυλώνεται χωρίς όμως νά χάνει τήν μορφή της τήν ουσιαστική. Τά ύρίό της και οι γραμμές της μένουν καθαρές και διάφανες σαν τις γραμμές των έλληνικών βουνών.

*Ω λαιμοί των άθών
Παιδιών μας, ώ πλευρά
Σεβάσμια των μητέρων,
Γερόντων κόμαι εις τό αίμα
'Αθλίως θρεγμένα!

'Εκδίκησιν ζητείτε;
'Η φωνή σας ήκούσθη.
Ποτέ εις τήν γήν οι άθάνατοι
Τους ληστάς δέν άφίνουσι
'Ατιμωρήτους

Η εικόνα αυτή μ' όλη τή σαφήνεια των λεπτομερειών της έχει πολύ μεγαλύτερο πλάτος όπ' εκείνο, πού διαγράφουν τά στοιχεία, πού τήν αποτελούν' οι λαιμοί των άθών παιδιών, τά σεβάσμια πλευρά των μητέρων και οι θρεγμένα στο αίμα κόμαι των γερόντων συμβολίζουν όλόκληρη τήν έλληνική θυσία. Τά σφαγμένα παιδιά κι' οι μητέρες κι' οι γερόντες δέν είναι μονάχα οικτρά θύματα, είναι ιδέες. Η εικόνα πήρε με τήν μαγική τέχνη του ποιητή μιá θαυμαστή έλαστικότητα και πνευματικότητα.

Ό Κάλβος είναι ό ποιητής τής 'Ιδέας, τής 'Ελληνικής 'Ιδέας. Ό πατριωτισμός του γίνεται τέχνη άληθινή. Η θαθεία του άγάπη για τήν 'Ελλάδα, για τήν ιστορία της και τις φυσικές της όμορφίες — για τά γαλάζια της βουνά, τις φωτεινές της θάλασσες και τό χρυσό της φώς — ό πόνος του για τόν μαρτυρικό λαό της, ή πίστη του στην ιερότητα και στον τελικό θρίαμβο του μεγάλου άγώνα, έγιναν ιδέα, ή έλληνική ιδέα. Κι' ό Κάλβος τραγούδησε άποκλειστικά σχεδόν τήν 'Ελληνική αυτή 'Ιδέα — από τις 20 ώδες του οι

19 είναι έμπνευσμένες από τόν έθνικό άγώνα. Κι' ό τρόπος, πού τραγουόησε την Έλληνική Ίδέα, είναι καθαρά έλληνικός.

«Πολυτέκνου θεάς, ω Μνημοσύνης
θρέμματα περωτά, χαράι του ανθρώπου,
Και τών μακάρων Όλυμπίων άειμνηστα
Κι' ευτυχή δώρα· επί τά νώτα άκάμαντα
Τών ζεφύρων, πετάξατε ταχέως.
Έσάς προσμένει ή γή μου· εκεί τά σφάγια,
Και τ' άνθη εκεί πλουτίζουσι, και ή σμύρνα,
Χιλίους ναούς· τους έκτισαν άνίκητα
Τής Ιεράς Έλευθερίας τά χέρια.

Παραθέτω και την επίκλησή του στις Έρινύες· τις φωνάζει για να κτυπήσουν κι' αυτές «τόν μιάρόν έχθρόν».

Στενάζουσης νυκτός
Και του θαθέως άδου
Τρομεράι θυγατέρες,
Έσάς φωνάζω, έσάς
Τάς Έρινύας

Τι άκαιρώς τά Βασιλεία
Σκοτεινά κατοικείτε
Του ύπνου; ν' άποσπάσετε
Τά δεσμά τών όνειρων
Τι άργοπορείτε

Τρέξατε· έδω τόν θόρυβον
Τών μεγάλων περύγων
Φέρετ' έδω· κυττάξατε,
Σκληράν όας δείχνω κι' άνανδρον
Καρδιαν Τυράννου.

Τάς λαμπάδας αυτου
Τινάξατε, αυτου ρίψατε
Βροχήν πεπυρωμένην,
Αυτου Έρινύες πετάξατε
Χιλίας έχιδνας.

Η ελληνικότητα τών στροφών αυτών δέν θρίσκειται μονάχα στην επίκληση του Κάλθου στις Μούσες και τις Έρινύες, ούτε στις άναμνήσεις της ελληνικής αρχαιότητας· θρίσκειται στην τεχνική τους, στην ποιητική τους ουσία. Ο Κάλθος είναι ό γνησιώτερος κλασικιστής της νέας Ελλάδας. Στην ποιήσή του μπορεί να θρει κανείς πολλές από τις άρετές της αρχαίας Έλληνικής ποιησης, τη σοφία στην κατασκευή του στίχου· την ισορροπία άνάμεσα στη μορφή και την ιδέα· τη λιτότητα και τό κάλλος τών εικόνων· τη λεπτή και ελκρινέστατη συγκίνησή του, από τό μεγαλειό της έμπνευσής τους σημασία· τη χάρη και την όμορφιά τών άπλών πραγμάτων.

Έπί τόν Ύμηττόν
έβλάστησεν ή δάφνη,
φύλλον Ιερόν στολίζει
τά ηρειπωμένα λείψανα
του Παρθενώνος

Τά μυρισμένα χείλη
της ήμέρας φιλοϋσι
τό άναπαυμένον μέτωπον
της οικουμένης· φέγουσιν
"Όνειρα, σόθος..

Εικόνες με τόσο κάλλος και τόση λιτότητα, με τόση κλασική ωραιότητα δύσκολα θρίσκει κανείς και στην πιό μεγάλη ποιήση. Η ποιήση του Κάλθου έχει πολλήν ευγένεια και μεγαλωσύνη και περηφάνεια. Οί στίχοι του χωρίς καμμιάν έξαιρεση έχουν μιá τελειότητα άσυνήθιστη στην Νεοελληνική ποιήση. Και από τό καλλιτεχνικό σύνολο, πού άποτελοϋν όλα τά ποιητικά στοιχεία μαζί, από τόν άύστηρά συγκρατημένο μουσικό ρυθμό, από τη μελετημένη λέξη, από τη λιτή εικόνα, από τόν άύλο λυρισμό του, από τη λεπτή και ελκρινέστατη συγκίνησή του, από τό μεγαλειό της έμπνευσής του, άπ' όλο τό καλλιτεχνικό αυτό σύνολο πηγάζει άβίαστα ή άρετή της μεγάλης ποιησης, τό ύψος.

Πηγή της έμπνευσής του άστείρευτη είναι ή ελληνική επανάσταση. Τόν άγώνα αυτών της ελληνικής φυλής τόν άντίκρουσε ό Κάλθος σαν ένα γεγονός

μέ υπέρτατη ἠθική σημασία· ἡ ἑλληνική ἐπανάσταση ἦταν γι' αὐτὸν ὁ θρίαμβος τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀρετῆς, τῆς Ἑλληνικῆς ἀρετῆς. Καὶ μέ θαύτατη συγκίνηση καὶ μέ τὸ θρησκευτικὸ δέος ἐκείνου, πού ἀγγίζει τὰ ιερῶτερα πράγματα τραγούδησε τίς μεγάλες ὥρες τῆς φυλῆς του σεμνός, αὐστηρὸς καὶ περήφανος. Μὲ τόσο πόνο καὶ τόση τρυφερότητα, μέ τόσο ἄυλο λυρισμὸ δὲν τραγούδησε κανένας νεοέλληνας τὴν πατρίδα καὶ τὸν ἀγῶνά της· μονάχα τοῦ Σολωμοῦ ἡ ποίηση μπορεῖ νὰ συγκριθεῖ μέ τοῦ Κάλβου τοὺς στίχους :

Γῆ τῶν θεῶν φροντίδα,
Ἑλλάς ἡρώων μητέρα,
Φίλη, γλυκεῖα πατρίδα μου,
Νύκτα δουλείας σ' ἐσκέπασε,
Νύκτα αἰῶνων.

Καὶ εἰς τὴν σκοτιὰν βαθεῖαν,
Εἰς τὸ ἀπέραντον διάστημα,
Τὰ φῶτα σιγαλέα
Κινῶνται τῶν ἀστέρων
Λελυτημένα.

Καὶ ἄλλοῦ :

Σοβαρόν, ὕψηλόν
Δόσε τόνον, ὦ Λύρα·
Λάβε ἀστραπὴν καὶ ἦθος
Λάβε νόος, ὕμνοῦμεν
ἔνδοξον ἔργον.

Τὴν ἰδιαίτερη πατρίδα του, τὴ Ζάκυνθο, τὴν τραγούδησε μέ στίχους ὠραιότατους, πού εἶναι σ' ὅλους γνωστοί :

ᾠ φιλάτη πατρίς,
ᾠ θαυμασία νῆσος
Ζάκυνθε· σὺ μοῦ ἔδωκας
Τὴν πνοὴν καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος
Τὰ χρυσὰ δῶρα!

Καὶ σὺ τὸν ὕμνον δέξου·
Ἐχθαίρουσιν οἱ Ἀθάνατοι
Τὴν ψυχὴν, καὶ θρονιάουσιν
Ἐπὶ τὰς κεφαλὰς
Τῶν ἀχαρίσταν.

Ποτὲ δὲν σὲ ἔλησμονῆσα,
Ποτέ. Καὶ ἡ τύχη μ' ἔριψε
Μακρὰ ἀπὸ σέ· μέ εἶδε
Τὰ πέμπτον τοῦ αἰῶνος
Εἰς ξένα ἔθνη·

Ἄλλὰ εὐτυχῆς ἡ δύστηνος,
Ὅταν τὸ φῶς ἐπλούτει
Τὰ βουὰ καὶ τὰ κύματα,
Σὲ ἐμπρὸς τῶν ὀφθαλμῶν μου
Πάντοτες εἶχον.

Καὶ τελειώνει μέ τοὺς ὑπέροχους γιὰ τὴν ἀπλότητά τους καὶ τὴν ἐπιγραμματικότητά τους στίχους :

Ἄς μὴ μοῦ δώση ἡ μοῖρά μου
Εἰς ξένην γῆν τὸν τάφον
Εἶνε γλυκὺς ὁ θάνατος
Μόνον ὅταν κοιμώμεθα
Εἰς τὴν πατρίδα.

Κι' ὁμως ὁ Κάλβος κοιμᾶται σὲ ξένη γῆ, στὴν Ἀγγλία.

Μ. ΚΙΤΡΟΜΗΛΙΔΗΣ

(ἡ συνέχεια στὸ ἐπόμενο)

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Η ΞΕΝΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ

'Η Γαλλία καὶ ἡ Ξένη Δογοτεχνία

Ἐκεῖνος πού χωρὶς σκοπὸ περπατᾷ μέσα στοὺς δρόμους τοῦ Παρισιῦ — πράγμα τόσο εὐχάριστο γιὰ τὸν ξένο ὅσο καὶ γιὰ τὸν Παρισινὸ — μπορεῖ νὰ διαπιστώσει ἂν σταματήσει μπροστὰ στὴν προθήκη κάποιου βιβλιοπωλείου, πὼς ἡ Γαλλία εἶναι πῶς ὑποδεκτικὴ στοὺς ξένους συγγραφεῖς παρὰ στοὺς δικούς της. Ἄν τὸ βιβλιοπωλεῖο ἔχει δυὸ προθήκες, ἢ μιὰ εἶναι γιὰ τὰ ξένα βιβλία, κι' ἂν ἔχει μόνο μιὰ, πολὺ συχνὰ συμβαίνει τὰ ξένα βιβλία νὰ εἶναι πῶς πολλά.

Αὐτὸ μπορεῖ νὰ φανεῖ ἄρκετὰ ἐκπληκτικὸ γιὰ ἓνα τόπο πού διαθέτει ὁ ἴδιος μιὰ ἀφθονη λογοτεχνικὴ παραγωγή. Βέβαια, ἡ Γαλλία ἦταν πάντα πολὺ γενναιοδωρῆ γιὰ τὴν ἐπαφὴ καὶ τίς σχέσεις της μὲ τίς ἄλλες λογοτεχνίες, ἀλλὰ ποτὲ δὲν εἶδαμε νὰ διαθέτουν ἐκδότες κι' ἀναγνώστες τόσον χωρὸ καὶ καιρὸ γιὰ τὰ μεταφρασμένα ἔργα. Μπορούσαμε νὰ πούμε ὑπερβολικὸ χωρὸ καὶ καιρὸ, γιατί δὲν ὑπῆρξε ποτὲ στὴν ἐκλογὴ τῶν βιβλίων κι' ἰδιαίτερα σ' ἐκείνη τῶν μυθιστορημάτων ἓνα σοβαρὸ πνεῦμα ἐκλεκτισμοῦ. Σ' αὐτὸ τὸν τομέα, ὅπως καὶ σὲ τόσοις ἄλλους, τὸ χαρακτηριστικὸ τῆς ἐποχῆς μας εἶναι ὁ πληθωρισμὸς. Κι' αὐτὸ ὀφείλεται πρό παντὸς σὲ μιὰ ἀληθινὰ ἐξαιρετικὴ ἀγάπη καὶ προκατάληψη γιὰ κάθε τι πού ἔρχεται ἀπὸ τὰ ξένα.

Κι' αὐτὸ εὐκόλα ἐξηγεῖται. Οἱ Γάλλοι, ἀφοῦ μεταβλήθηκαν γιὰ πέντε χρόνια σ' ἓνα ἀληθινὸ στρατόπεδο συγκεντρώσεως, χωρὶς ἄλλη ἐπικοινωνία μὲ τὸν ἔξω κόσμον παρὰ ἐκείνην τοῦ ραδιοφώνου (πού τοὺς βοήθησε βέβαια νὰ κρατήσουν τὸ ἠθικὸ τους, μὰ πού δὲν μποροῦσε ν' ἀπειρώσει στὴ λογοτεχνία παρὰ μονάχα λίγα λεπτά) θέλησαν νὰ μάθουν τί γράφτηκε ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορά τους, ποιὲς πρόδους ἔκαμε ἢ ἀνθρώπωνη σκέψη,

κι' ἰδιαίτερα στὰ μυθιστορήματα, γιατί στὴ Γαλλία δὲν δημοσιεύθηκαν πολλὰ στὴν κατοχὴ. Μετὰ τὴν ἐλευθέρωση, ἡ δημόσια γνώμη ἀπαίτησε ἀπὸ τοὺς Γάλλους ἔργα μὲ χρῶμα κι' ἀπὸ τοὺς ξένους βιβλία μὲ γυμνὴ φαντασία.

Λοιπὸν, γιὰ νὰ ἱκανοποιήσουν τὴν αἴτηση αὐτή, οἱ ἐκδότες θιασθήκανε καὶ δὲν μπόρεσαν πάντα νὰ ἐκλέξουν. Νεαρὲς ἐπιχειρήσεις, θιαστικά καὶ χωρὶς πείρα, ἤθελαν μὲ κάθε θυσία νὰ ἔχουν τὴν ξένη σὺλλογὴ τους. Ἔτσι δεχθήκανε βιβλία πού δὲν ἄξιζαν νὰ μεταφρασθοῦν, καὶ — πράγμα πού δὲν εἶναι λιγώτερο σοβαρὸ — γιὰ νὰ κερδίσουν χρόνον, τὰ ἐμπιστευθήκανε σὲ μεταφραστὲς πού δὲν ἄξιζαν τὸν τίτλον αὐτὸ.

Ἐν τούτοις μερικοὶ ἐκδοτικοὶ οἴκοι διατήρησαν τὴν παράδοση τῆς εὐσυνείδητης ἐργασίας. Καὶ πρῶτα — πρῶτα, ὁ οἶκος «Gallimard» (N. R. F.) ἔχει δημοσιεύσει ἀμερικανικὰ μυθιστορήματα τοῦ Χεμινγκουαίη τοῦ Φῶλκνερ, τοῦ Κόλτουελλ καὶ τοῦ Στᾶτζινκεκ, πού ἀντιπροσωπεύουν ἴσως ἓνα ἰσχυρὸ μέρος τῆς λογοτεχνίας τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν, μὰ πού δὲ δίδουν παρὰ μιὰ περιορισμένη ἰδέα, καὶ ἐξαιρετικὰ ἀποκλειστικὴ, τῆς ἀφθονίας καὶ ποικίλης παραγωγῆς αὐτῆς τῆς χώρας. Ὁ οἶκος «Calmann-Lévy» πού ἐγνώρισε ἄλλοτε μεγάλες ἐπιτυχίες μὲ τίς μεταφράσεις τοῦ Ντ' Ἀνουτίσιο καὶ τοῦ Μπλάσκο Ἰμπάνεθ ἔχει πραγματοποιήσει νέες ἐπιτυχίες, ἰδιαίτερα μὲ τὰ βιβλία τοῦ Ἄρθουρ Κέσλερ. Ὁ ἐκδοτικὸς οἶκος «Albin Michel» καὶ ἡ ἐπιχείρησις «Laffont» ἔχουν στοὺς καταλόγους τους τίτλους μιᾶς μεγάλης διεθνούς ποικιλίας, ἐνῶ μιὰ νεαρὴ ἐπιχείρησις, ἢ «Χθὲς καὶ σήμερα» προσπάθησε ἰδιαίτερα νὰ κάμει γνωστὰ τὰ σοβιετικὰ ἔργα κι' ἐκείνα πού ἔχουν ἐμπνευση σοβιετικὴ.

Ὁ κατάλογος τῶν προσπαθειῶν αὐτῶν δὲν ἔχει σχεδὸν ὄρια. Πα-

λιές επιχειρήσεις σάν τήν «Pion» πού ἐκδίδει τή συλλογή «Διασταυρωμένα Πυρά», κι' άλλες πιό νέες, πού κάποτε ἐπέτυχαν κάποια εὐτυχή ἀνακάλυψη, κάμουν μία προσπάθεια πού δὲν εἶναι γιὰ περιφρόνηση. Μὰ θὰ ἤθελα νὰ σὰς παραθέσω τὰ ὀνόματα ἐκδοτικῶν οἴκων πού δὲν ἀρκοῦνται νὰ δημοσιεύουν ἔργα ξένα, μὰ πού θεωροῦν τιμὴ τῶν νὰ τὰ παρουσιάσουν καὶ νὰ τὰ κάμουν γνωστά. Πρῶτα—πρῶτα ὁ ἐκδοτικός οἶκος «Stock» πού τοῦ φείλουμε ἀπὸ πολλὰ χρόνια τὴν ἀποκάλυψη πολλῶν μεγάλων ἔργων, μέσα στὰ ὅποια ἰδιαίτερα ἡ σκανδιναυικὴ συλλογὴ, μὲ τὴ συνετὴ διεύθυνση τοῦ Lucien Maury εἶναι ὑπόδειγμα σ' αὐτὸ τὸ εἶδος.

Κοντὰ σ' αὐτόν, ἡ ἐπιχείρηση «Denoe», πλὴν στὴ συλλογὴ τῆς «Ἄλλου» μπροστὰ σὲ κάθε ἔργο προσθέτει ἕνα οὐσιώδη πρόλογο, ὅπου προσπαθεῖ νὰ τοποθετήσει τὸ ἔργο μέσα στὸ στάδιο τοῦ συγγραφέα του, καὶ τὸ στάδιο αὐτὸ στὴν γενικὴ κίνηση τῶν ἰδεῶν καὶ τῆς καλλιοθησίας.

Μερικὰ ἐπιπόλαια πνεύματα φοβοῦνται μήπως τὰ Γαλλικὰ Γράμματα κατακλυσθοῦν καὶ κατασκαπασθοῦν ἀπ' αὐτὸ τὸ ξενικὸ κύμα, καὶ μήπως οἱ γάλλοι συγγραφεῖς βροῦν μερικές δυσκολίες γιὰ νὰ ἐκδώσουν τὰ ἔργα τους στὸν τόπο τους. Αὐτὸς ὁ κίνδυνος δὲν εἶναι φοβερὸς. Τὰ Γαλλικὰ Γράμματα εἶχανε πάντα μιὰ μεγάλη δύναμη ἀφομοίωσης, πού θὰ τὰ προφυλάξει ἀπὸ τέτοιο κίνδυνο. Καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὸν κάπως ὑπερβολικὸ ἀριθμὸ τῶν μεταφρασμένων ἔργων καὶ τὴ σπουδαιότητα πού πῆραν μέσα στὶς γαλλικὲς ἐκδόσεις, κι' ἐδῶ ἐπίσης, ὁ χρόνος θὰ τοποθετήσει τὶς ἀληθινὰ ἀξίες στὴ θέση τους. Ἡ ἔκλογὴ ἤδη γίνεται καὶ τὰ μέτρια ἔργα, πού εἶχαν εἰσοῦσαι χάρη σ' αὐτὴ τὴν περιέργεια ἀνάμικτη μὲ κάποια παράενη ἔπαρση σιγά-σιγά διώχνονται.

Αὐτὸς ὁ ὄγκος τῶν μεταφράσεων προσφέρει μερικές ὑπηρεσίες, ἀν ὅχι στὴ γαλλικὴ λογοτεχνία, τουλάχιστο στὴ γαλλικὴ γλῶσσα. Ἡ Γαλλικὴ ἦτανε πάντοτε ἐκεῖνη πού προτιμοῦσαν οἱ μορφωμένοι ἄνθρωποι. Δὲν θὰ μπορούσαμε ἴσως νὰ εὐχηθούμε νὰ χρησιμεύει ἡ γαλλικὴ

γλῶσσα, ὄχι μόνο γιὰ νὰ κάμει γνωστοὺς τοὺς γάλλους συγγραφεῖς, μὰ γιὰ νὰ εἶναι ἐπίσης ὁ μεταγλωττιστὴς στὶς ξένες λογοτεχνίες; Γιὰ νὰ τὴν χρησιμοποιεῖ παραδειγματος χάρη, ἕνας ἀπὸ τὴ Χιλὴ, πού θέλει νὰ γνωρίσει ἕνα φιλλανδικὸ ἔργο, ἢ ἕνας Βούλγαρος, πού θέλει νὰ γνωρίσει ἕνα ἔργο πορτογαλλικὸ; Κι' αὐτὸ δὲν εἶναι μιὰ μεγάλη τιμὴ γιὰ τὴν γαλλικὴ γλῶσσα;

HENRI MEMBRE

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Willie Snow Ethridge: It's Greek to me. The Vanguard Press, Inc. New York, 1948. p. p. 297.

Ἡ κ. Ἐθριτζ, σύζυγος τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Ἀμερικανικῆς Ἀποστολῆς στὴν Ἐπιτροπὴ τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν γιὰ τὴν ἔρευνα τῶν ἐπεισοδίων στὰ ἑλληνικὰ σύνορα πρὶ δυὸ χρόνια, ἔγραψε τὸ βιβλίο αὐτό, στὸ ὁποῖο μάζεψε τὶς ἐντυπώσεις καὶ τὶς παρατηρήσεις τῆς κατὰ τὸ τρίμηνο διάστημα τῆς παραμονῆς τῆς στὴν Ἑλλάδα, στὶς ἄλλες Βαλκανικὲς χῶρες καὶ στὴν Ἑλβετία μὲ τὴν Ἐπιτροπὴ αὐτή. Εἶναι κάτι σάν ἡμερολόγιο ἑνὸς ξένοιστου θεατῆ πού κοιτάζει τὴ δυστυχία κι ἀντιπαρέχεται, κι' ἄς φαίνεται κάποτε πὼς συγκινεῖται ἀπ' αὐτή. Ἐνα ἡμερολόγιο γυναικεῖου κουτσομπολιοῦ, ἐπιφανειακῆς καὶ πρόχειρης παρατήρησης, ἀνεδαφικῆς καὶ φευγαλέας σκέψης, χωρὶς τίποτε καινούργιο ἢ ἀποκαλυπτικὸ γεμάτο κοινοτοπίες καὶ χοντροκομὲνο χιοῦμορ.

Δὲ διάβασα τὸ προηγούμενο βιβλίο τῆς Ἐθριτζ «Τὸ μικρὸ γουρουνὶ ἔμεινε στὸ σπίτι», ὅμως τὸ νέο τῆς βιβλίο «Εἶναι Ἑλληνικὰ γιὰ μένα» δείχνει ἀρκετὰ χαρακτηριστικὰ τὴν εὐκολία μὲ τὴν ὅποια καταπιάνεται μὲ πράγματα ἀκατανόητα γι αὐτὴ καὶ τὴν ἐλαφρότητα μὲ τὴν ὅποια γράφει γι αὐτά. Σίγουρα δὲν πρόκειται νὰ μάθουμε — ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες ἢ οἱ Ἀμερικανοὶ ἢ ὁ ἄλλος κόσμος — ἀπὸ τὸ βιβλίο αὐτὸ τὴν πραγματικὴν κατάστασιν στὴν Ἑλλάδα καὶ τὶς αἰτίες τοῦ σημερινοῦ σπαραγμοῦ, οὔτε περιεμένομιο ἀπὸ ἕνα ἀμελῆ καὶ ἀκατατόπιστο

ξένο να λύσει τις διαφορές μας και να μās δείξει, άνεύθυνος αυτός, τὸ δρόμο τὸ σωστό. Οἱ ξένοι εἶναι ἀδύνατο νὰ νιώσουν τὸ ἑλληνικὸ δράμα, ἀπ' ὅποια σκοπιά κι ἂν μās κοιτάζουν, φιλική ἢ ἔχθρική. Ὡστόσο περιμένουμε τουλάχιστο ἀπ' αὐτοὺς κάποιο σεβασμὸ στὸν πόνο μας, μὲ τὸν ὅποιον δὲν ἐπιτρέπεται νὰ παίζουν και νὰ χαριεντίζονται. Κι ὁ στοιχειώδης αὐτὸς σεβασμὸς, ὅσο κι ἂν τὸν προσποιεῖται ἢ κ. "Εθριτζ, λείπει ἀπὸ τὸ βιβλίον τῆς.

Ἡ κ. "Εθριτζ ἀναγράφει, σὰ σὲ μαθητικὴ ἔκθεση, τὶς ἐπισκέψεις κ' ἐκδρομὲς τῆς στὴν Ἑλλάδα, τὶς γνωριμίες τῆς, τὶς σωστὲς ἢ λανθασμένες πληροφορίες πὺ χωρὶς κριτικὴ ἀποδέχεται, τὶς βιαστικὲς ἐντυπώσεις και τὶς πρόχειρες παρατηρήσεις τῆς και, λεπτομερειακά, τὰ φαγιά τῆς, πρῶτ-μεσημέρι-βράδι. Προπάντων τὰ φαγιά : Φάγαμε τοῦτο, ἐκεῖνο, τὸ ἄλλο. Ἦπιαμε τοῦτο, ἐκεῖνο, τὸ ἄλλο. Πεινάσαμε, φάγαμε, χορτάσαμε, ξαναπεινάσαμε, φάγαμε, φάγαμε, φάγαμε. Σάμπως νὰ μὴ τὴν ἐνδιαφέρει τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸ φαγί, παντοῦ και πάντοτε. Καὶ «παραεπιπτόντως» μονάχα γράφει δυὸ λόγια γιὰ τὴν ἄλλη πείρα τῆς ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα και τὴν ἑλληνικὴ ζωὴ και γιὰ τὴ ζωὴ στὶς ἄλλες χώρες πὺ ἐπισκέφτηκε. Οἱ παρατηρήσεις τῆς αὐτὲς περιστρέφονται γύρω ἀπὸ πρόσωπα και πράγματα και καταστάσεις, πὺ ἂν εἰσχωροῦσαν βαθιὰ και γίνονταν ἀπὸ ἓνα ἀπαρτισμένο πνεῦμα, θὰ ἔδιναν μιὰ εἰκόνα θάθους ἐνδιαφέρουσα. Μένουν ὅμως στὴν ἐπιφάνεια, ξεκρέμαστες, χωρὶς κατανόηση, κρῦες κι ἄψυχες, άνεύθυνες κι ἄκριτες. Δὲ ζεσταίνουν τὴν καρδιά, δὲν ἀνυψώνουν τὸ πνεῦμα, δὲν τοῦ ἀνοίγουν ὀρίζοντες. Κάτι χειρότερο : τοὺς κλείνουν στὸ στενὸ τετράγωνο τοῦ τραπεζιοῦ μὲ τὰ πολλὰ ἢ λίγα φαγητά.

Δὲν ἀρνίεμαι πὺς ἢ κ. "Εθριτζ κατέθηκε μὲ ὄλη τὴν καλὴ διάθεση στὴν Ἑλλάδα νὰ δεῖ και νὰ περιγράψει σωστὰ τὴ σημερινὴ ζωὴ τῆς. Μὰ δὲν μπόρεσε νὰ τὴν καταλάβει. Ἦταν «Ἑλληνικά» γι αὐτὴ. Κ' ἔτσι περιορίστηκε στὴν ἀνεδαφικὴ πείρα πὺ ἢ γυναικεία τῆς μεταοδοξία μποροῦσε νὰ τῆς προσ-

φέρει. Καὶ τὴν πρόχειρη αὐτὴ πείρα τὴν ἔκανε σπόρτ και τὴν ἀράδιασε σὲ βιβλίον μ' ἑλαφρὴ καρδιά.

"Ενα καλὸ ὅμως-ἀρνητικὸ, ἔστω —βγαίνει ἀπὸ τὸ βιβλίον αὐτὸ : πὺς πρέπει ἡμεῖς οἱ "Ελληνες, ἀφοῦ σταματήσουμε ἀμέσως τὸ ἀλληλοφάγωμα κι ἀρχίσουμε δημιουργικὴ δουλιὰ, νὰ δείξουμε στὸν κόσμον τὴν πραγματικὴ Ἑλλάδα, ὑπερήφανοι κι ἀξιοπρεπεῖς, εἰλικρινεῖς και σταθεροί, πιστοὶ στὸ γαραχτήρα και στὰ πετρωμένα τῆς φυλῆς μας, σοβαροὶ και μετρημένοι στὶς ἐνέργειές μας. "Ετσι μόνο θὰ πάθουν οἱ ξένοι νὰ λέν γιὰ τὴν ἑλληνικὴ πραγματικότητα πὺς εἶν' «Ἑλληνικά» γι αὐτοὺς και νὰ τὴν κακοποιῶν μὲ τὶς ἐλαφρότητες ἢ τὰ συμφέροντά τους.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΣ. Τετράτομος μελέτη τοῦ Ὑπουργείου Ἀνοικοδομήσεως και συνεργατῶν του, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κ. Κ. Δοξιάδη. Α'. Γενικὴ περιγραφή. Ἀθῆναι 1947. σελ. ἰστ' + 313, δρ. 30.000.

Ἡ ἔργασία αὐτὴ ἀποτελεῖ τὸν 21 τόμον τῆς Α' σειρᾶς τῶν ἐκδόσεων, τὰς ὁποίας ἀνέλαβε και ἐξέδωκε τὸ Ἑλληνικὸν Ὑπουργεῖον Ἀνοικοδομήσεως ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος (1944) μέχρι σήμερον. Εἰς τὴν σειρᾶν ταύτην ἔχουν ἀναγγελθῆ 34 ἐκδόσεις, ὡσαύτως δὲ 3 τόμοι τῆς Β' σειρᾶς, και 1 τόμος τῆς Γ' σειρᾶς, παραμένουσι δ' ἔκ τούτων μόνον μερικοὶ μέχρι σήμερον ὑπὸ ἐκτύπωσιν. Εἶναι φανερὰ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἢ μεγάλη σημασία, τὴν ὅποιαν ἔχουσιν αἱ πραγματοποιηθεῖσαι αὐταὶ ἐκδόσεις τοῦ Ὑπουργείου, καταπλήσοσι δὲ διὰ τὴν ἔκτασιν τῶν και διὰ τὴν πολυμέρειαν τῶν θεμάτων. Τὸ Ὑπουργεῖον Ἀνοικοδομήσεως ἰδρύθη μετὰ τὴν ἀπελευθερώσιν τῆς Ἑλλάδος, διὰ τὰ ἀποκαταστήσῃ τὰς καταστροφάς, τὰς ὁποίας ἐπέφερον ἢ βαρβαρικὴ κατοχὴ τῶν ἐτῶν 1941-44 και ἀκόμη πέραν τούτου νὰ παράσχῃ εἰς τὴν ἀπελευθερωθεῖσαν χώραν τὰ προβλήματα, τὰ ὁποία ἢ τεχνικὴ πρὸ παντὸς ὑπηρεσία τοῦ

Ἐπιχειροῦν ἔχει ὅτι ὄφιν νὰ ἀντιμετωπίσῃ, καὶ τὰς γραμμὰς, ἐπὶ τῶν ὁποίων προσπαθεῖ νὰ λύσῃ ταῦτα, διὰ νὰ καταστήῃ ἡ χώρα ἱκανὴ νὰ παρακολουθήσῃ τὴν ραγδαίαν ἐξέλιξιν, ἢ ὅποια παρατηρεῖται εἰς ὁλόκληρον τὸν κόσμον ἰδίᾳ ἀπὸ τῆς λήξεως τοῦ πολέμου καὶ ὡς συνέπεια αὐτοῦ.

Μέσα εἰς τὰς ἐκδόσεις τοῦ Ἐπιχειροῦν παρά τὴν μορφήν ταύτην προβάλλουσι καὶ τινες, αἱ ὁποῖαι ἔχουσι γενικώτερον ἐνδιαφέρον διὰ τὸν ἑλληνικὸν λαὸν ἐν γένει, ἀνεξαρτήτως τῶν τεχνικῶν προβλημάτων. Εἶναι π.χ. αἱ Θεσσαλικαὶ οἰκίσεις τοῦ καθηγητοῦ Γ. Α. Μέγα, ἢ Λαζική κατοικία (ὑπὸ ἐκτύπωσιν) ὑπὸ κύκλου Τεχνικῶν, ἢ Ἐπιβιώσις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ Α' καὶ Β' ὑπὸ κύκλου Ἐπιστημῶν κ.ἄ. Εἶναι φανερόν ὅτι αἱ πλείους τῶν ἐκδόσεων τούτων τοῦ Ἐπιχειροῦν Ἐπιχειροῦν ἀνοικτοδομήσεως ἔπρεπε λόγῳ τῆς φύσεως τοῦ σκοποῦ νὰ εἶναι τεχνικοῦ περιεχομένου καὶ νὰ παρέχουν διὰ στατιστικῶν τὰ ποικίλα προβλήματα, τὰ ὅποια ἀντιμετωπίζει ἡ χώρα. Ἀλλὰ παραλλήλως μερικαὶ τῶν ἐκδόσεων τούτων ὡς ἐκ τῆς φύσεως τῶν θεμάτων ἔχουσι τὸ προδιαγραφὴν γενικώτερον ἐνδιαφέρον.

Εἰς τὰς γενικώτερου τούτου ἐνδιαφέροντος ἐργασίας πρέπει νὰ κατατάξωμεν καὶ τὴν ἀναφερομένην εἰς τὴν Δωδεκανήσον τόμ. Α' συγγραφεύσαν ἐπὶ τῇ ἐνσωματώσει αὐτῆς εἰς τὸ ἐλεύθερον ἑλληνικὸν κράτος. Ἐκ τοῦ προλόγου τοῦ τότε Ἐπιχειροῦν Ἐπιχειροῦν ἀνοικτοδομήσεως Στ. Γουατᾶ (1946) προκύπτει σαφῶς ὁ σκοπὸς τῆς ἐκδόσεως ταύτης. «Τὸ ἰδιαιτέρως χαρμόσυνον γεγονός — γράφει ὁ Ἐπιχειροῦν — τῆς ἀποφάσεως τοῦ συνεδρίου εἰρήνης τῶν Παρισίων, περὶ ὀριστικῆς ἐνώσεως τῆς Δωδεκανήσου μετὰ τὴν μητέρα Ἑλλάδα δημιουργεῖ μίαν μεγίστην ὑποχρέωσιν δι' ὁλόκληρον τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος καὶ τὸ ἑλληνικὸν κράτος, τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἀναλάβῃ νὰ ἀφομοιώσῃ καὶ νὰ ἐξυπηρετήσῃ κατὰ τὸν καλλίτερον δυνατὸν τρόπον

τὸ πολυπαθὲς αὐτὸ τμήμα τῆς ἑλληνικῆς χώρας, τὸ κατοικοῦμενον ὑπὸ ἀκραιφνοῦς ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, τὸ ὁποῖον ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας δὲν ἐγνώρισεν οὔτε μίαν στιγμὴν ἐλευθερίας».

Τὸ ἔργον ἀνέλαβον καὶ ἔφεραν εἰς πέρας κορυφαῖοι Ἑλληνες ἐπιστήμονες, οἱ ὁποῖοι συνειργάσθησαν εἰς τὸν Α' τόμον, ἐν οἷς ὁ Β. Γ. Βαλαώρας, ὁ Κ. Α. Δοξιάδης, ὁ Γ. Α. Μέγας, ὁ Μ. Γ. Μιχαηλίδης—Νουάρος κ.ἄ., ὡν πλήρης κατάλογος δημοσιεύεται εἰς τὸ τέλος τοῦ τόμου (σελ. 313). Τὰ θέματα, τὰ ὁποῖα εἰς τὸν τόμον τοῦτον συζητοῦνται, εἶναι ἡ Φυσικὴ Γεωγραφία, ἡ Ἱστορία, ἡ Δωδεκανήσος εἰς τὴν συνθήκην τῆς εἰρήνης, ἡ Οἰκονομία τῆς Δωδεκανήσου, ἡ Πολιτικὴ Γεωγραφία, ὁ Πληθυσμὸς. Ἐπακολουθεῖ λεπτομερὴς βιβλιογραφία. Αἱ στατιστικαὶ, οἱ χάρται, οἱ πίνακες καὶ τὰ σχεδιαγράμματα κατέχουν μέγα μέρος τοῦ τόμου καὶ τοῦτο δεικνύει τὴν ἐπιμέλειαν, μετὰ τὴν ὁποῖαν ἐγένετο ἡ συλλογὴ τοῦ ὕλικου, ἢ ἔκθεσις τῶν πραγμάτων καὶ ἡ κατάταξις τῆς ὕλης, ἐν γένει δὲ ἡ συναγωγὴ ἀσφαλῶν συμπερασμάτων.

Ἐκ τῆς μελέτης τοῦ ἔργου κατατοπίζεται κανένας τελειῶς ἐπὶ τοῦ παρελθόντος τῆς Δωδεκανήσου, ἀπαιτούμενος καὶ προσφάτος, ἰδίᾳ δὲ γνωρίζει τὴν παραμέλησιν, τῆς ὁποίας ἔτυχεν ἀπὸ μέρους τῶν Ἱταλῶν δυναστῶν, τὴν πολιτιστικὴν ἐπίδειξιν, ἢ ὅποια ἐκτείνεται μόνον εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, τὴν ἐπὶ τῇ βάσει προδιαγεγραμμένου σχεδίου προσπάθειαν ἐξοντώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῶν νήσων καὶ τῆς ἐξισταλίσεως αὐτῶν, τὸ χαμηλὸν βιοτικὸν καὶ κοινωνικὸν ἐπίπεδον τῶν κατοίκων των, πληροφορεῖται δὲ περὶ παντὸς ἐν γένει ζητήματος ἀφορώντος αὐτάς. Ὁ τρόπος ἐξετάσεως τῶν προβλημάτων εἶναι ἀπολύτως ἀντικειμενικὸς καὶ δὲν παραλείπεται ἡ ἔξαρσις ἐκείνων τῶν σημείων, εἰς τὰ ὅποια ἐδόθη ἀμέσως ἢ

ἐμμέσως ἰδιαιτέρα σημασία ὑπὸ τῶν Ἴταλῶν. Πολὺ ὅμως πέραν τούτου πείθεται ὁ μελετητής, μὲ πόσον πατρικὸν ἐνδιαφέρον βλέπει τὸ ἐλεύθερον κράτος τὰ προβλήματα τῶν παιδιῶν τοῦ σήμερον, καὶ πῶς αὐτὰ ἀσφαλῶς θὰ ἀντιμετωπισθοῦν μὲ ὅλα τὰ δυνατὰ μέσα καὶ προσεχῶς, διότι ἡ πρώτη θάσις τῆς δημιουργίας εἶναι ἡ διαπίστωσις τῶν ἀναγκῶν.

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης εἶναι πολὺ ὠφέλιμον τὸ ἔργον καὶ δι' ἡμᾶς τοὺς Κυπρίους. Διότι ὑπὸ ἀναλόγους συνθήκας ξένης κυριαρχίας καὶ ἡμεῖς ἐδῶ παρατηροῦμεν τὰ ἱδικὰ μας προβλήματα. Καὶ θλιπομένον, πόση ἔλλειψις παρατηρεῖται ἀντικρύσεως ἐπωφελοῦς τῶν προβλημάτων τούτων. Καὶ εἶναι φυσικὸν ὅτι καμμιά ξένη δύναμις καὶ μὲ ἀρίστην θέλησιν—ἡ ὁποία ἐννοεῖται πάντοτε λείπει—δὲν μπορεῖ νὰ ἴδῃ τὰ προβλήματα αὐτὰ μὲ γνήσιον τρόπον. Διότι καμμιά ξένη δύναμις ποτὲ δὲν μπορεῖ νὰ συνδεθῇ μὲ τὸν λαόν, τὸν ὁποῖον δὲν μπορεῖ νὰ νοιώσῃ, ἀκόμη καὶ ἂν δὲν διάκειται ἐχθρικῶς πρὸς αὐτόν, διότι δὲν προσέρχεται ἀπὸ αὐτόν. Ἡ ἔρευνα τῆς Δωδεκανήσου ὑπὸ τῶν Ἑλληνῶν ἐπιστημόνων θὰ ἠδύνατο νὰ πείσῃ ἀντιστοιχῶς τοὺς Κυπρίους ὅτι τὸ ζήτημα τῆς ἐθνικῆς τῶν ἐλευθερίας δὲν εἶναι ζήτημα ἰδεολογικὸν μόνον, ὅπως συνήθως παρουσιάζεται καὶ ὅπως ὑπεστηρίχθη καὶ ὑπὸ ἐπισημῶν ἀποσταλῶν τῆς νήσου μας—ἂν καὶ εἰς τὸ ἰδεολογικὸν μέρος πίπτει τὸ μεγαλύτερον μέρος—ἀλλ' εἶναι προσέτι ζήτημα πολιτισμοῦ, προόδου καὶ εὐημερίας. Διότι εἰς αὐτὰ τὰ ζητήματα ἔχει νὰ δώσῃ πλεῖστα ὠφελήματα τὸ ἐλεύθερον κράτος, τὰ ὁποῖα δὲν παρέχει ποτὲ ἡ ξένη δύναμις.

Τὴν περὶ Δωδεκανήσου ἔκδοσιν κοσμοῦσι καὶ 10 εἰκόνες ἐκτός κειμένου. Αὗται εἶναι περιωρισμέναι εἰς ἓνα μόνον ζήτημα, δὲν ἀντελήφθην δὲ διατί. Ἐπρεπε νὰ εἶναι πολὺ περισσότερα καὶ διαφωτιστι-

καὶ παντὸς ζητήματος. Ἡ εἰκονογράφος εἶναι πάντοτε ἀναγκαιοτάτη. Ἐπίσης θὰ ἔπρεπε νὰ ληφθῇ φροντίς νὰ ἀπαλλαγῇ ἡ ἔκδοσις τῆς ἀνομοιογενείας, μὴ ἐξαιρουμένης καὶ τῆς γλωσσικῆς, ἡ ὁποία προκύπτει ὡς ἐκ τῶν πολλῶν συνεργατῶν τοῦ τόμου, παρὰ τὴν ὑπαρξίν ἐνὸς διευθύνοντος τὴν ἐργασίαν. Ὅσον καὶ ἂν ἡ ἀνομοιογένεια δὲν πειράζει τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων, δὲν παύει ἀπὸ τοῦ νὰ ἐνοχλῇ τὸν μελετητήν. Ἴσως αὐτὸ νὰ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς σπουδῆς πρὸς ἔκδοσιν, τῆς ὁποίας τὴν σημασίαν δὲν πρέπει νὰ παραγνωρίζωμεν, διότι ἀληθῶς «οἱ καιροὶ οὐ μενετοί». Μὲ ἐνδιαφέρον ἀναμένομεν τὴν ἔκδοσιν τῶν ὑπολοίπων 3 τόμων.

Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ

Felix Salten: *Jibby the Cat*.
Illustrated by Fritz Kredel. New York 1948. p.p. 177.

Ὁ Φελίξ Σαλτέν εἶναι ὁ ἱστοριογράφος τῆς ζωῆς τῶν ζώων, ὅχι σὰν φυσιογράφος παρατηρητής, ἀλλὰ σὰν ἀναλυτὴς ψυχῶν μὲ αἰσθη-ματα καὶ σκέψεις κ' ἓνα ὀλόκληρο κόσμον λογιζομένων καὶ ἀλόγιστων ἐνεργειῶν. Τὰ προηγούμενα βιβλία του, «Μπάμπυ» (γιά τὴν ἑλληνικὴ ἔκδοσιν τοῦ ἔργου αὐτοῦ ἔγραψα σὲ τοῦτο τὸν τόμον τῶν «Κυπριακῶν Γραμμάτων» σ. 42), «Πέρρι», «Τὰ παιδιὰ τοῦ Μπάμπυ», «Ὁ κόσμος τοῦ δάσους» καὶ «Οἱ καλοὶ σύντροφοι», κέρδισαν τὴν ἀγάπην τῶν παιδιῶν σ' ὅλο τὸν κόσμον, καθὼς καὶ τῶν μεγάλων ποὺ ἔχουν ψυχὴ παιδιῶ, κ' εἶναι ἀπὸ τ' ἀθάνατα ἔργα τῆς παιδικῆς λογοτεχνίας. Καὶ τώρα τὸ τελευταῖον τοῦ βιβλίου «Ἡ γατούλα Τζίμπυ» δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πῶς θὰ κερδίσει καὶ αὐτὸ τὴν ἀγάπην τῶν παιδιῶν καὶ τῶν μεγάλων. Καθένας θὰ ἐνεῖ κατὰ τὴν ὠφελῆθαι ἀπ' αὐτό, προπάντων ὁποῖος, μικρὸς ἢ μεγάλος, φάνηκε κάποτε κακὸς σ' ἓνα ζῶον.

Ἡ Τζίμπυ εἶν' ἓνα κοινὸ γατάκι, ποὺ ἓνα παιδί τὸ μάζεψε ἀπ' τὸ ποτάμι μισοπλεγμένο καὶ τὸ ἀνάθρεψε στὸ σπίτι του. Κάποτε ὅμως τὸ παιδί ὀργίστηκε μὲ τὰ τολμηρὰ

παιγνίδια τῆς Τζίμπυ καὶ τῆ χτύπησε ἄσχημα, κι αὐτὴ ἔφυγε στὸ δάσος ὅπου, μὲ τὴ σκληρὴ ζωὴ ποὺ περνοῦσε ἐκεῖ, κατ' ἀνάγκην ἐξαγριώθηκε. Ἀλλὰ, πληγωμένη ἀπὸ ἓνα κυνηγὸ καὶ θασσανισμένη ἀπὸ τὸ κρύο, νοστάλησε τὴ συντροφιά τῶν ἀνθρώπων, κ' ἔτσι ἀφήνει τὸ δάσος καὶ κατεβαίνει στοὺς ἀγροτικούς συνοικισμούς, ὅπου θρῖσκει στέγη καὶ περιποίηση στὸ σπίτι τοῦ δασκάλου Βίκτωρ, μοιράζεται τὴν ἀγάπη καὶ στοργὴ του μὲ τὰ ἄλλα ζῶα καὶ πουλιὰ του, καὶ γίνεταί φίλος μαζὶ των. Ἀλλὰ ζῶα ἐπίσης περνοῦν ἀπὸ τὸ σπίτι καὶ φεύγουν πάλι, πιάνουν σχέσεις φιλικές ἢ ἐχθρικές μὲ τὴν Τζίμπυ, κ' ἔρχονται σὲ συνάφεια μὲ τοὺς ἀνθρώπους. Τὶς σχέσεις αὐτές, τὶς διαθέσεις καὶ τὶς ἐνέργειες ζῶων καὶ ἀνθρώπων παρουσιάζει σὲ μιὰ ἐξαιρετικὰ καθαρὴ καὶ ἀπλὴ πλοκὴ ὁ συγγραφέας, ἀναλύει τὶς σκέψεις καὶ τὰ συναισθήματά των, προσπαθεῖ νὰ τὰ ἐξηγήσει καὶ δείχνει τὸν ἀγῶνα ἀνάμεσα στὸ καλὸ καὶ στὸ κακὸ, ὄχι μόνον μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν ζῶων.

Κι' αὐτὸ τὸ τελευταῖο, ὁ ἀγῶνας ἀνάμεσα στὸ καλὸ καὶ στὸ κακὸ, βαραινέι περισσότερο στὸ νοῦ καὶ στὴν καρδιά τοῦ προσεχτικοῦ ἀναγνώστη, παρὰ τὰ, ἐξαιρετικὰ ἄλλωστε ζωντανεμένα, περιστατικὰ τῆς ζωῆς ἀνθρώπων καὶ ζῶων στὸ γοητευτικὸ αὐτὸ βιβλίο, ποὺ εἶναι μιὰ ἀνθρώπινη πονεμένη φωνὴ καλοσύνης καὶ κατανόησης.

Ὁ Φελίξ Σαλτέν ἔγραψε τὸ βιβλίο αὐτὸ ἐξόριστος στὴν Ἑλβετία, καὶ μόλις τώρα ἔφτασε στὴν Ἀμερικὴ τὸ χειρόγραφο του καὶ μεταφράστηκε γιὰ τὴν εὐχαρίστηση καὶ χαρὰ τῶν μικρῶν καὶ τῶν μεγάλων. Γιατί, εἶναι ἀλήθεια, τὰ βιβλία του ἐξασκοῦν μιὰ σπάνια καὶ δυνατὴ γοητεία σὲ μικροὺς καὶ μεγάλους. Κι' αὐτὸ γιὰ τὴν πηγὴς τῆς τέχνης του εἶν' ἓνα ζωηρὸ, καθαρὸ καὶ δυνατό αἶσθημα πρὸς τὸ ζωικὸ βασίλειο καὶ μιὰ τρυφερὴ ἀγάπη πρὸς τὸ καλὸ μαζὶ μὲ πλοῦσια δημιουργικὴ φαντασία. Γι' αὐτὸ ὄλοι ἀγαποῦν τὶς ἱστορίες του, γιὰ τὴν εὐγενικὴ συμπάθεια ποὺ αὐτὸ ἀποκαλύπτουν πρὸς ἓνα μαγεμένο καὶ γοητευτικὸ κόσμο. Τέρπουν καὶ διδάσκουν.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

ΟΙ ΕΚΘΕΣΕΙΣ

Ἡ Ἐκθεση Τέχνης τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου.

Στὴ νῆσο μας, γιὰ λόγους ποὺ δὲν θὰ ἐρευνήσουμε στὸ σημείωμα τοῦτο, ὀργανωμένη καλλιτεχνικὴ κίνηση, ἀξιόλογη, δὲν ὑπάρχει. Πολλὲς βέβαια οἱ φιλότιμες προσπάθειες μεμονωμένων καλλιτεχνῶν. Ἀβοήθητες ὅμως δὲν φτάνουν ν' ἀποτελέσουν μιὰν φυσιολογικὴν κοινωνικὴν λειτουργία. Δυσάρεστη βέβαια διαπίστωση.

Εὐχάριστη ἐξαιρέση ἀποτελεῖ τὸ καλλιτεχνικὸ γεγονός τῆς Ἐκθεσης Τέχνης τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου ποὺ μπορούμε νὰ τὴ χαρακτηρίσουμε ὡς ἓνα τὸ μοναδικὸ γεγονός, στὸ ὁποῖο μπορεῖ κανεὶς νὰ δεῖ καὶ ἀντιληφθεῖ τὶς τάσεις καὶ τὸ ψυχολογικὸ φόντο τῶν Κυπρίων, ἀρκετὰ γνήσια, καὶ πρᾶγματικὰ ἀντιπροσωπευτικά.

Ἡ ἔκθεση τούτη, ποὺ γιὰ πολλὰ τώρα χρόνια ὀργανώνεται στὸ Π. Γυμνάσιο μὲ τὴν ἄοκνη προσπάθεια τοῦ φωτισμένου καλλιτέχνη κ. Α. Διαμαντῆ, ὁ ὁποῖος διδάσκει μαθήματα Τέχνης γιὰ εἴκοσι καὶ πέρα χρόνια, περιέλαθε καὶ μὲ πολλὴν ἀγάπη παρουσίασε στὸ κοινὸ, ὅτι γνήσιο, ὠραῖο καὶ καλαισθητὸ συνέλαθε ἢ ψυχὴ τῶν παιδιῶν, ποὺ σὰ σὲ φυτῶριο ἀναπτυχθήκανε μέσα στὸ σχολεῖο. Ὁ κ. Διαμαντῆς ἀκούραστα ἐμόχθησε ἐρευνώντας πρὸς ὅλες τὶς κατευθύνσεις νὰ δημιουργήσῃ τὶς κατάλληλες προϋποθέσεις καὶ τὸ κλίμα μέσα στὸ ὁποῖο ν' ἀναπτυχθεῖ ἡ νεολαία αὐτὴ, ποὺ εἶναι μιὰ παρήγορη ἐλπίδα καὶ λαμπρὴ ὑπόσχεση γιὰ τὸ μέλλον. Εἶναι ἀπ' ὄλους αὐτοὺς τοὺς μόχθους καὶ τὶς φροντίδες ποὺ ξεφύτρωσε καὶ ἡ ὠραία προσπάθεια τῶν «Φιλοτέχνων».

Ἡ ἔργασία ποὺ παρουσίασε ἡ ἔκθεσις αὐτὴ, καὶ πρὶν καὶ φέτος εἶναι τεραστία σὲ ποσότητα καὶ λαμπρὴ σὲ ποιότητα, ὥστε νὰ παρέχει πλοῦσιο ὕλικὸ στὸ μελετητὴ, μὰ καὶ τέτοια ποὺ νὰ φέρνῃ δικαιολογημένα

«Κόρη» τοῦ Ἀνδρ. Χρυσοχοῦ.

τὰ ἐρωτήματα. Τί γίνεται πάρα πέρα; Γιατί σταματοῦμε; Γιατί δὲν ἀκούονται τὰ ὀνόματα πού εἶδαμε καὶ θερμὰ συμπαθήσαμε; Ποιὰν ἀπήχηση ἔχει αὐτὴ ἡ ἐργασία μέσα στοῦ Κυπριακοῦ σύνολο;

Μ' αὐτὲς τίς σκέψεις βλέπω τὴν ἔκθεση τῆ φετεινῆ τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου. Χαίρομαι τὴν ἐργασία τῶν παιδιῶν, πού τόσο φιλότιμα παρουσιάζουν στίς αἰθουσες τοῦ σχολείου. Ὡραῖο κατόρθωμα ἡ δημιουργία γιὰ παράδοσης. Τὰ παιδιά ἀνετα κινουῦνται μέσα σὲ πέντε-ἕξι δρόμους δημιουργίας προσαρμοζόμενα φυσικά καὶ ἀβίαστα σ' ὅτι τοὺς ταιριάζει προσωπικά. Ὁ Χρυσοχός καὶ ὁ Δυμιώτης, δυὸ γνήσια ταλέντα, ὁ ἓνας στὴ ζωγραφικὴ, ὁ ἄλλος στὴ γλυπτικὴ. Κυπριακὴ ψυχὴ ὀλότελα ὁ ἓνας, ὁ ἄλλος ἀποκαλύπτει μιὰν αἰσθησὴν ἀξιοθαύμαστα Ἑλληνικὴ. Ὁ Γεωργιάδης ὀρμητικώτερος καὶ ἀφελέστερος πέρυσι, ἡρεμώτερος καὶ ἐρευνητικώτερος φέτος μὲ τίς nature morte του. Ὁλα τὰ παιδιά, νέα ταλέντα ὁ Χαρῆς,

ὁ Νηστικός, ὁ Σκώτης, οἱ μαθήτριες μὲ τὴ λεπτότητα καὶ τὴ χάρις στίς συνθέσεις τους, ὅπως ὁ «γάμος» τῆς Στάλας Παπαωάννου, ἡ «σκηνὴ τοῦ δρόμου» τῆς Σωτίλη, τὸ «θέρος» κι ὁ «χορὸς» τῆς Εὐθυβούλου, τὸ «πανηγύρι», μὲ τὸ φλογερὸ παιγνίδισμα τοῦ χρώματος τῆς Ἡθης Μακρίδου, ὅλες φανερὰ ταλέντα.

Ἔγστερα ὁ ἀξιοθαύμαστος πλοῦτος τῆς διακόσμησης ὅπου ἡ λεπτότητα τοῦ θελονιοῦ τῶς Χώρας ἀποκαλύπτεται ὀλοζώντανη σὲ καταπληκτικὸ πλῆθος ἐφευρέσεων χρωματικῶν καὶ σχηματικῶν. Συμπαθέστατη καινοτομία ἢ προσπάθεια μελέτης τῶν ἔργων Λακῆς Τέχνης τῆς συλλογῆς τοῦ Παρθεναγωγείου. Μερικὲς ἀποδόσεις ὡς π.χ. τῆς Γιαγζοπούλου ἀξιοθαύμαστες.

Εὐτυχέστερη στὴν ἐπαφὴ μὲ τὸ κοινὸ καὶ τὴν μελλοντικὴ τῆς ἐξέ-

«Κεφάλι» (Γλυπτικὴ) τοῦ Ν. Δυμιώτη

λιξη ή προσπάθεια τῆς κ. Αὐγῆς Ἰωαννίδου γιὰ τὴν ἔκθεση ἐργοχειρῶν. Τὸ πρόβλημα ἐδῶ εἶναι πλέον εὐλυτο. Τὰ κορίτσια μὲ ἀγάπη κεντοῦν τὰ θαυμάσια ἐργόχειρά τους καὶ δὲν ὑπάρχει σκέψις τί θὰ γίνει πέρα κάτω. Ἐξ ἴσου ἐνδιαφέρουσα κ' ἐδῶ φροντίδα γιὰ μελέτη τῶν ἔργων Κυπριακῆς καὶ Ἑλληνικῆς Λαϊκῆς Τέχνης ποῦ ἡ ὑπεροχὴ τῶν πάνω στὰ μοντέρνα σχέδια εἶναι φανερή.

Κλεινὸν τὸ σημεῖωμα μὲ τὴν εὐχή ἢ Ἐκθεση τούτη νὰ προσεχτεῖ στὸ μέλλον ὅσο τῆς ἀξίζει γιὰ νὰ τῇ χαρεῖ πραγματικά ὁ κόσμος κ' οἱ καρποὶ τῆς νὰ ἀξιοποιηθοῦν.

Τ. ΚΑΝΘΟΣ

Ἡ Ἐκθεση Ἐργοχειροῦ τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου

Ἐξαιρετικά ἀπὸ ἀπόψεως σχεδίου, ἐκτελέσεως καὶ χρωματισμῶν ἦσαν τὰ ἐργόχειρα, τὰ ὁποῖα, κάτω ἀπὸ τὴν καθοδήγησιν τῆς κ. Αὐγῆς Ἰωαννίδου, ἐφιλοτέχνησαν καὶ ἐξέθεσαν — τὸ πρῶτο δεκαήμερον τοῦ Ἰουλίου — οἱ μαθήτριες τοῦ Π. Γυμνασίου. Τὰ περισσότερα ἀπ' αὐτὰ ἦσαν ἀντιγραφές παλαιῶν ἔργων Κυπριακῆς καὶ Ἑλληνικῆς λαϊκῆς τέχνης.

Ἀπὸ τὶς ἀντιγραφές Κυπριακῆς τέχνης μεγαλύτερην ἐπιτυχία εἶχαν τὰ ἐργόχειρα τῶν μαθητριῶν τῆς στ' τάξεως Γεωργίας Αὐγούστου καὶ Λουκίας Γρηγοριάδου, καὶ τῶν μαθητριῶν τῆς ε' Σταυρούλλας Χατζηγηγορίου, Φρόσως Παπαζωάννου καὶ Ἑλλῆς Ἰωάννου, κεντημένα ὅλα μὲ τὸν ἴδιον τρόπο καὶ τοὺς ἴδιους ἀπαλοὺς χρωματισμοὺς τῶν πρωτοτύπων, ἔτσι ποῦ νὰ δίνουν τὴν ἐντύπωσιν πὼς μόλις εἶχανε θγεῖ ἀπὸ κάποιο παλὸ χωριάτικο σεντοῦκι.

Ἀπὸ τὶς ἀντιγραφές Ἑλληνικῆς λαϊκῆς τέχνης μεγάλην ἐπιτυχίαν εἶχαν ἰδιαιτέρα τὰ ἐργόχειρα τῶν μαθητριῶν τῆς στ' τάξεως.

Ἡ Ἐκθεση ἦταν μιὰ πραγματι-

κὴ ἀποκάλυψιν κ' ἀπόδειξε ἀκόμη μιὰ φορὰ πὼς οἱ μαθήτριες τοῦ Π. Γυμνασίου ἐργάζονται στὸν τομέα αὐτὸ μὲ ἐξαιρετικὸ ζήλο, κ' ἐπιτυγχάνουν λαμπρὰ ἀποτελέσματα.

ΜΑΡΙΑ ΛΙΑΣΙΔΟΥ

Ἡ 9ῆ ἸΟΥΔΙΟΥ

Μὲ ἐξαιρετικὴ σεμνότητα καὶ λεπτὴ συναίσθησιν τῆς ἐθνικῆς σημασίας τῆς τελετῆς, ὁ Ἑλληνικὸς Πνευματικὸς Ὁμιλοῦς Κύπρου ὀργάνωσε τὴν 7.30' μ.μ. τῆς 9ῆς Ἰουλίου τὴν ἐπέτειον τοῦ σφαγιασμοῦ τῶν Κυπριῶν Ἐθνομαρτύρων τοῦ 1821.

Τὸ μνημόσυνον ἄρχισε μὲ στέψιν τῆς προτομῆς τοῦ ἔθνομάρτυρα Κυπριανοῦ, ποῦ θρίσκειται στὸν περίβολο τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς. Ὁ γραμματέας τοῦ Ὁμίλου κ. Θ. Σοφοκλέους καταθέτοντας τὸ δάφνινον στεφάνιν ἀπάγγειλε θερμὴν προσφώνησιν, γεμάτην ἀπὸ πατριωτικὰ νοήματα καὶ εὐγνώμονα σεβασμὸν στὴ μνήμην Ἐκείνων. Ὑστερα ἡ συγκέντρωσις κατευθύνθηκε στὴν αἴθουσαν τελετῶν τοῦ Π. Γυμνασίου, ὅπου ἐπάνω σὲ εἰδικὴν ἐξέδρα, σκεπασμένη μὲ τὴν κυανόλευκην, εἶχεν ἀναρτηθῆ ἡ εἰκόνα τοῦ Κυπριανοῦ, πλαισιωμένη μὲ δάφνινον στεφάνιν.

Πρῶτος πῆρε τὸ λόγον ὁ πρόεδρος τοῦ Ὁμίλου κ. Κ. Σπυριδάκις, ὁ ὁποῖος ἐτόνισε τὴν ἐθνικὴν σημασίαν τοῦ μνημοσύνου καὶ ἔδωκεν ἐπιγραμματικούς χαρακτηρισμοὺς τῶν ἀξιολόγων ἐκείνων γεγονότων. Μετὰ τὴν εἰσαγωγικὴν ὁμιλίαν τοῦ κ. Σπυριδάκι ἀνέθηκε στὸ βῆμα ὁ ὁμιλητὴς τῆς ἡμέρας κ. Χρ. Παπαχρυσσοτόμου, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ ἐτοποθέτησε ἱστορικὰ τὰ γεγονότα, ἀνάλυσε τὴν πολὺπλευρὴν προσωπικότητα τοῦ Κυπριανοῦ, ἐνδιατρίβοντας ἰδιαιτέρα στὴν πολιτικὴν του σύνεσιν, τὴ σῶφροναν συμμετοχὴν του στὸν ἀγῶνα, τὸ ἐνδιαφέρον του γιὰ τὰ κοινὰ καὶ τὴν ἀγάπην του πρὸς τὴν παιδείαν. Ὁ κ. Παπαχρυσσοτόμου ἀναφέρθηκε ὕστερα σὲ σύγχρονες

πηγές και κατάληξε σὲ ἐπιτυχή συμπεράσματα γιὰ τὴ σημασία τῆς θυσίας τοῦ Κυπριανοῦ καὶ τῶν ἄλλων Κυπρίων ἔθνομαρτύρων, ἐκτιμώντας ὀρθὰ τὴ συμβολὴ τῆς Κύπρου στὸ μεγάλο Ἑλληνικὸ ἀπελευθερωτικὸ κίνημα.

Τὴν εἰκόνα τῶν γεγονότων συμπλήρωσε ἐπιτυχῆ ἀπαγγελία ἀποσπασμάτων τοῦ ἔπους τῆς 9ης Ἰουλίου τοῦ Κυπρίου ποιητῆ Βασίλη Μιχαηλίδη ἀπὸ τῆς Δίνιδα Ἀθηνούλα Ἰερωνυμίδου.

Ἦστερα ἀπὸ τὴν ἀπαγγελίαν ἡ χορωδία τοῦ Π. Γυμνασίου ἐξετέλεσε μὲ πολλὴν ἐπιτυχία Βυζαντινὴ Δέηση ὑπὲρ τῶν ψυχῶν τῶν ἔθνομαρτύρων, κατὰ σύνθεση τοῦ κ. Γιάγκου Μιχαηλίδη, καὶ τὴν ὄλην τελετὴν ἐπέσπεψεν ὁ Ἑθνικὸς Ὕμνος.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

Τὰ Θέατρα

Ὁ θίασος Κατερίνας, μὲ τὴ σκηνοθετικὴ συνεργασία τοῦ Κούν, ἐκαινίασε τὸ ὑπαίθριο θέατρο τῆς μὲ δυὸ γαλλικὰ ἔργα : τὸ μονόπραχτο τοῦ Ζάν Ζιραντοῦ «Ὁ Ἀπόλλων τοῦ Μπελλάχ» καὶ «τὸ Εὐλαθικὸ Γόναιο» τοῦ γνωστοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ ὑπαρξισμού» Ζάν Σάρτρ.

Τὸ πρῶτο εἶναι ἓνα ἔχταχτο σκηνικὸ παίγνιδι πού μόνον οἱ Γάλλοι μποροῦν νὰ δημιουργήσουν τόσο φίαν, καὶ εἶναι τόσο λεπτό, τόσο νταντελένιο καὶ ἀνάλαφο σὰν ἀφρὸς ἀπὸ σαμπάνια. Ὑπόθεση δὲν ἔχει σχεδόν. Εἶναι βασισμένο μόνον στὸ παίγνιδι τοῦ λόγου, στὴν ἀπάτη τῆς ὥραιας ἔξυπνης φράσης. Ἡ Δις Λαμπέτη ἔδωσε ὅλη τὴ χάρη τῆς ὥραιας ἠθοποιίας τῆς καὶ ὁ κ. Γληνὸς ἦταν θαυμάσιος (διὰ μοναδικὴν ἴσως φορὰν).

Τὸ δεύτερο ἔργο: «Τὸ Εὐλαθικὸ Γόναιο» τοῦ Σάρτρ, εἶναι βασισμένο πάνω στὴν ἴδια «θέση» πού εἶχε καὶ τὸ «Βαθειὲς εἶν' οἱ Ρίζες» πού ἔπαιξε ὁ θίασος Κοτοπούλη πρὸ μηνῶν, δηλαδὴ πάνω στὴν ἔχθρα τῶν Ἀμερικανῶν ἐνάντια στοὺς

μαύρους, χωρὶς νὰ ἔχει καὶ τὴ δύναμη ἐκείνου. Αὐτὸ εἶναι ὠμότερο ἴσως, ὀρηκτικώτερο. Ἐνα ράπισμα καὶ ἓνας σαρκασμὸς ἄγριος τῆς ἀστικῆς κοινωνίας τῶν νοτίων ἐπαρχιῶν τῆς Ἀμερικῆς γιὰ τὴν ὑποκρισία τῆς καὶ τὸ μῖσος τῆς ἐναντι τῶν μαύρων.

Ἡ κ. Κατερίνα ἔπαιξε ὅπως πάντα ὑπέροχα καὶ ὁ κ. Τζόγιας κράτησε θαυμάσια τὸ ρόλο του. Εἶναι εὐχάριστο νὰ παρακολουθῆ κανεὶς θῆμα πρὸς θῆμα τὴν καλὴ ἐξέλιξη τοῦ νέου αὐτοῦ ἠθοποιῦ. Τοῦ ἀξιζει κάθε ἔπαινος.

Οἱ Ἐκθέσεις

Πολὺ ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡ ἐκθεση ζωγραφικῆς πού ἀρχισε στίς ἀρχὲς Ἰουνίου στὴν αἴθουσα Ζαχαρία (στὴν ὁδὸν Ἀκαδημίας) τοῦ ζωγράφου Μιχ. Δόρι-Παπαγεωργίου. Ὁ καλλιτέχνης ἐκθέτει 100 ἔργα του (55 λάδια καὶ 45 παστέλ, μολύβια καὶ σανγκίν) ὅλα καυμμένα μ' ἓνα ἐντελὸς προσωπικὸ τὸνο διακοσμητικὸ, ἄξιο μεγάλης προσοχῆς. Οἱ «Τσιγγάνες» του, πού τὸ ἴδιο θέμα τὸ ἐπαναλαμβάνει δυὸ-τρεις φορές καὶ σὲ λάδι καὶ σὲ παστέλ σὲ διαφορετικὲς στάσεις, ἔχουν ὅλη τὴ διακοσμητικὴ χάρη τῆς πολύχρωμης φορεσιᾶς τους καὶ τῆς χαλκοπράσινης, τῆς μπρούτζινης φυσιογνωμίας τους. Εἶναι αὐτὲς ὅπως τὶς ὀραματίσθηκε ὁ Παλαμᾶς στὸν περίφημο Ζ' λόγο τοῦ «Δωδεκάλογου», «Τὸ πανηγύρι τῆς Κακάθας»:... μὲ κόκκινα φορέματα ἦρθαν—μὲ κίτρινα μακροῦα μαντήλια κτλ. Ἐνα ἄλλο ἀγαπημένο θέμα τοῦ ζωγράφου εἶναι οἱ ἐλιές κι' ὁ ἐλαιώνας τῆς Ἀθήνας, πού εἶναι, ὡς γνωστὸν, ἓνα ἀπὸ τὰ δυσκολώτερα θέματα τῆς τοπικῆς ζωγραφικῆς, μὲ τοὺς μονότονα ἐπαναλαμβανόμενους γκριζοὺς τόνους. Ὅμως ὁ Δόρις—Παπαγεωργίου ἐπιτυγχάνει ὀραϊότατους συνδυασμοὺς τοῦ γκριζοῦ τῆς ἐλιάς μὲ τὸ κοκκινωπὸ χρῶμα τῆς γῆς. Ἄλλα ὄραϊα τοπία του εἶναι παρ-

μένα από την Ἐκάλη καὶ τὸν Σκαρμαγκαῖ.

Ἡ Μουσικὴ

Ἀρχισαν στὸ Ὠδεῖον Ἡρώδη κάθε Δευτέρα βράδυ οἱ Συμφωνικὲς Συναυλίες τῆς Κρατικῆς Ὀρχήστρας Ἀθηνῶν. Ἡ πρώτη, ποὺ δόθηκε στὶς 21 Ἰουνίου, περιελάμβανε μόνο ἔργα Μπετόβεν. Διευθυντὴς Ὀρχήστρας ὁ κ. Οἰκονομίδης. Ἡ δευτέρα μὲ διευθυντὴ τὸν κ. Βαθραγιάννη περιελάμβανε: Γκλόουκ «Ἰφιγένεια ἐν Αὐλίδι» (εἰσαγωγή), Μπόης: «Συμφωνία Νο. 7» (ἀ' ἐκτέλεσις), Σούμπερτ: «Ροζαμούνδη μουσικὴ μπαλέτου», Μόρου: «Ἀντάζιο γιὰ ἔγχορδα» (ἀ' ἐκτέλεσις), Μότσαρτ: «Συμφωνία ἀρ. 36 εἰς ντὸ μείζον».

Ἡ τρίτη συναυλία τῆς Κρατικῆς ὀρχήστρας μὲ διευθυντὴ τὸν κ. Γ. Λυκούδη περιελάμβανε τὰ ἐξῆς ἔργα: Πάρσελ—Μπαρπιρόλλι «Σουΐτα ἀπὸ δραματικά ἔργα», Γ. Καζάσογλου: «Ἐλεγείο», Ὄτμαρ Σέκ: «Θερινὴ νύχτα» (ἀ' ἐκτέλεσις), Μέντελσον: «Συμφωνία ἀρ. 3».

Διάφορα Νέα

—Ὁ ὄργανισμὸς «Θυμελικὸς Θέσος» τοῦ Λίνου Καρζῆ ὀργανώνει γιὰ τὸ καλοκαίρι στὴν Ἀθήνα, «τὸ θερινὸ πανηγύρι τοῦ Διόνυσου», στὸ θέατρο «Κοῖλον» παρὰ τὸ Μνημεῖο Φιλοπάππου. Ἡ ἔναρξη θὰ γίνῃ στὶς 17 καὶ 18 Ἰουλίου μὲ τὴν τραγωδίαν τοῦ Εὐριπίδη «Φοῖνισσαι».

—Στὸ ναὸ τῆς Ἀφαίας, στὴν Αἴγινα, ἔγινε ἡ τρίτη τῶν τουριστικῶν διαλέξεων τῆς Ἑλλ. Περιηγητικῆς Λέσχης μὲ ὁμιλητὴν τὸν κ. Κ. Παπαπάνον καὶ θέμα: «Ὁμορφιὲς τῆς Ἑλλάδας».

—Τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν ἀναγόρευσε σὲ ἐπίσημη τελετὴν τὸν πρεσβευτὴν τῆς Τουρκίας κ. Ρουσέν Ἐσρέφ Οὐναΐδιν ἐπίτιμον διδάκτορα τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς. Μετὰ τὴν προσφώνησιν τοῦ πρῶτανη, μίλησε γιὰ τὸ ἔργο τοῦ πρεσβευτῆ ὁ ἀντιπρῶτανης κ. Γ. Οἰκονόμος.

Ὁ Κοσμήτορας τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς ἀναγόρευσε τὸν τιμώμενον καὶ τέλος ὁ πρέσβυς μίλησε γαλλιστὶ «περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ».

—Οἱ προσπάθειες τοῦ προέδρου τῆς Ἑθνικῆς Ἐταιρίας τῶν Λογοτεχνῶν γιὰ τὴν σωματειακὴ ἔνωση τῶν λογοτεχνῶν, ὅσων σκέφτονται «Ἑλληνικά», πραγματοποιήθηκε, καὶ περὶ τοῦς 80 πεζογράφοι καὶ ποιητὲς ὑπέγραψαν τὸ ἰδρυτικὸ τοῦ νέου Σωματείου. Ἀπὸ τὸ νέο σωματεῖο ἀναγκαστικά θ' ἀπουσιάζουν οἱ κομμουνιστὲς καὶ οἱ Σικελιανὸς καὶ Καζαντζάκης, ποὺ δὲν πῆραν θέσιν ἀπέναντι τῆς προδοτικῆς ἀνταρσίας.

—Ἡ Ἐθνολογικὴ Ἐταιρία, ὁ Πατριωτικὸς Ὅμιλος καὶ ἡ Ἑθνικὴ Ἐταιρία τῶν Λογοτεχνῶν ἔκαναν στὶς 15.6.48 στὴν μεγάλην αἴθουσαν τοῦ «Παρνασσοῦ» φιλολογικὸ μνημόσυνο γιὰ τὰ 150 χρόνια ἀπὸ τὴ γέννηση τοῦ Ρήγα Φεραίου. Ἐπρολόγισε ὁ Πρόεδρος τοῦ Παρνασσοῦ κ. Καραβίας καὶ μίλησε ὁ λογοτέχνης καὶ ἱστορικὸς Φάνης Μιχαλόπουλος.

—Στὸ Μαρκόπουλο βρέθηκαν 4 ἀρχαῖοι τάφοι τοῦ Δ' αἰῶνα π.Χ. καὶ 8 ἀνάγλυφα καλῆς τέχνης.

—Στὸ θυθὸ τῆς θάλασσας στὸν Πειραιᾶ ἀνεβρέθηκε ἀρχαῖο τμῆμα πλάκας μὲ παραστάσεις. Πληροφορίες ἀπὸ τὴν Διεύθυνση Ἀρχαιολογίας λέγουν ὅτι πιθανὸ τοῦτο ν' ἀποτελεῖ μέρος τῆς ἀσπίδας ἀπὸ ἀντίγραφον τοῦ περιφήμου ἀγάλματος τῆς Ἀθηνᾶς τοῦ Φειδία.

—Ὁ γλύπτης Λαμέρας ἐδώρησε στὸ Κράτος μιὰ προτομὴ τοῦ Παλαμᾶ σὲ ὑπερφυσικὸ μέγεθος, ποὺ θὰ στηθῇ προσεχῶς στὴν Πάρνηθα. Ἡ προτομὴ θὰ ἔχει φυσικὸ βάθρο ἀπὸ θρᾶχο καὶ θὰ πλαισιώνεται ἀπὸ ἔλατα.

—Μεγάλος φιλολογικὸς καυγᾶς ἐξέσπασε στὸν καθημερινὸ καὶ τὸν περιοδικὸ τύπο ἀπ' ἀφορμῆ ἐνὸς χρονογραφήματος τοῦ κ. Μελά στὴν «Ἐστία» ποὺ χτυποῦσε τὴν ἰδέαν τοῦ κ. Τσάτσου γιὰ τὴν ἴδρυση

Λογοτεχνικού Ἐπιμελητηρίου. Ὁ κ. Μελάς πιστεύει ὅτι ὁ Κρατικός Παρεμβατισμός (γιατὶ τὸ Ἐπιμελητήριο θὰ εἶναι μισοκρατικός ὀργανισμός) δὲν θὰ πρέπει νὰ γίνη γιὰ λογοτεχνικά καὶ πνευματικά ζητήματα, καὶ ὅτι σὲ κανένα ἄλλο κράτος, πλὴν τῆς Ρωσίας, ὑπάρχει τέτοιος ὀργανισμός. Πολλοὶ ἄλλοι λογοτέχνες ἀπάντησαν στὶς ἐφημερίδες καὶ τὰ περιοδικά. Οἱ συζητηταὶ δυστυχῶς δὲν περιορίστηκαν μόνο σὲ καθαρὰ πνευματικά ζητήματα, καὶ ὁ καυγᾶς κατέληξε σὲ προσωπικά.

T. M. Φ.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

—Στις 30 Ἰουνίου τὸ Παρθενωγαγεῖο Φανερωμένης ἀνέβασε μὲ μεγάλην ἐπιτυχίαν στὸ «Λουκούδι» τὸ ἐτήσιο Παιδικὸ τοῦ Θεάτρο μὲ τὰ μουσικὰ δράματα «Ἡ Ρηνούλα δέχεται», «Ὁ Βασιλεὺς τῶν Γλυκῶν» καὶ ἡ «Περσεφόνη». Ἡ διδασκαλία τῶν δραμάτων ἔγινε ἀπὸ τὴν Καν Ἄνναν Δαμάλη τῆς δὲ Μουσικῆς ἀπὸ τὴ Δνίδα Ἑλλην Παυλίδου. Τὰ σκηνικά τοῦ κ. Τ. Κάνθου πολὺ καλά.

—Κατὰ τὴν συγκροτηθεῖσαν τὴν 1ην Ἰουλίου Γενικὴν Συνέλευσιν τῶν μελῶν τῆς Ἑνώσεως Ἑλλήνων Χριστιανῶν Ἐπιστημόνων ἐξελέγη τὸ πρῶτον αὐτῆς Διοικητικὸν Συμβούλιον ἀπαρτισθὲν ἐκ τῶν κ.κ. Μιλτ. Κουρέα, Κ. Σπυριδάκι, Γ. Μουρούζη, Χρ. Παπαχρυσοστόμου, Σωκρ. Τορναρίτου, Χρ. Μιχαηλίδου, Ζην. Σώζου, Ν. Κυριαζῆ καὶ Γ. Χατζηπαύλου.

—Ὁ Ἑλληνικὸς Πνευματικὸς Ὁμιλος Κύπρου σὲ Γενικὴ Συνέλευση ὑπέδειξε τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπείας, πού θάναι ὑπεύθυνη γιὰ τὴν Κυπριακὴν Ὄραν τοῦ Ραδιοφωνικοῦ σταθμοῦ Ἀθηνῶν. Περιελήφθησαν ἐκπρόσωποι ὄλων τῶν ἐκδηλώσεων τῆς Κυπριακῆς ζωῆς.

—Στις 2 Ἰουλίου μίλησε στὸ Κυπριακὸ Μουσεῖο γιὰ τὴν Κύπρο καὶ

τις ἀρχαῖες ἐπιγραφές τῆς ὁ κ. Τ. Bruce — Mitford, τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου.

—Κατὰ τὴν ἐπὶ τῇ λήξει τῶν μαθημάτων τελετῇ τοῦ Γυμνασίου Λεμεσοῦ ὁ κ. Ν. Π. Λανίτης ἀνήγγειλε νέαν δωρεάν του ἐκ 50.000 λιρῶν ὑπὲρ τῶν γυμνασιακῶν κτιρίων τῆς πόλεως.

—Ὁ Μέγας Εὐεργέτης τῶν Ἐκπαιδευτηρίων Λευκωσίας κ. Δ. Σεβέρης ἐδώρησεν ἐπὶ τῇ λήξει τοῦ σχολικοῦ ἔτους ἐτέρας 500 λίρας, τὰ δὲ τέκνα τοῦ χιλίας λίρας πρὸς συμπλήρωσιν τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Π. Γυμνασίου.

—Ἡ Σχολικὴ Ἐφορεῖα Βαρωσίων ἀπεδέχθη δωρεάν τοῦ κ. Ν. Γ. Μαραγκοῦ ἐκ 1000 λιρῶν πρὸς ἀνεγερσιν αἰθούσης Βιβλιοθήκης τοῦ Ἑλλην. Γυμνασίου Βαρωσίων.

—Τὴν ἱστορικὴν ἐπέτειον τῆς 9ης Ἰουλίου, ἐκτὸς τοῦ Ἑλλην. Πνευμ. Ὁμίλου Κύπρου (γιὰ τὸ φιλολογικὸ μνημόσυνο τοῦ ὁποίου γράφουμε ξεχωριστά), ἐώρτασαν ὁ Πεζοπορικὸς Ὁμιλος Λάρνακος καὶ ὁ Σύλλογος Ἀποφοίτων τοῦ Π. Ἐμπορικοῦ Λυκείου μὲ ὁμιλητὴν τὸν κ. Φρίξον Βράχαν, ὁ «Διγενὴς Ἀκρίτας» Μόρφου μὲ ὁμιλητὴν τὸν κ. Ντίνο Γιαλλουρίδη, ἡ «Ἑνωσις Θυέλλης—Ἀναγεννήσεως» Ἐγκωμῆς μὲ ὁμιλητὴν τὸν κ. Π. Μαυρομιχάλην κ.λ.π.

—Ἀπὸ τὶς κινηματογραφικὰς ταινίες τοῦ μηνὸς ξεχωρίζουμε τὸ «Ρωμαῖο καὶ Ἰουλιέττα» τοῦ Σαίξπηρ, πού κατὰ σκηνοθεσίαν τοῦ Τζῶρτζ Ζούκορ καὶ μὲ πρωταγωνιστὲς τὴ Νόρμα Σήαρερ καὶ τὸ Λέσλυ Χάουωρθ προεβλήθη στὸν Κινηματογράφου Παπαδοπούλου, τὴν Ἑλληνικὴν ταινίαν «Ἄννα Ροδίτη», πού δόθηκε ἀπὸ τὸ «Λουκούδι», τὴν κομεντί τοῦ Σόμερσετ Μάμ «Στὴν κόψη τοῦ ξυραφιοῦ», πού κατὰ σκηνοθεσίαν τοῦ Ντ. Ζάνουκ παραστάθηκε ἀπὸ τὸ «Παλλάς» καὶ τὸ «Σκλάβοι Θαλασσῶν», πού προεβλήθη στὸ «Μαγικὸ Κῆπο».

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Παρακαλούνται οί συγγραφείς και οί εκδότες νά στέλλουν τὰ βιβλία τους ἐκτός τῶν «Κυπριακῶν Γραμμάτων» (Μυκηνῶν 3, Λευκωσία Κύπρου), και σὸ συνεργάτημας κ. Κ. Προυσῆ (120 E. 21st street -Chicago 16, Ill U.S.A.)

Παρακαλοῦμε ὁ τελευταῖος στίχος τοῦ ποιήματος τοῦ κ. Τ. Μ. Φραγκοῦδη, ποῦ δημοσιεύτηκε σὸ προηγούμενο τεῦχος μας σ. 186,

νά διαβαστεῖ:

«κι' οἱ Φαῦνοι ν' ἀνασαίνουνε θαριά».

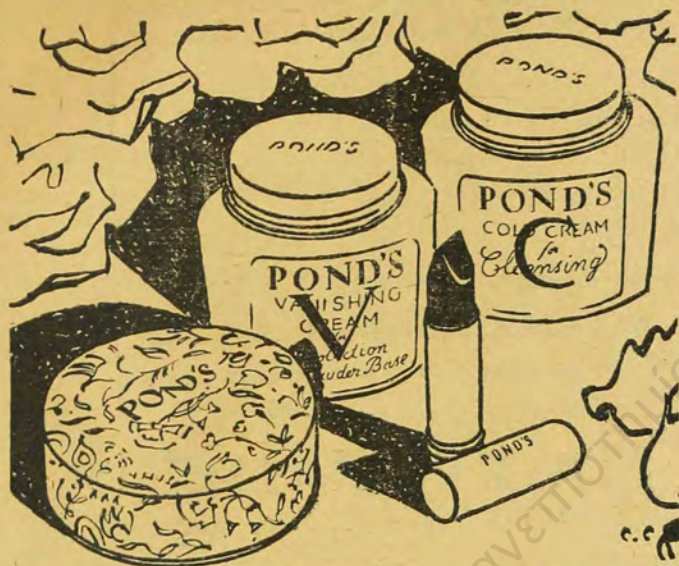
MIX. I. MIX. Μόρφου: «Τὰ κάρθια φεύγουν», θὰ δημοσιευτεῖ μερικὲς τροποποιήσεις.— ANT. ΓΕΩΡΓ., Βαρῶσια: Σύμφωνα με τὴν ὑπόδειξή σας μεταβιβάζουμε τὴν ἔγγραφὴ σας ἀπὸ 1.7.1948 σὸ ὄνομα τοῦ γιοῦ σας, τοῦ ὁποῖου ἔτσι ἡ συνδρομὴ ἐξοφλεῖται μέχρι 30.6.1949. Λυπούμεθα ποῦ δὲν τὸ ἐξέραμε πρωτότερα.

Τὰ «ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ» δὲν θὰ ἐκδοθοῦν τὴν 1ην Σεπτεμβρίου. Θὰ κυκλοφορήσουν ὅμως κανονικὰ τὴν 1ην Ὀκτωβρίου σὲ διπλὸ τεῦχος ἀφιερωμένο στοὺς πρωτεργάτες τοῦ Ἔθνους Ἀδαμάντιο Κοραῆ καὶ Ρήγα Φεραῖο. Τὸ πανηγυρικὸ αὐτὸ τεῦχος θὰ περιλαμβάνει πλουσίαν συνεργασίαν τῶν κ.κ. Κ. Σπυριδάκι, Θ. Σοφοκλέους, Ἀθ. Μερεμέτη, Ν. Βοσταντζῆ, Κ. Μυριανθοπούλου, Κ. Προυσῆ κλπ.

ΓΑΛΑ
ΒΛΑΧΑΣ
ΝΕΣΤΛΕ

ἡ ὑγεία
τοῦ
παιδιοῦ

Ἡ κρέμα POND'S δύναται νὰ σᾶς δώσῃ ἐπιπρόσθετον ὠραιότητα.

Οἱ δύο κρέμες POND'S διατηροῦν τὸ δέρμα μαλακὸν ὡς βελουῖδον καὶ νεανικόν.

Καθαρίζετε τὸ δέρμα σας κάθε βράδυ καὶ κάθε ἄλλη φορὰ πού θέλετε νὰ βάψετε τὸ πρόσωπόν σας. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας προστατεύετε τὸ πρόσωπόν σας με κρέμα «Vanishing». Εἶναι ἡ τελειότερα βᾶσις τῆς πούδρας καὶ τὴν διατηρεῖ εἰς τὸ πρόσωπον ἐπὶ ὥρας.

Ἐπὶ ἔτι εἰσὶν πέντε ἀποχρώσεις πούδρας POND'S καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος πού κολακεύει τόσο τὸ πρόσωπον ὅσ᾽ ἐνθουσιάζῃ ἐπίσης τὸ κοκκινάδι χειλιῶν POND'S. Διατηρεῖται ἐπὶ πολὺ.

POND'S

Ἐπενθυμίζομεν τοὺς κ. κ. ἰατροὺς ὅτι
ΤΑ ΑΙΜΟΠΟΙΗΤΙΚΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ :

HEPOLON amp 2 καὶ 5 c. c.

HEPOL Capsules

HEPOL ELIXIR

HEPOL ELIXIR with IRON

HEPOL L. Y. H. (Liver, Yeast, Haemoglobin)

τοῦ γνωστοῦ Φαρμακευτικοῦ οἴκου

ALLEN & HANBURYS LTD.

ὑφίσκονται εἰς τὰ φαρμακεία τῶν διαφόρων πόλεων.

Ἀντιπρόσωπος ἐν Κύπρῳ: —

Γ. Α. ΣΤΑΜΑΤΗΣ

Τ. Κ. 215, Τηλ. 428, Λευκωσία.

ΠΕΤΡΟΣ ΣΑΒΒΑ

Ὁδὸς Ὅνα σαγόρου 4-45,
Ταχ. Κιβ. 325
ΛΕΥΚΩΣΙΑ.

Πώλησις Ὁμολογιῶν Κυπριακοῦ Δανείου καὶ Πα-
λαιστινιακῆς Κυβερνήσεως ὄλων τῶν ἐκδόσεων.

Αἱ μεγαλύτεραι εὐκολίαι εἰς τὴν πληρωμὴν ὑπὸ τοὺς
πλέον εὐνοϊκοὺς ὄρους.

Ἐπισπεύσατε τὰς ἐγγραφὰς σας.

Περιοδεύοντες ἀντιπρόσωποι :

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

(Ἐπαρχία Λευκωσίας)

ΜΗΤΣΟΣ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ

(Ἐλλάδος 64, Λεμεσὸς)

(Ἐπαρχία Λεμεσοῦ)

Ἀντιπρόσωποι εἰς τὰς κυριωτέρας πόλεις.

Η
**NORWICH
UNION**

ΕΙΝΑΙ ΕΚ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΕΡΩΝ
ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΩΝ
ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ

Ἐνεργεῖ ἀσφαλείας :
ΕΠΙ ΑΚΙΝΗΤΩΝ, ΕΠΙΠΛΩΝ,
ΕΝΟΙΚΙΩΝ, ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ,
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΚΙΝΔΥΝΩΝ,
ΘΡΑΥΣΕΩΣ ΚΡΥΣΤΑΛΛΩΝ,
ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ, ΚΛΟΠΗΣ
ΚΑΙ ΘΑΛΑΣΣΗΣ.

Γενικοὶ Πράκτορες ἐν Κύπρῳ

Π. Μ. ΤΣΕΡΙΩΤΗΣ ΛΤΔ.,
ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Καπνίζετε Σιγαρέττα
τῆς Καπνοβιομηχανίας

ΔΙΑΝΕΛΛΟΣ & ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ ΛΤΔ.

Διὰ τοὺς καπνιστὰς Ἑλληνικῶν
καπνῶν

- ΙΛΑΡΙΩΝ,
- ΙΛΑΡΙΩΝ Α.,
- ΕΛΛΑΣ.

Διὰ τοὺς καπνιστὰς Σιγαρέττων

VIRGINIA

GOLDEN LEAF

LUCKY DREAM

Ἐφάμιλλα τῶν εἰσαγομένων

*

ΜΕΤΑΛΛΙΝΑ ΕΠΙΠΛΑ ΓΡΑΦΕΙΩΝ
ΚΑΙ ΠΟΛΥΓΡΑΦΟΙ

ΡΟΝΕΟ

Ἀπαραίτητα διὰ κάθε Ἐμπορικὴν Ἐπιχείρησιν, Τραπεζιτικούς Οἴκους, Σχολεία, Σωματεία κ.λ.π. κ.λ.π.

ΔΙΑΡΚΗΣ ΠΑΡΑΚΑΤΑΘΗΚΗ :
ΠΕΡΙΔΗΣ & ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ ΛΤΔ.
ΛΕΥΚΩΣΙΑ

*

مركبة ممتازة
تتمتع بالسرعة والراحة
والمتانة

ΠΡΟΤΙΜΎΕ
ΝΑ ΤΑΞΙΔΕΥΕΤΕ

μὲ τὰ ταξί της

K. E. M.

ΚΥΡΙΑΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ ΑΙΑ

ΚΕΝΤΡΙΚΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΕΝΔΕΚΚΩΣΙΑ

ΥΠΗΡΕΣΙΑ

ΤΑΞΙ

ΤΗΛ. 891

ΤΗΛΕΓΡ. ΔΙΕΥΘ.
"ΕΜΚΑ"

Το μεγαλύτερο δίκτυο οχημάτων εν Κρήτι
ΑΕΡΟΦΟΡΕΙΑ - ΦΟΡΤΗΓΑ - ΤΑΞΙ.

Τηλέγραφα

891

250

507

ΑΕΚΚΩΣΙΑ

